

सं० म० भा० सं० ६
प्रवेश सं० ३९५६३

विषयः जेद

क्रम सं० १००

नाम शाक्यमंत्रसंहिता
४८=

ग्रन्थकार

पत्र सं० १-४७, ४८-१४०, १४२-२२१

श्लोक सं०

अक्षर सं० (पंक्तौ) २२ पंक्ति सं० (पृष्ठे) ८

आकारः ८ x ४-२

लिपिः देना

आधारः २३७७

वि० विवरणम्

पी० एस० यू० पो०—७७ एस० सी० ई०—१६५१—५० ०००

000291

सं० १३
४०

सं० ३९६६३

शाकल

मंत्रसहिता

मं. सं.

१

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीविष्णवे नमः ॥ ॥ हरिः ॐ नमः ॥ अग्नि
मीडेपुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजं होतां रत्नभातमं अग्निः प्रवेभिर्भक्ति
मिरीड्यान्तं नै सुतः स देवो एह वक्षति ॥ अग्निना रपि मे भव सोष मे वहि
वे दिवो ॥ युत्रासं वीरं तमं अग्नेयं यज्ञमं ध्वरं विश्वतः परिभूरसि सद्दे
वेषु गच्छति ॥ अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यः श्रित्रश्रवस्तमः देवो देवेभि
रागमत् ॥ सद्देवगदाश्रुषे त्वमप्रेभइं करिष्यसि ॥ तवेत्तस्त्वमंगिरः ॥ उ
पत्वा मे द्विवेदिवे दोषा वस्तुर्द्वियावयं नमो भरतः ॥ एमसि राजतम
धुराणं गोपा मृतस्य दीदिवं वदमानं स्वेदमेसनः पितेव सुनवे मे सखा

राम.

१

युनो भव। सच खानः खल्लयौ २ वायवाया हिदराते मे सोमाः अरं कृताः
तेषां पाहिष्मधी हवं वायः उवक्ष्येभिर्जरेते त्वामच्छातिारः ॥ सुतसोमाः
अहर्विदः वायोतव प्रचुती येनाजिगातिदाशुषं उरूची सोमपीतये इ
दं वायु इमे सुता ॥ उपप्रयो भिरागतं ॥ इदं वो वा मुशति हि ॥ वायुविदंश्च
चेतयः सुतानां वाजिनीवसः तावायातमुयइवत् ॥ ३ ॥ वायुविदंश्च
सुतत आचातुमुयनि सुतं ॥ मुश्चि १ ॥ य्याभिमानरा ॥ पिक्वेदुने सुतदं व
रुगं च रिशादं संप्रियं धृता चीं साधंता ॥ सुतेन मित्रावरुणवता वृथा
हतस्तरा ॥ क्रतुवृहंतमाशाये ॥ कुवीनो मित्रावरुणातु विजाताउस

मं. सं.

२

क्षयोऽस्मिन् दधाने अपसं॥ ४॥ अश्विना यज्वरी रियो द्रवसाणी शुभ
स्यती॥ पुरुभुजाचनस्यत॥ अश्विना पुरुदससानरा शवीरया धिनाधि
श्यावनेतुं गिरः॥ दत्तो युवाकवः सुताना संस्था वृक्तवर्हिषः॥ आयातंरु
द्रवर्त्तनी॥ इन्द्राया हि चित्रमानो सुता द्रुमेत्यायवः॥ अएवी सिस्तनी पूता
सः॥ इन्द्राया हि धियेषितो विप्रं जतः सुता वतः उपब्रह्माणि वा
घतः॥ इन्द्राया हि ततुं जान उपब्रह्माणि हरिवः सुतेरधिष्वनश्चनः॥
॥ ५॥ ओ मां सश्वर्षणी धतो विश्वे देवा सु आगतं॥ दृश्वो सो दृष्टु
षः सुतं॥ विश्वे देवा सो अमुरः सुतमागतं तूनीयः॥ उस्वा इव स्वसरा

राम०

२

णि विश्वे देवा सो अस्विधुएर्हिमाया सो अदुहः॥ मेधं जुषंत वदहयः॥ पा
वुकानः सरस्वती वाजे भिर्वी जिनीवती॥ यज्ञं वष्ट धियावसुः॥ चोदयि
त्री स्रुतांतां चेतं ती सुमतीनां॥ यज्ञं दधे सरस्वती॥ महो अर्णः सर
स्वती महो अर्णः सरस्वती प्रचेतयति केतुना॥ धियो विश्वा विरां
जती॥ ६॥ सुरुप कृत्स्न मृतये सु दुधामिव गोदुहः॥ जुहमसिद्य विद्य
वि॥ उपनः सवना गहिसो मस्य सो मयाः पिवः गोदा इ देवतो मदः॥
अथा ते अंतमानां विद्यां सुमतीनां॥ मानो अतिं त्व्य आगहि
परं हि विप्रमस्तुमिंद्रं दृक्का विपश्चितं॥ यस्ते सखिभ्य आवरं॥

मं. सं.
३

न्य १

उतबुवंतुनोनिदोनिस्सुयत्तश्चिरतादधानांइंद्रदुवः॥३॥उतनः
सुभगांअरिर्वोचैयुईस्मरुष्टयःस्वामेदिंदुस्सुशर्मणि॥एमाशुमा
शवेभरयत्तश्चिदनुमादन॥पुतयनंदयत्सखं॥अस्यपीत्वाश
तक्रतोघनोदृत्राणामभव॥प्रावोवाजेषुवाजिनं॥तंत्वावाजेषु
वाजिनंवाज्यामःशतक्रतो॥धनानामिंदुस्सुतये॥योगयोश्च
निर्महात्सुयारःसुनुतःसखा॥तस्माइंद्रायगायत॥४॥आवेता
निधीदनेंद्रमभिप्रयायत॥सखायुःसोमंवाहसः॥पुरुतमंपु
रुणामीशानुवायीणां॥इंद्रं सोमेसचासुते॥सघानोयोगाभुवुस

राम
३

रायेसपुरंध्रा॥गमुहाजेभिरसनः॥यस्यसंख्येनहृत्तुहरीसम
त्सुशत्रवः॥तस्माइंद्रायगायत॥सुतपात्रेसुताइमेषुचयोयंति
वीतये॥सोमोसोदध्याशिरः॥५॥त्वंसुतस्यपीतयेसद्योहृद्दो
अजायथा॥इंद्रज्येष्ठायसुक्रतो॥आत्वाविशत्वाश्रवःसोमासइंद्र
गिर्वराः॥इंद्रं संतु प्रचेतसे॥त्वांस्तोमाअवीदधुंत्वासुवयाश
तक्रतो॥त्वां वईदुनुगिरः॥अक्षितोतिःसनेदिमंवाजुमिंद्रः
सहस्त्रिणांयस्मिन्विश्वानियोस्य॥मानोमर्त्रीअभिदुर्दंतन्नामि
ंद्रगिर्वराः॥इशानोयवयावुधं॥६॥युंजतिबुधमरुयंचरंमुंयरितु

मं.सं. स्युषः॥रोचतेरोचनादिवि॥युंजंयस्यकाप्याहरीविपक्षसारथे॥शोणा
धृस्नुवाहभा॥केतुंरुखनकेतवेपरोमयीअपेक्षासै॥समुषद्वि
जायथा॥आदहसुधामनुपुनर्गर्भत्वमेरि॥दधानानामयज्ञियंवी
लुचिदारुजनुभिर्गुहाचिदिउवहृभिः॥अविंदउस्त्रियाअनु॥
देवयंतोयथांमतिमहाविददंमुं गिरः॥महीमनप्रतश्रुते॥इंदेरासं
हिहक्षसेसंजग्मानोअबिभ्युषा॥मंदसमानवर्चसा॥अनुवधैर
भिद्युभिर्मखः॥सहस्वदच्चै॥गुरोविंदस्यकाम्यैः॥अतःपरिज्जुन्नाग
हिदिवोवांरोचनादधि॥समस्मिन्नुजनेगिरः॥इतोवासातिमीमहे

राम.
४

१६ इंदो वा रते स १६ इति ज्ञानिनो बृहदिंदो के निरुक्तिः ॥ इंदो वा रते स १६

दिवोवापार्थिवादधौइंदोइंदोःसचासंमिश्रुआवचोयुजाइंदोव
ज्रीहिरण्ययः॥इंदोदीर्घायचक्षसुआसयैरोहयदिवि॥विगोमिरिदि
मैरयतइंदुवाजेधुनोवसहस्रप्रथनेषुच॥उपउग्रामिरुतिभिः॥इंद
वयमहाधनइंदमर्मेहवामहे॥युंजंहुनेषुवुज्जिगां॥सनोवयंनु
मुंचुं सत्रादावंनपादधि॥अस्मापुमप्रतिश्रुतः॥तुजेतुनेयुज
रेस्तोमाइंदस्यवुज्जिगाः॥नविंयेअस्यसुश्रुति॥हवायूथेवयंसगः
हृशीरिगृथीजसाइंशानोअप्रतिश्रुतः॥यएकश्चषलीनोवसेना
मिरज्यति॥इंदःपंचक्षितीतंइंदोविश्वतस्यरिहवामहेजनेभ्यःअ

मं सं स्माकमस्तु केवलः ॥ १॥ इदं सानुसिरुपि सुजितानं सदा सहं ब
 ५ विष्णुमृतये भगनियेन मुष्टिहस्त्यानि वृत्रासुराधां नहै ॥ लोतां सो
 न्यर्वेता ॥ इदं लोतां सु आवयं वज्रं पुनारदी मदि ॥ जये मुसं युधि
 स्थः ॥ वयं नरैः निरस्ते ॥ निरिदं लया युजा वयं ॥ मासत्या मं एत न्यु
 तः ॥ सह इंदः पुरश्चनुमं हितमं स्तु वज्रिणे ॥ धौर्न प्रथिना शवः
 ॥ १॥ समो देवाय आरातं नरं स्तो कस्य सनिता ॥ विप्रा सो वाधि
 या मवः ॥ यः कुक्षिः सो मया तमः ॥ समुद्रं वपि न्वते ॥ दुर्बी रापो न
 काकुदः ॥ एवास्वस्य सुनतां विरुष्णी गोमती मुही ॥ पक्वा शाखा न

राम

५

१०६

हा शुभे ॥ एवाहिते विभूतय उत य इंद माधय चित्तिं तदि दाशुषे ॥ एवास्वस्य
 काम्या स्तो मं उय्यं च रास्या ॥ इंद य सो म पीतये ॥ १॥ इंदे हि मस्य धं
 से वि श्वेभिः सोमपर्वणिः ॥ मुहो अभिषिरो जसा ए मे नं स्त जना सुते मं
 निमिं दायं मुदिने ॥ च किं विश्वो निचक्रये ॥ मत्वा सुशि प्रसुरिभिः स्तो
 त्रेभिर्दिश्वधर्षणो ॥ संचेषु सवने द्वा ॥ असं यमिं दते गिरः प्रतिज्ञा मु
 दं द्या सत ॥ अजो पाव व भयति ॥ सं वो दय चित्र मु द्वा प्रा धं इंद वरेण्य
 ॥ असुदिने विमुप्रमु ॥ १॥ अस्मात्सुत त्रै चोदये इंद रा मे रं स्वतः ॥ तु वि
 द्युन्मुय शो खतः ॥ संगो मदि इवा जवदस्व एषु श्रवो बृहत् ॥ विश्वामुधं

मं.सं.
६

व्यक्षितं॥ अस्मिन्नेति श्रवो हृदयन्मंसहस्रसातमं॥ इंदुतारधिनी रि
यः॥ वसो रिंद्वसुपतिंगीभिर्गुणैतस्मिन्॥ होमभंतारभृतये सु
लेसुतेन्यो कसेहृदहृदतदरिः॥ इंदोयश्रुषमं चति॥ गापतिता
गायत्रिणो चैत्युर्कमं किं॥ वृत्तागास्वा रात क्रतु उदरा भिवयेति
रोयत्सानोः सानुमारुहदुर्यस्यष्टकं त्वं हिंदो अर्थं चेतति युयेन ह
स्मिरेजति युश्वा हि के शिना हरी वृषणा कश्यपः॥ अथानंदसोम
पागिरामुपेक्षति चर॥ एदितो मौ अनि स्वरा भिर्गुणी व्याहृता ब्रह्म
चनो वसेस चैदं यज्ञ च नंद य उक्थमिंद्रो य रास्यं वई नं पुरु निः

राम०
६

ॐ शक्रो यथा सुतेषु गोरारुणः॥ स्रव्येषु च॥ तमित्त्वस्वित्व ईमहेतं राये
तं सुवीर्यं सशक्र उत नः शक्रुर्दिशे वसुदपमानः॥ सुविहंतं सु
निरजुमिदं त्वा रातमिदं राः गवामपं वज्रं हृदि कृणुष्व राधा अद्रिवः
नृदित्वारो देसी उमे त्रं धाय मां रा मिन्वतः॥ जेषः सर्वतीरयः संगात्र
स्मभं धनुहि॥ आक्रत्कर्णं श्री हवं नृचिदधिष्मते गिरः इंदोस्ताम
मिमं मम कृष्णायुजश्चिदं तं॥ विद्यादित्वा हृष्यंतं मंवाजे सुहवन्
क्रतं॥ हृष्यंतं मस्य हृमहकुतिं सहस्रसातं मा आतन इंदो शक्रम
दसानः सुतं पिब न न्युमायुः प्रसूतिरकुधीस्व हस्रसासधिः परिवर्गिर्व

पुष्पारिंद०

मं. सं. ७
 रोगिरदुमाभवंतुविश्वतः॥ ब्रह्मायुमनुवृद्धयो जुष्टा भवंतु जुष्टाः॥
 इंदुं धिष्वा अवी वृधन्समुद्रव्य च संमिर रथीत मरथीना वाजा ना
 सत्यतिपतिः सुख्यत इंदुवाजिनो माभेम शवसस्पत॥ त्वामभिप्रणा
 नुमोज्जतारम पराजितस्य रातयेज विदस्यसु सय॥ यदीवाज
 स्युगोमतः स्रोतभ्यो मंहते मुघं॥ पुगंभिर्दुर्धवाकविदमितो ना अ
 जायत इंदो विश्वस्य कर्मणो धुक्तावजी पुरुष्टु॥ बबुलस्य गो म
 तो पाव रदिवो विलं॥ त्वां देवा अविभुषस्तु ज्यमाना स आबिभुतवा राम०
 हं शररातिभिः प्रमाथ्य सिंधुमावदन्॥ उपातिष्ठंत गिर्वणो विदुष्टत ७

स्यं कारवः॥ मायाभिंरिंदमायिनं खं शुष्ममवातिरः॥ विदुष्टे तस्य मेधि
 रास्तेषां श्रवां सुतिरः इंदुमीशानुमोज्जसा भित्तो मा अनुषतः सहस्रं
 यस्य रातयं उत वासंति भयंसीः॥ २१॥ अग्निं दत्तं हं लीम ह होतारं
 विश्ववेदसो अस्य यज्ञस्य सुक्रतुं॥ अग्निनाग्निः समिधते कविर्दु
 हपतिर्युवा॥ हव्यवा दुं कास्य असदस्य सति मद्रतं प्रियमिंदस्य का
 म्यं॥ सन्निमेधामया सिधं॥ सोमानं स्वरं रां हं रा हि व ह रा स्यते
 कुक्षी बंतं य औशिजः॥ १॥ इति प्रथमोऽध्यायः॥ अयं देवाय जुमने
 आग्ना अग्न इहा वसे होत्राय विष्णु भारती॥ वरुणी भिषगां विहा

मं. सं.
८

॥ मुहीयोः पृथिवी च न इमं युद्धं मिमिक्षतां ॥ पृष्टतां नो मरीचिभिः
 स्योना पृथिवी नवान् सुरा निवेदानी ॥ यत्नान् शर्मसु प्रयत्नः ॥
 अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रते ॥ पृथिव्याः समुभा र्षमिन्द्र
 दंयिष्णुर्विचक्रते नैधानि दधे पदं ॥ समूहं मस्य पांशुरे जीति पृष्टा
 विचक्रते विष्णुर्गोपा अदाभ्यः ॥ अतो धर्माणि धारयन् ॥ विष्णोः क
 मीणि पश्यत यतो ब्रतानि पश्यन्ते ॥ इन्द्रस्य युज्यः सर्वा तहिष्णोः
 परमं पदं सदा पश्यति सूर्यः ॥ दिवौ बुधश्चरान्तं तं दिशोऽतो विपु
 श्यवो जागृवोसुः समिधते ॥ विष्णो र्यत्यरं पदं ॥ ह्यतीव्राः सोमा

राम-
८

सु आगहि ॥ अंबयो यं यध्वं भिजी मयो अध्वरीयतां ॥ पंचतीर्षधुना
 पयः ॥ अमृषी उपसर्षेया भिर्वासर्यः सह जानो हि न त्वध्वरं ॥ अथो दे
 वीरुपक्षये यवगावः ॥ पितृतिनः सिधुभ्यः कर्त्तव्यः ॥ अथो अमरच
 तं मुष्मैष जमपा मुत्तप्रवास्तये देवा भवत वीजितः ॥ अमुं मे सो
 मो अब्रवीदंत विश्वानि मे यजा ॥ अग्निं च विश्वं शं भुवमा पश्य वि
 श्वमैष जीः ॥ आया पृणीत मे मृजं वस्यत न्वे ॥ अमः ॥ ज्या कुसर्षेह
 द्रोह दुमापः प्रवहत पक्षिस्तदु पितं मयि ॥ यद्वाहं मभिदुहयद्वाशो प
 ब्रतानंतं ॥ आयो अद्या न्वचारिषुंस्मै नु समं गस्महि ॥ पयस्वाननु आ

मं. सं.

७

गदितं मांसं संजुवर्चसा ॥ संसाधेवर्चसास्तु संप्रजया समापुषा ॥
 विद्युर्मै अस्पदेवा इंद्रो विद्यात्सु ह आषिभिः ॥ तत्त्वामाभि ब्रह्मणा वं
 रमानुः सदा शुंस्ते यज्ञमा नो ह विभिः ॥ अहेक मानो वरुणे हवो ध्यु
 रुं रोसु मानु आयुः प्रमोषी ॥ यच्चिदिते विरोय चा प्रदेव वरुणा जुते ॥
 निनीमसि द्यवि द्यवि ॥ मानो व धाय ह त्ववेति ही कानस्य रीरिचः ॥ मा
 दृणानस्य मन्यवे ॥ विमंलीकाय ते मनो रषी रभ्यं न संदितं ॥ गीभिर्वे
 रुणा सीमहि ॥ परादिभे विमंन्यवः ॥ यतंति वस्य इष्टये ॥ वयो न वसती
 रुपा ॥ कुदाक्षं त्रिभ्यु नरमा वरुणो करा महे ॥ मुलीका योरुचक्षसे ॥

राम.
७

तदित्समानमांशातेवेनंता न प्रयुञ्जतः ॥ धृतव्रता यराशुषे वेरा
 योवीनां पुरमंत रिक्षेण यततां ॥ वेरनावः संमुक्षिः ॥ वेरमासा धृत
 व्रतो द्वादश प्रजावतः ॥ वेराय उपजायते ॥ वेरवानस्य वतुनि मुराक्री
 क्षस्पष्टदुतः वेदायो अध्यासते ॥ निषसा दधृत व्रतो वरुणाः पुस्त्या
 सुखा ॥ तान्मा ज्ञायमुक्तुः ॥ इमं मे वरुणा भधीह वसुधा च मूलय ॥
 त्वामं वस्युरा च के ॥ नमो महद्यो नमो अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नमो
 आशिनेभ्यः ॥ यज्ञा मदेवान्यदिशुक्रवा ममा ज्ञायसः ॥ तसु मा वृक्षि
 देवाः ॥ ॥ इति मंत्रसंहितायां द्वितीयोऽध्यायः ॥ एताया मोषगव्यं तदं

मंसं. १०. ॥ अथ कुरुषुतां कुरुषुतां तयेति ॥ देवानसंविताः ॥ कुरुषुवाजस्यसंविता
 यदंजिनिर्वीद्यद्विर्षिद्विषामहे ॥ आकृष्टेनुरजंसावर्तमानोमि
 वेशयन्मृतं मर्त्यं च ॥ हिरण्यं यनसवितारयनादेवोयाति ॥ भुवना
 निपश्यन् ॥ येते पंथाः सवितः पूर्यासां रावः सुकृता ॥ अंतरिक्षाः
 तमर्भो अथ पृथिविः सुगेभीरसांचनो अधिच ब्रह्मदेवः सोमः पुराः
 परापरानि श्रीतिर्दुहेणावधीतः ॥ पृथीष्टतसायासुहः ॥ उत्रिष्ठत्रसं
 रास्यते देवयंतस्त्वमहे ॥ उपप्रयंतु मरुतः सुदानं वरुं दं प्राश्नन् ॥ रासः
 सचा ॥ त्वामिहिसंहसस्युत्रुमर्त्तवपश्चुनैधनैर्हिते सुवायं मरुतुआ

सुख्यं रधीतयोव आचुके ॥ कद्रायुप्रचेतसेमीन्द्रमामयतय
 से ॥ वोचेमवातमंहदे ॥ यथानो अरितिः करत्यश्वे नृभ्यो यथागवे
 यथा तोकायं रुद्रियं ॥ यथै मित्रावरुणो यथा रुद्रश्चिकेतति ॥ यथा
 विश्वे सुजोयसः ॥ गायपतिं मेधपतिं रुद्रं जलोषभेधजंतं ह्ययोः
 सुमन्मीमहे ॥ यः शुक्र इव स्यो हिरण्यमिव रोचते ॥ अश्वो देवानां
 वसुः ॥ राज्ञः करत्यश्वे ते सुगं मेधाय मेधं ॥ नृभ्यो नारिभ्यो गवेः
 अस्मे सोमश्चियत्तपि निधेहि शतस्य नृणां ॥ मदिश्रवस्सुविनु
 मणं ॥ मानः सोमपरिबाधो मारोतयोः ॥ जुहुतः ॥ आनंदं देवानेन न॥

याज्ञेयजाभूमतेत्युपरस्मिन्धामनृतस्य। मुहीनोनासोमवेनआभ
 वंतीः सोमवेदः॥४॥ अनेविवस्वदुषसः सुविष्णामित्वा महविश्वेसा
 वतभोजना। अयेत्रातामृमतेनियेधुयजिअहव्याहने॥ इति
 ततोयोध्यायः भुपवंमयुमत्तमः स्वोवाहुदिवस्वमश्विजोमा
 नुभेजने। नेमावहसुकुतो अध्वर्यु उपयेत्वा गुणतिवद्वयः॥५॥
 उदयं जातु वेदसं देव वेदंति के तवः॥ दृशे विश्वायुस्ये। अपुसे
 तयैवो ययानुसं जायं सुकुभिः सराम विश्वे व हसे। अहं भम
 स्य केतवो विरुममोजना अनु आजंनो अभयो यानरुणि विश्व

राम

११

दृशेनो ज्योतिष्मदसि सर्ये। विश्वमाभासिरोचनं। पुसद्वानां वि
 शः पुसद्वेष्टिमादृषान्। पुसद्विभुस्वदृशे। येनापावकुचश्च
 साभुरह्यंतं जनां अनु। त्वं रं परं स। विद्या मे पिरजं सुधहा
 निमानो अकुभिः पश्यं जन्मानि सर्ये। सुप्रत्वा हरितो रण्वेदंति
 देव सर्ये। शुचि के शं विचक्षणा। अयं क सुप्रभुं धुवः सरोर
 यं स्य न स्यः। तत्रि यानि सुयुक्तिभिः। उदयंतमस्य रिज्योतिष्मं
 तउत्तरं। देवदेव जास्य प्रगं न ज्योतिरुत्तमं। उद्यन्तु यं निवमहं
 रोहं नुत्तं रं दिवं। दृशे गं मम सर्ये ह रिमार्गं जनां य। शुकेषु मे

१३

मं.सं.

१२

हरिमाणोरोपणकमुदधसि अयोहरिद्वेषुमेहरिमाणोनि
 दधसि उदगादयमदियो विश्वेनसहसासह॥द्विषंतंमस्यंधु
 पुन्नोअहंदिषतेरयं॥अनित्यमेयंपुरुहुतमुत्तियं॥॥इतिचतु
 र्योध्यायः प्रमनमहेरावसानायध्वं॥पुष्टिर्नगुणास्तितिनपृथ्वी
 गिरिर्नमुज्जुक्षोदोनशंभु॥अयोनाज्जुत्तं॥प्रतकः॥सिधुर्नक्षो
 दुःकईवराते॥भुकः॥मुष्पुक्षो॥उषामजारः॥प्रासमी॥चीदिवानयो
 ति॥परिषज्जोतः॥कलावभयभुवोदेवानोपितापुनः॥सन्त्यनद
 हहोतानिषीदादध्रः॥सुपुरणामवानः॥अवतात्रारोहसीविश्व

५६

राम०

१२

उदतेहरी॥

मित्येपजामुहेसौमनुसांयदेवान॥ इतिपंचमोध्यायः इंदोमहा
 यवावधे॥मुसुहकोत्वावयमध्वन्दिषिमहि॥प्रनूनंपूरावंधुरः
 सुतोयादिवशां अनुयोजुत्तिसघातंघरांरयुमधितिष्ठातिगा
 विदंयः॥पात्रेहारियोजुनंपूरांमिंदुचिकेततिमोजा॥युक्तसेअस्तु
 दक्षिणावुत्तसयः॥शतक्रतो॥तेनजायामुपपियांमंदुनोमासधसा
 योजु॥युनंजितेब्रह्मणाकेशिनाहरीउपप्रयादिदधिवेगमस्यो
 उत्वासुतासोरमसाअमदियुः॥पृषणवानधीन्तंसमुपव्यामद
 अशुन्मीमदंतस्वपिया॥अचयत॥अस्तोयतस्वमानवोविप्रान

मं. सं. विष्णुयामुती यो ज्ञा न्विदते हरी ॥ ३ ॥ पोषुष्मगुही गिरो मधवन्मात
 १३ थारवा पदानः सन्तावतः कर आदय्या सुइ यो ज्ञा ॥ १ ॥ अश्वान
 ति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिदमर्थ्यस्तवातिभिः ॥ तमिदं राक्ष
 वसुना भवीयसा सिंधुमापो यथा भितो विवेतसः ॥ आपोन देवीरु
 यंति होत्रियमुवः पश्यंति विततं यथा रजः ॥ आचैर्दवासः प्रणयंति
 देवयुञ्जन् प्रियं तोषयंते वरा इव ॥ अधिद्वयोरदभारुक्छा ॥ वचोमु
 तस्कचामिधुना मासपूर्यतः ॥ असंयत्नो व्रते ते क्षेति युष्यति मुद्राश्च
 क्रियन्तमाज्ञाय सुचुते ॥ आदंगिराः प्रथमं दधिरेव यद्वाग्दयः शम्य

राम०

१३

ये सुहृत्सया ॥ सर्वे पुरोः समविदंतु नो जन्म श्रावतं गोमंतमापुष्यं
 र ॥ मुद्गेरथवी प्रथमः पथः स्तनेततः स्तौत्रत पावुव आजनि आमा
 आजुदुशनाकाव्यः सचायमस्य ज्ञातमुमतं यत्तामहेवादिद्वीयस्तं
 पुत्यायकृज्यते कर्वा श्लोकमाधोयते दिविः प्राप्ताय नवदतिकारु
 रुक्म्या ॥ तस्येदिदं अभिपलेषुरण्यतिनपा ॥ अत्राह गोरमन्व
 तनामलक्षुरपीध्यां ॥ इत्याचंद्रमसो गृह ॥ मरुतोयस्य हि क्षये
 पाथादिबोधि महसः ॥ ससुमोपातमोजनः ॥ १ ॥ आनोभुद्राः कते
 वीयंतु विभुतोदध्वासो अपरीता स दुद्धिदः देवानोयथा सदमिहये

मं. सं. असंनप्रायुवोरक्षितारोदिवेदिवे देवानां भद्रा सुमुतिर्न जस्य ता
 १४ देवानां रातिरभिना निवर्त्तता देवानां सुख्यमुपसेदिमावयंदेवाना
 पु प्रतिरंत जीवसे नान्पूर्वयानि विदाह महेवयं भगं मित्र सदिति
 दक्षमुस्त्रियं प्रयमणं वरुणं सोममुश्विना सरस्वतीनः सुनगा म
 यं स्करतः तन्नो वातो मयो भुवा तु मेयं जंत न्माता एयिवी तमिता
 द्यौः तद्वा वाणः सोमसुतो मयो भुवस्तदश्विना प्रणुतं भिक्षा यु
 वं तमीशानं जगंतस्तस्युषस्यति धियं जित्ममवसेह महेवयं पू
 वानो यथा वेद साम स इध रक्षिता पायुरदध्वः स्वस्ते ये सुस्ति

राम.
१४

नुरंदो वृद्ध श्रवाः सुस्तिनः पूषा विश्ववेदाः सुस्तिनस्तार्क्ष्यो अरिष्ट
 नेमिः सुस्तिनो बृहस्पतिर्दधातुः प्रथमं दधातुः पृथिवीमातरः
 शुभं यावानो विदधे पुत्रमयः अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षुः श्रुवि
 श्वनो देवा अवसागमन्ति ह मरुतैर्करोभिः शृणुयामरवो भद्रं पश्ये
 माक्षभिर्दजत्राः स्थिरैर्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्वीरैर्मदेवाहितुं य
 रायुः भ्रातृमिनुशरदो अंति देवा यत्रानश्नुका जूरसंतु नूनाः पुत्रा
 सोयत्र पितरो भवन्ति मानो मध्यारी रिषुता युर्गताः आदिति द्यौ
 रदिति रुंन रिक्षुमदिति र्भाता सपिता सपुत्रः विश्वे देवा अदिति यं

मं. सं. १९ च जगत्परितोतमरितिर्जनितं ॥ मधुवाता कतायुते मधुशरं निस्थि-
 वः माध्वीर्नः सुलोषधीः ॥ मधुन तप्तमुतोपक्षो मधुमुत्पादिवंरजः मधु-
 द्यौरंलनः पिता ॥ मधुमा लोषनुसतिर्मधुमो अस्तु सूर्यः ॥ माध्वीर्मा-
 वो भवन्तु नः श्वंसो मधुप्रचिकित्ता मनीषा त्वरं निष्प्रमनुने शिष्योऽतु-
 प्रणीती पितरो नरंशो रेवेषुरत्नमभजंत धीरः ॥ त्वंसो मक्रतुभिः सुक-
 तुर्भस्त्वदृशैः सुदृशो विश्ववेदाः ॥ त्वं वया दृषुष्वेभिर्महिताद्युक्तेभि-
 द्युम्यभवा न च साः ॥ राज्ञो नुते वरुणस्य ब्रतानि बह्वभीरं न वसो-
 मुधाम ॥ सुचिष्टमसिप्रियो न मित्रो दृशाभ्यो अर्घ्यमेवासि सोमः ॥

राम-
१५

वृ

ते धामानि हि विद्यादृष्टिभ्यां या पर्यते शोषधीषसु ॥ तेभिर्ज्ञो वि-
 श्वैः सुमना अहेलं काजन्तो मुप्रतिहया गृभायं लसो मासि सयं
 निस्त्वरजो तद्वज्रहा त्वं भद्रो अस्तिकुण्डः ॥ त्वं च सोम नो यमेजी-
 वा नूनमरा महे ॥ प्रियसो नो वनस्पतिः ॥ त्वंसो मम हे भगवं पूनम-
 तायुते ॥ दसं दद्यात्ति जीवसे त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा रजन्तया-
 युतः ॥ न रिष्येत्वा वतः सखा ॥ सोमया लेमयो भव कुतश्च संति हा-
 शुषे ॥ तामिन्नो विता भवद्वैदं मयुज मिदं ववो जुजुषाण उपामहि-
 सोम त्वं नो वृषे भव ॥ सोमगोर्नि द्वावयं वृद्धया मो वचो विरः सु-

मं.मं
१६

तुलीकोन आविरा ॥ गवस्फानो अनी वहावसु विसुष्टि वईन ॥
मुनिनः सोमनी भवस्फानरा रंभिनी दृदिगायो नयवसे ॥ सयं
वस्वओ के ॥ यः सोमसख्ये तवरागण देवमसीः तंदस्वः सयं तेक
विः ॥ पुरुष्याणे अभिशक्तिः सोमानपा सहेसः ॥ सखासु रवेयधि
नः ॥ १ ॥ आप्यायस्तु सनेतु ते विश्वतः सोम दृष्ट्यः ॥ अवावाजस्यसं
गथे ॥ आप्यायस्वमर्दितमसो मुविश्वे भिरं पुनिः ॥ नवानः सुश्रवस
मः सखावृधे ॥ संतेययांसि ससुयतुवाजाः संदृष्ट्या अभिधाति
याहः ॥ आप्यायमानो अमृताय सोम दिविश्रवांस्युत्तमानि

पं.प. ५

रम. ०
१६

१०
१०
१०

धिष्वय्याने धामानि ॥ विद्याय नं निजने विद्यापरिभरं कृत्यतं ॥
गवस्फानः प्रनरणाः सुवीरो वीरहा प्रवरसो मुदुयीनः ॥ सोमो धेनु
सोमो अर्वतमायुसोमो वीरं कर्मण्यं ददाति ॥ साद्व्यं विदधं सभ
मपितु श्रवणं यो रदाश दस्मे ॥ १ ॥ अया लहे युस्तु एतना सुयप्रि
स्वपी मृशां हजनस्य गोपाः ॥ अरेयुजांसु क्षितिमुश्रवसं जयतं वा
मनुमदमसोम ॥ त्वमिमा ओषधीः सोमविश्वस्त्वमपो अजन
यस्त्वंगाः ॥ त्वमातंतेयोर्वा ॥ तरिस्तु वज्योति वावितमो ववर्षा देव
ननो मनसा देवसोम रायो भागं सहसा वनं नियुधमात्वा तनदी

मं. सं.
१०

१

शिवेवीर्यस्योभयेभ्युः प्रचिकित्सागविशे॥३॥ पुनः पुनः जायमाना
पुराणीसमानं वरीमभिरुभमाना॥ अग्निविकृतुर्विज आशिताना
मर्तेस्यदेवी जुरंसायुः॥१॥ अग्निनावृत्तिरस्मदागोमहस्माहि
रण्यवतः अवीयधसमेनसानियुक्तं० इति मन्त्रः॥ अथः देवि
रूपे चरतेः स्वयं सप्रत्यक्ष सह सा जायमानः सद्यः काव्यानिव
लधनुर्विधा॥ आर्यश्च मित्रं धिषणा च सा धंदेवा अग्निधारय
द्विविण्णदा॥ स पूर्वपात्रिविराक्यता योरिमाः प्रजा अंजनमुन्म
नना॥ विवस्वता च संसाद्या मयश्च देवा अग्निधारयं द्विविण्णदा॥

राम.
११

तमीलनप्रथमयज्ञसाधंवित्र आरीरादृतमं जज्ञानाः ऊर्जाः पुत्रं मे
रुनेष्टप्ररातुं देवा अग्निं समानं स्थिपुं रुवां पृथिविरुद्रातुं न
यायस्वर्वित॥ विशां गोपाजनितागदस्यो देवा अग्निं॥ न को वा साव
रीनामेभ्यो न धापयेते शिष्यमेकं समं विद्यावासा॥ मारु वेना अं
तर्विभाति देवा अग्निं॥ रायोदुधः स गमनो वसन्तायज्ञस्य केतु
र्मन्मसाधनो वेः अमृतं रक्षमाणस एनं देवा अग्निं॥ न च पुरा
चसरं न रयीणा जानस्य वजायमानस्य चर्सा॥ सतश्च गोपी न
वुतश्च भूरे देवा अग्निं॥ द्विविण्णदा द्विविण्णमस्तु रस्य द्विविण्णदाः॥

मं. सं.
१८

या

सनस्य प्रयंसत॥ इवि लोरावु (बनो) मिषन्नो इवि लोरा एसते
दीर्घमायुः एवानो अयं सुमन्त्रा धा द्युनो रेनत्तायुः अयं विभा
हि॥ तन्नो मित्रावरुणे मा सहेतामदिति॥ सिंधुः दृष्टि वी उत घोः॥ अ
पनुः शोभु च दृष्टमये मुमुग्धायुः॥ अपनुः शोभु च दृष्टमये मुमुग्धायुः
या सुगा तु मा व सु वयं जा महे॥ अपनुः प्रमद्विष्ट एषी प्रासाका सभ
सूरयः॥ अपनुः प्रयन्ने अये सूरयो जाये महि प्रते वयं॥ अपनुः॥ प्र
मद्वेः सह स्वतो विश्वतो यति भावः॥ अपनुः स्वदिविष्ट तो मुख
विश्वतः परिभरसि अपनुः॥ द्विषो नो विश्वतो मुखति नावे वं पारय

राम.
१८

न

अपनुः सनुः सिंधु मिबनु वया नि पवी स्वस्तये॥ अपनुः॥ मात वेद
से सुनवा मुसो ममरा ती युतो निदहाति वेदः॥ सनः पर्यदति दुर्गाणि
विश्वाना वेद सिंधु दुर्गा सुमि अमं दिने पितु मद वं ता व चो यः रु
अगर्भा निरहे नृ जिश्वना अवस्य वो ह्य व रो व ज्ञ द क्षि रां मुरु लतं
सख्याय ह वामहे॥ इदं मित्रं वरुण मु नि मृतये मारुतं श हो अ
दिति इवा नहे॥ रयं न दुर्गा द सवः सुदानवो विश्व स्मान्नो अहं सो
निष्प पत्तनं त आदि स्या आगता सर्वता तप भूत देवा हव नृ र्येषु रां
भुवः रयं न॥ अवंतुनः पितरः सुप्रवा चना उत देवी देव पुत्रे ज्ञाता

मं.सं.
१५

वधा रथेन नराशंसेवाजिनंवाजयन्निहक्षयहीरंयुगलंनृपेरी
महे रथेनैवहस्यतेसरमिन्ः सुगं कभि शक्यतेमनुहितेरी
महे रथेन इदं कुत्सो वृत्रहाराचीमतिकार्येनिवाहस्तपिरद
दृतयो रथेन देवैर्नीदेयदिति निर्माणं देव स्वातात्रायतामप्रयु
कते तन्नोमिन्नोवरुणमामहंतामरितिः सिद्धः पृथिवीपुत्रयोः
ततमे अपस्तुतायते पुनः स्वादिष्टाधीनिरुच पात्रशस्ते अ
यसमुदरद्विषदयः स्वाहा कृतस्यसमुत्पुतममनवः ॥ इति
द्यावापृथिवीपूर्वविजयेभिर्धर्मसुरुचंवासंनिष्टये॥ याभिर्नरे

राम.
१५

कारमंशायजिन्वयुः स्तानिरुषुडुतिभिरश्विनागंतं युवोर्मुना
यसुभरा असुश्रुतोरथमात्रं स्युर्वज्रसंनमंतवे॥ याभिर्धियोवयुः
कनैनिवृथेतामिरुडुतिभिरश्विनागंतं युवंतामादिव्यस्यसु
शासंने विरांसंययो अमृतं जनेमना॥ याभिर्धनुमुखं
पिबन्ते योन एतामिरुडुतिभिः॥ याभिः परिज्मातनयस्य
मुज्मनादिमातातृषुतुरणिर्बिभषति॥ याभिस्त्रिसंतुरभवादिच
क्षणास्तानि॥ याभीरेभंजितंमिहमहाउदंदनमैरयतुंसंहरो

मे. सं. याभिः कण्वं प्रसिद्धास्तं ताभिः याभिरंतकं न समानमारणेषु
 २० न्युयाभिरन्यथिभिर्जिज्जिन्वथुः॥ याभिः ककं धुव प्यंचुजिन्वथ
 स्ताभिः॥ याभिः शुर्वतिं धनं सा सुधुं सरंतं प्रममो म्पावंतं त
 त्रये याभिः शश्रिणुषु कृत्सुमावंतं ताभिः॥ याभिः शचीनिष्टि
 पणापरा वृजुं प्रां भंशो एं वक्षस्तं वे कृथः॥ याभिर्नर्त्तिकां
 प्रसिताम मुंचतं ताभिः॥ याभिः सिंधुं मधुमंतं मसश्चतं वसिष्ठं
 याभिरजरावजिन्वतं॥ याभिः कुत्सं कृतं यूनं युमावंतं ताभिः॥

राम०
 २०

याभिर्निष्पलां धनुसा मे युर्व्यं सुहस्रमी न्द्राजावजिन्वतं
 याभिर्वंशं मध्यं प्रेणिमावंतं ताभिः॥ ५॥ याभिः सुहस्रं औशि
 जायवणिजैर्दुर्ध्रवसे मधुकोशो अक्षरतः॥ कुक्षी वंशं सोता
 रं याभिरवतं ताभिः॥ याभीरुसां शोदसोदः पिपिन्वथुं नृश्वं
 याभीरयमावंतं जिघे॥ याभिस्त्रिशोक उस्त्रिया उराजंतता
 भिः॥ याभिः सूर्यं परियायः परावति मंधातारं क्षैत्रं पसेधावंतं
 याभिर्द्विप्रमुरदा जुमावंतं ताभिः॥ याभिर्मुहमनिष्ठिग्वं कशे

मं. सं.
२१

सुवर्दिनोदासं शंकरहृदय आवतं॥ याभिः पूर्णिमैर्नृनदस्युमाक्ष
तुंताभिः॥ याभिर्वृक्षं विविधानमुपस्कृतं कुलिं याभिर्वृक्षजा
तिद्वयस्यः॥ याभिर्वृक्षमुत पृथिमावतं ताभिः॥ ५॥ याभिर्नरा
शयवेयाभिरत्रयेयाभिः पुरामनवेगानुमीषयुः याभिः शरी
राजतं स्यमरश्मयेताभिः॥ याभिः पठर्वाजठरस्यमुज्जनादि
नीदीरेडितुदइश्चान्ता॥ याभिः शयीतुमवयोमहाधु
नेताभिः॥ याभिरंगिरोमनसानिरुपयोपुंगुयोविबुरो

राम.
२१

अर्णसः याभिर्मनुंशरं निवासमावतं ताभिः॥ याभिः पत्नीर्वि
मुरायन्महशुगधवायाभिरुणीरशिक्षतं॥ याभिः सुदास
उदयः सुदेव्यं ताभिः॥ याभिः शर्नतीभवयोदराशुमेभुसुं
याभिरवयोयाभिरभिगुं॥ ओम्पावतीसुभरासुतस्तुता
भिः॥ ५॥ याभिः रुशानुमसनेद्वयस्ययोजुवेयाभिर्यतो अव
तमावतं मधुप्रियंभरयोयत्तरुस्तानि॥ याभिर्मंगोषुयुध
न्यात्येक्षेत्रस्यसातातनयस्यजिन्वयः॥ याभिरायोअवयो

मं सं याभिरवेतनाभिः याभिरुत्समाजुनेयं शतकतु प्रतु वीतिं प्र
 २२ चरपीति सावतं॥ याभिर्ध्वसंति पुरुषंति सावतंताभिः॥ अत्र स
 नीमश्चिनावाचमुत्सेकृतं नोदस्तादृशणमनीयां॥ अशु ये
 वसेनिद्वयेजंरुधेचनो भवतं वाजसातो॥ शुभिरुभिः परिपात
 मुस्मानरिष्टेभिरश्चिनासौ भंगेभिः॥ तन्नो मित्रो वरुणे मामहं
 त्नामदितिः सिंधुः शयिनी उत योः॥ इति स प्रमोः आयादुरं श्रेष्ठं ज्यो राम
 तिषां ज्योतिराणां॥ उरी ध्वं नीवो असुर्न आगुर्यमागुत्तमु आ २३

ज्योतिरेति॥ आरैक्यं यां यातवे स्सीया गन्धु यत्र प्रतिरंतु आ
 युः॥ इमारुद्रानुषसैकपर्दिने स्स्यदी रायप्रभरा महे मनीः
 मया शमसाद्विपदे चतुष्पदे विष्णुपुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरं मु
 त्ना नो रुद्रो तनो मय स्तुधिस्यदी रायुनमसा विधेमते॥ यक्षं
 च योश्च सतुरावे जेषिता तदंशमनवरुद्रप्रतीतिषु॥ अर्याम
 ते सुमर्तिरेक्यं ससाक्ष्यदी रस्सुतव रुद्रमीदृः॥ सुम्नायनिदि
 शो अस्माकमाचुरिष्टदी राजुहवामते हविः॥ लेख्यं वयं रुद्रं य

मं.सं.

२३

तुसाधवुंकेक विमवसेनिद्वयामहे॥ अरे अस्मद्वयं
हेतो अस्मत्तुमुनि मिद्वयमुस्माद्वणीमहे॥ दिवो वराह
मेरुषंकपुर्हिनेतेषुपुनममानिद्वयामहे॥ हलेविनेद्वेपु
जावायीणि रास्मवस्मिच्छर्हिस्मभ्यंसत॥ इदं पित्रेमु
रुतामुच्यतेवचः स्वादोः स्वादीयोरुद्रापुवर्द्धनं॥ रास्वाचनो
अमृतमर्त्तुभोजं तनेतोकायुतनं यायमल॥ मानोमुहां
तमुत्मानो अर्भकं मानु उश्चंतमुतधा तं उचितं॥ नोवधीः

राम०

२३

वितरं मोतमातरं मानं प्रियास्तु न्वोरुदरी विषयी मानं लोकेत
नयमानं आयोमानो गोषुमानो अघेषुरीरिषः वीरान्मानोरुद
मानितोवधीर्हि विभंतं सदमित्वाहवामहे॥ उपने स्तोमान्य
मुपाइवाकर्गस्वापितमेरुतां सुन्नमुस्मे भद्राहिने सुमु
निर्मल्यत्तुमायावयमवदनेद्वणीमहे॥ आरेते गोघ्रमुतपू
रुषघ्नं सयहीरसुन्नमुस्मेने अस्तु॥ स्वत्वाचनो अधिचव्रह्मदे
वाधाचनः रामेयछद्विबही॥ अवां चामनमो अस्मा अवस्यवः॥

मं. सं.

२४

शृणु नो ह वै रुद्रो मरुत्वान् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहताम्
रिति । सिं धः । पृथिवी उत द्यौः । चित्रं देवानामुदङ्गादनीकं चक्षुर्मि
त्रस्य वरुणस्याने । आमाद्यावापृथिवी अंतरिक्षं सूर्य आत्मा
जगतस्तस्युषश्च । सूर्यो देवी मुखसंरोचमानां मयोनयोषास
भेति पश्चात् । यत्रानरो देव्यंतोषु गतिवितन्वते प्रतिभृदप
भृद् । भृदा अश्वा हरितः । सूर्यस्य चित्रा एतत्वा अनुमाद्यासः ॥ रामः
नमस्यंतो दि । आष्टमस्युः परिद्यावापृथिवी चंति सद्यः त ॥ २४ ॥

सूर्यस्य देवत्वं तन्मदित्वं मध्याकर्तो विरतं संज्ञभारयुदे
दयुक्तहरितः सधस्यारादात्री वासस्तनुजे सिमसौ । तन्मि
त्रस्य वरुणस्याभि चहे सूर्यैरुपहृतौ रूपस्ये । अन्
तमुन्यदुशंस्यपाजः कृष्णमुन्यद्वरितः संभ्रंति । अद्या
देवा उदित । सूर्यस्य निरहसः पिष्टतानि रवद्यात् । तन्नो मि
त्रो अह । हिमेनागिं प्रुस मे वा रयेथापितुमनी । मूर्धमस्मा अ
धत्तं ऋषीसे अविमश्चिनावनीतमुनिन्ययुः । सर्वगणं

मं. सं. २५ स्वस्ति॥ अजो हवी दधिना तौ ग्यावां प्रोक्त्वाः समुद्रमन्यभिर्जिग
 न्वन्॥ निष्टमदयुः सुयुजारथे नमनो जवसा हषाणा स्वस्ति अ
 धुत्वं नस्तु निर्विद्वं जन्मश्चरेवतः॥ उभाता वस्तिनश्यतः॥ १॥ न
 क्॥॥ इति प्रथमाष्टकं समाप्तं॥ ॥ प्रवः पां नैरघुमन्यवांधो
 यज्ञं रुद्राय मीढुषे नरध्वं॥ द्विवो अस्तोथ सुरस्य वीरैरखुधे
 वमरुतो रोदस्योः॥ मम तनुः परिज्जावसुर्हाममनुवातो
 अयावृषण्वान्॥ शित्रीतमिंद्रापर्वतायुवन्तस्तन्नो विश्वेव

राम०

॥२५॥

रिवस्पंतु देवाः॥ १॥ प्रातारत्वं प्रातरित्वा रधातिनं चिकित्वा न्यति
 गृह्यानिधत्ते तेन प्रजां ब्रह्मयमानु आयूरायस्यो वेगा सचते
 सुवीरः॥ २॥ दक्षिणावता मिहिमानि चित्रादक्षिणावतां दिवि
 सूर्यासः॥ दक्षिणावंतो अनृतं भजन्ते दक्षिणावंतः प्रतिरंत आ
 युः॥ ३॥ पितृगं भृष्टिमं मृणं पितृगं चिंद्रं संप्रण संप्रण स्तोनि
 र्वहयः॥ ४॥ ॥ इति द्वितीयाष्टके प्रथमाध्यायः॥ ॥ सुषुमायातम
 दिभिः ये देवा सो दिध्येका दशस्थयथि आ मध्येका दशस्थ

मं.सं.
२६

अमुक्षितो महिनेकंदराख्यतेदेवासो युजमिमंनुषध्वं
बुद्धिदेप्रियधामायसुद्युतेभुक्षिभिवृष्मरायोनिमृनये
वस्त्रेणेववासयामन्मनाभुविज्यातीरधंशुकवर्णीतमोह
वै॥ अभिद्विजन्मान्निवृत्तमृज्यतेसंवत्सरेवावधेजगधमी
पुनः॥ अन्यस्मासाजिद्विज्याजेन्योवृत्तान्य॥ १॥ नवनिनो
मष्टवारणः॥ २॥ अधीवासंपरिमात्तरिहन्तहनुविप्रेभिः
सत्त्वभिर्घातिविज्रयः॥ वयोदधत्सुहृतेरिहत्सहानुदये

राम.
॥२६॥

नीसचतेवर्त्तनीरह॥ कथातेअमेभुचयंत आयोईराशु
बीजेभिराशुधाणाः॥ उभयतोकेतनयेदधानाः॥ तत्ससा
मंनूणयंतदेवाः॥ ३॥ युवंवस्त्राणिपीवसावसाथेयुवोरहि
हामंतवोहसर्गाः॥ अवाविरतमन्तानिविष्यन्तेनभिवाव
रुणासथे॥ ४॥ विमोर्नुकंबीर्याणिप्रवोचंयः॥ पार्थिवानि
विममेरजांसि॥ योअस्वभायुदतरंसुधस्थंविचक्रमाणास्ते
घोरुगायः॥ प्रतद्विस्तुसवतेदीर्घेणमृगोनभीमःकुचुरोगि

मं.सं.

२७

रिष्टाः यस्योरुपुत्रिषु विक्रमणे क्षधि सियंति भुवनानि विश्वा०
प्रविष्टमवेष्टुमनेतुमन्मगिरिशित उरुगायाय वरहे॥ यद्वंदीर्घं
प्रयतंत सधस्युमेको विमुमेत्रिभि रित्युदेभिः॥ मस्य त्री प्रणीम
धुनापुत्रान्यक्षी यमाणाः स्वभयामंदंति॥ यउत्रिधातुं प्रधि
वीमुतद्या मेकोदाधारभुवनानि विश्वा॥ तदस्य प्रियमभि
पायो अत्र्यानरोयत्रदेवमवो मदंति उरुक्रमस्य सहिबं
धुरित्याविष्टोः पदे परमेमध्वउत्स॥ तावोस्तन्युत्रमसि

राम.

२७

गमधेयत्रगावो हरिश्चंगा अयासः॥ अनादृतदुरुगायस्य
रश्मः परमं वस्मवेताति हरिः॥ प्रवः पांतमंधमो धियायते
महेष्टु रंय विष्टमवेचाक्षीत॥ यासानुं निपर्वतानामदाभ्यो मह
स्तस्य तुरवंते वसाधुना॥ लेषमित्याममरं शिमीव तोरिदा
विष्टसुतपावामुरुयति यामत्तीपप्रतिधीयमानसि कृशा
नोरस्तरसनामुरुष्यथ॥ ताईनईतिमत्पस्यधौस्यं निमात
रानयतिरेतसे भुजेदधातिपुत्रो वरं परं पितुर्नामं हतीयमधिरो

मं.सं. चनेरिवः तत्ररिदस्य योऽस्य गृणीमसी नस्य त्रानु रदुक स्यसी
 २८ द्युयः यः पार्थिवानि त्रिभि रिरिदिसामभिरु रुक्रमिशेरु गायाम
 जीवसे देरदस्य क्रमगे खईशो भिरव्यायमस्यो भुरणपति तनी
 यमस्य नकिरार्धवति वयंश्चन पतयंतः पतत्रिणाः साकनं
 वृतिचुनामं भिश्चकं न वृत्तं व्यतीरवी विपत् हहछरीरो विमि
 मान्नाक भिर्युवाकुमारः प्रयेत्याहुवः ॥ भवामि त्रोन रोमो
 घृतासुति विभ्रतद्यु न्नुखयाव सप्रया ॥ अधा ते विष्णो वि

चतुर्भिः

राम.

॥२८॥

विदुषा चिदद्यु स्तोमो मुजश्च राध्ये हविषा ता भः पूर्वायवे
 धसे नवीयसे सुमज्जानये निधम केरहा राति योजातमस्यम
 हतोम हि ब्रवते दुषवो भिर्युज्य चिरहस्य सतः तमुतो नारः
 र्वयथा विदन्तस्मगर्भे जुनुवापि पत्तन आस्य ज्ञानं तोना
 मविद्वि नक्तनमदस्ते विष्णो सुमतिर्भजा खहे नमस्यरा ज्ञाव
 रुणस्तमश्विना कतुं सचंज मारुतस्य वेधसः ॥ दाधारुदक्षमु
 त्तममहर्षिर्भुजं च विष्णुः सज्जिवाँ अपोरुते आयो विवाय

मं.सं. २५ मन्त्राणां प्रत्येकं द्वाय विष्णुः सुकृते सुकृतरः वेधा अजिन्वन्नि
 वधस्थ आर्यस्तस्य भागे यजमान मास इव त्वेवाभ्युपि ज्ञे
 इदेति स्तस्यैर्धृत मामामते योजुर्वेदशमे युगे अपाम
 र्ययतीनां व्रसा भवति सारथिः इति द्वितीया एके द्वितीया ध्या
 यः प्रद्यावायुज्ञैः पृथिवी सताहभा यद्वा जिनो हामसं
 दानु सर्वतो धात्री र्वण्णारशानारजुस्य यद्वा धास्य प्रभ
 तमास्यैः रणं सवीताने अपि देवेष्वस्त १ पदस्य स्रुवि राम २५

षोमशिकाशयद्वा स्वरो स्वधितोरि प्रमस्ति यद्वा स्तयोः शसि
 तुर्यन्तु स्वेयुसवीताने अपि देवेष्वस्त नि क्रमणं निषदनं वि
 वर्त्तनं यच्च पद्मी शुसर्वतः यच्च पपौ यच्च घासिंजघास सवी
 ताते अपि देवेष्वस्त १ मरुकरः प्रद्यमं जाममान उद्यन्तमुद्रा
 हुतवां पुरीयात् त्रेण स्य पुष्पाहृणि एस्पवाहृउपुस्त संमहि
 ज्ञातं ते अर्वन् १ अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भा
 तामस्य मो अस्य म तृतीये ज्ञाताष्ट तदृशे अस्यात्रापश्यं

मं. सं. विश्वंति सप्तपुत्रं ॥ सप्तपुंजतिरथ मेकवृक मेको अश्वोव
 ३० हतिसप्तनामा त्रिनामिचक्रगुजरमनर्द्धयनेमा विष्णुनुदना
 क्षित्तुः इमंरथमधिये सप्ततस्थुः सप्तचक्रं सप्तवहं त्यश्वाः
 सप्तस्वसारो अमिसन्न वंते यत्र गवां निहिता सप्तनामको
 दरवीप्रथमं जायमानमस्य न्वंतं पदं न स्यादिति ॥ भस्मा
 असुरस्य गात्मा कृषिको विद्वांसमुपगात्तु मेतत्पाकः रामः
 पृथग्विमानसंविजानं देवानामेना निहिता पदानि वस्तेव ३०

अथेधिसप्ततत्त्वितन्त्रिकवयुश्रोतवाउ ॥ अचिकित्वा
 चिकितुषश्चिदत्र कवीरुद्धाभिविद्यनेन विद्वान् ॥ वियस्तमं
 भयलिमारजांस्तु जस्य रुपे किमपि स्थिदेकं ॥ इह ब्रवीतु य
 ईमंगवेदास्पदामस्य निहिदेम र्वे ॥ शीलः शीरुद्वेगावो अ
 स्य बुध्विमाना उदकं पदामुः मातापितरमृत आवभाजधील
 भे मनसा संहितमे ॥ सावीभुत्सु गर्भे रसानि विद्वानमस्वतद
 दुपवाकमीयुः युक्ता माता सीदुरिदक्षिणया अतिष्ठुर्भूद

मस्तं जुनोद्यंतः॥ अमासेदुसो अनुगाम पश्यद्विश्वरूपान्निषुयो
 ३१ जनेषु तिष्ठो सादः स्त्रीनिदृन्विभ्रुदेक उर्ध्वस्थो मे
 बवंत्नापयंति मुंत्रयंते दिवो अमुष्यष्ट्रे विष्य विदं वाच
 मविश्वमिन्नां ॥ द्वादशांशुदितजरायवर्धं चक्रं परिद्या
 मृतस्य ॥ आपुत्रा अनेमिषुना सोऽन्यं सुप्रज्ञानि विंश
 तिश्च तस्युः पंचपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे अर्धे राम
 पुरीषिणां अथेमे अन्य उपरे विचक्षणं सप्त चक्रे पल्लव्या ३१

हुरर्पितं पंचारेचुके परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्य भुवनानि
 विश्वा तस्य नाक्षत्राण्यते भरिभारः सुनादेवन श्रीयते सना
 मिः सनेमिचक्रं मजरं विना हत उक्ता नायां दत्रायुकावहेति
 सूर्यस्य चक्षुरजसैत्याद्यते तस्मिन्ना र्पिता भुवनानि विश्वा
 साकं जानां सप्त अमाहुरेकं न पत्निद्युमा अ पयो देवजां नि
 तेयामिष्टानि विहितानि धामराः स्यात्त्रेजतो विरुता निरु
 पशः ॥ १ ॥ स्त्रियः सुतोऽस्मां उमे पुंस आहुः पश्यदक्षस्वां न वि

मं.सं.

३२

चैतदंभः कविर्यः पुत्रः सदैवाचिकेतयस्ताविज्ञानात्तपितु
पितामहः अवः परेण परेणानावरेण पदावत्संविभ्रती
गौरुदंस्यात् ताकरीचीकंश्चिदहं परागात्कसित्स्त्रेन
हियुयेन्नतः ॥ अवः परेण पितरं यो अस्मानुवेद परेणानाव
रेण कवी यमानः कइहप्रवोचदेवमनः कुतो अधिप्रजा
तः ये अर्धोचस्तौ उपराच आहुयै पराचस्तौ अवी च आ
हुः इदं श्रुत्वा मुक्तुः सोमतानि धुरानयुक्ता रजसो बहं हा

राम.

३२

ति.१

संपूर्णसुयुजासखाया समानं वृक्षं परिवर्षस्व ज्ञाने ॥ तयोरन्यः पि
प्लवस्वादस्रजश्च न्योऽमुभिचाकशीति ॥ यत्रासुपुर्णोऽस्र
सृतस्य भागमनिजे वं विदयाभिस्वरंति ॥ इतो विश्वस्य भुवन
स्य गोपा समाधीरः पाकमत्राविवेश यस्मिन्क्षेमध्वदः सु
पुर्णो निविशते सुवने चाधिविभ्ये ॥ तस्येदाहुः पिप्पलं स्वादये
तन्नोन्नराद्यः पितरन्न वेद ॥ यज्ञायुने अधिगायत्रमाहि
तुनेष्टुमाहावैष्टुभनिरत ॥ यद्वाजगजगसाहितं पदं य इत

दत्ता.

मं. सं. ३३ हिदुस्ते अमृतत्वमा नप्नुः ॥ गायत्रेण प्रतिमिमीते अर्कं
 मर्कं एण सामुत्रेण भेनवाकं ॥ वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाश्च
 रेणामिमते सुसवाणी जगतां सिंधुं दिव्यस्तभाय द्रव्यं तुरेस्यं
 पर्यपश्यत् ॥ गायत्रस्य सुमिधं स्तिस्र आदुस्तो महाप्रि
 च्विमहिता ॥ उपद्वये सुदुष्पां धेनुमेतां सुदलो गोधुमुत
 दोहदेनां ॥ श्रष्टं सर्वं सविता सावित्रो भीदो घर्मस्तदुप
 वोचं हिंरु खतीव सुपतीव सनावत्समिच्छंती मनसाभ्या ॥ ३३ ॥

राम०

३३

गात दहामुधिभ्यां पयो अद्येयं सावर्द्धनां मदते सौभगाय
 गौरमीमंदनुवत्समिधं तं मर्द्धनां हिदुः कृणेन्नातवाउ स्तकाणं
 घर्ममभिवावृणानामिमातिमायुं पयते पयोभिः ॥ अयं स शिंदे
 येन गौरभीवृतामिमातिमायुं ध्वसनावधिश्चिना ॥ साचिन्निमि
 निहिक्कारमर्त्यं विषद्वत्समिति वव्रिगौहत् ॥ अनच्छं येतुर
 गातु जीवमेजं भवं मध्य आपत्सनां जीवो मृतस्य चरति सु
 धामि रमं सौमर्त्येना सयोनिः ॥ ५ ॥ अयं श्यं गोपामनिपद्यता

मं. सं. ३४ तस्मात्तु परमं च पथिभिश्चरन्तं ससद्भीचीः सविष्णुचीर्नानुभा
 वरीवर्तिभुवनेष्ठतः यई चकार न सोऽस्य वेदुयई रदनी हिरु
 गिन्नुतस्मात् समातुर्यो नापरिवीतोऽनंतवहुप्रज्ञानिर्कृतिमा
 विवेश द्यौर्मपिता जनिता नाभिरन्नबंधुर्मेमाता श्रुतिवीमहीयं
 उत्तानयोश्च स्वोऽर्थो निरंतरा पितादुहितुर्गर्भमाधात् एषा
 मित्वा परमंतं श्रुत्याः एका मियत्र भुवनस्य नाभिः एका राम
 मित्वा वसोऽश्वस्यरेतः एका मिवाच परमं व्योम द्युयं वेदिः परो ३४

अंतः श्रुत्या अयं युजो भुवनस्य नाभिः अयं सेमो वसोऽश्व
 श्वस्यरेतो वसोऽश्वस्यरेतो वसोऽश्वस्यरेतो वसोऽश्वस्यरेतो वसोऽश्वस्यरेतो
 रेतो वसोऽश्वस्यरेतो वसोऽश्वस्यरेतो वसोऽश्वस्यरेतो वसोऽश्वस्यरेतो वसोऽश्वस्यरेतो
 श्वितः परिभुवः परिमर्वति विश्वतः न विजानामि यदि ते देवम
 स्मिन्नि एषः सन्नंदो मर्नसा चरामि युदा मागम्य मुजान्तत
 स्यादिहा ज्ञो भज्जुवे भागमस्याः अपाहः प्राडैति सुधया यभी
 तोमर्त्यो मर्त्यनास्येति ता शश्वता विस्वीना विप्यताया १

मं. सं.

३५

न्यंचिकुरननिचिकुरन्यः॥ अत्रो अक्षरे परमेव्योमन्यस्मिदेवा
अधिविष्णुनिषेदुः॥ यस्तनवेदकिमुचाकीर्यति यइत्तदि
दुस्तदमेतमासते॥ सुयवसाद्गवतीदिभुयाच्योवयंभगवंतः
स्यामः॥ अद्विन्गामघ्येविश्वदानीपिवशुद्धमुदकमाचरंती॥
गौरीर्मिमायसलितानितक्षयिकंपदीदिपदीसाचतुष्यदी॥ अ
थापदीनवपदीबभ्रुवपीसहस्राक्षरापरमेव्योमनः॥ तस्याःसमु
द्राश्चधिविस्तरंति तेन जीवंति प्रदिशुश्च ततः॥ ततःक्षरन्क्षरं

रात्र०

३५

तदिश्वसुपजीयति॥ शकमयंधूममारारपर्यविष्वतापरा
नावरेण॥ उक्षाणं दध्निमपचंतवीरास्तानिधमीणि प्रथमा
भ्यामनः॥ त्रयःकेशितःअनुयाविचक्षतेसंवत्सरेवपतएकए
वं॥ विश्वमेकोअनिचेष्टेःशवीभिर्भीजिरेकस्पदद्वेनरूपं च
वारिवाक्प रिमितापदानितानिविदुर्ज्ञासणायेमनीषिणः
गुहान्नीणिनिहितानेङ्गयंतितुरीयंवाचोमनुष्यावदंति॥ ईंमि
त्रंवरुणमुग्निमाहुरथोदिव्यःसमुपुर्णगुरुत्मान्॥ एकंसदि

मे सं० प्रावहु धावदं सुगिनं यमं मातु स्थानमाहुः रुध्मं नित्यानुह
 ३६ रंयः सुपणी अपो बसाजा दिवमुत्पतंति तत्राबं वं नुत्तरना
 हतस्यापि हतेन पृथिवीस्युद्यते द्वारप्रधयश्चक्रमेकत्री
 णिनभ्याजिक उतक्षिकेत तस्मिन्ताकं निरातान रांकवो
 पिताः षष्टिर्नचला चलासः यस्तेस्तनः शरायो योमयोभ
 येन विश्वापुष्यमिवार्याणि योरन्तधावसुविद्यः सुदत्रः सर
 स्वतितमिहधातवेकः यज्ञेनयज्ञमयजंत देवास्तानि धर्मीणि

राम०
 ३६

मा३

प्रयमान्यासन तेहनाकं महिमानः सचंतयत्र शर्वसाध्याः सं
 तिदेवाः समानमेतद्दुकमुच्चैत्यवचादभिः शर्मिपुर्नन्याजिन्वं
 तिदिवं जित्वं स्याद्विद्यं सुपणी वायसं बृहंतमयां गर्भ
 दर्शनमोषधीनां अनीपतो हृदि भिसुर्व्ययं न सरस्वतं भवसेनो
 हवीमि कस्य सुभासवयसुः सनीकाः वधी दृत्रं संहतं रंदि
 येण स्वेनुना मे र्मत विषो बभूवान् अहमेतामनं देवि पृथ्वरा
 मुगा अपश्यं करुज्जवाहुः ॥ इति दितीयाष्टके तृतीयाध्यायः ॥

मं. सं. तन्नुवोचामरभसायुजन्तने पराशुभ्राश्रयासोयन्मासाधारण्ये
 ३७ वमरुतोमिमिशुः नरोदसीअपनुदंतद्योराजुषंतुवधंतुस्त्रायंद्वाः
 ३७ वेरायइंद्रतोशतमाः प्रणतारः कस्यचिद्वतयोः तेषुलोम
 रूतोम यंतुयेस्मापुगगतुयंतीयदेवाः ३७ वहःकुत्समिंद्रय
 स्मिन्नाकन्पूमन्पूज्जवातुस्माथा ॥ प्रसरश्चक्रंवहतादभीके
 निस्पधोयासिषहन्तवाहुः स्वंधुनिरिद्रुनिमतीक्रीणोरुपसी
 रानस्ववंतीः अयत्समुद्रमतिश्ररपर्विपारयातुर्वरायद्वंस्वस्ति

राम.
 ३७

अयंयज्ञोदेवया अयंमियेधंउमात्रह्यारपममिंद्रोमः स्तीर्ण
 बहिरातुद्राकप्रयाहिषिवाभिषद्याविमुचाहरीद्रहः अगस्त्यः खन
 मानः स्वर्तिनैः प्रजामपस्यंबलमिच्छमानः ॥ उभौवर्णद्विभूयः
 पुषोषसत्यादेवेष्वाश्रितो जगाम इति द्वितीयाष्टकं चतुर्थोऽंशः
 यः ॥ ॥ तन्नामद्यतावपरं कुवेन उभांशं सानयीमाम विष्टानु
 मेसाभूतीअवसासचेतां भरिचिदयः मुहास्तरायेभामदंतद्व
 येमदेवा ॥ उननईमरुतोवृद्धसेनास्मद्रोहसीसमेनसः सदे

मं. सं.

३८

तु षष्ठ्यभासोवनयो नरयारिशादसंमित्रयुजोनदेवाः प्रितु
 न्युत्तोषमहोधर्मोणंतविभी यस्यत्रितोव्योजसावृत्रं विपर्व
 मर्दयत् स्वादोपितोमधोपिनोव्यंत्वाववृमहे अस्माकम
 विताभंव उपनः पितृवावरशिवः शिवाभिरुतिभिः मयोभुर
 द्विषेय्यः सखासुरेशो अदयाः तवत्येपितोर साखांस्पनुवि
 श्चिताः दिविवाताइवश्रिताः तवत्येपिनोददससर्वसादिष्टतेपि
 तो प्रसाद्यानोरसानातुविप्रीवाइवरेते ॥ त्वेपिनोमहानांदे

राम.

३८

नह्या२

वानांमनोहितं अकारिचारुकेतुनातवाहिमवंसावधीत
 यदहोपितो अजगत्विषयपर्वतानां अत्राचिन्तोमधोपि
 तोरंभक्षामगम्याः यदपातोषधीनांपरिश्रमादिशामहे
 वानायेपीवृद्धव यत्नेसोमगवाशिरोयवाशिरोभजामह
 वातावकुरुत आषधेनवपीवोवृद्धउदारधिः वाता तंत्वाव
 यंपितोवचोभिर्जीवो सुहरिमः दिवेभ्यस्त्वासधमारम
 स्मभ्यस्त्वासरुमादं कुषुभकलदजवीक्षिरेः प्रवर्त्तमानकः रश्मि

मं.सं. कस्यारसंविषमं रसं वृद्धिकते विषं तमं गेद्युभिस्त्वमाप्नुमुक्षणि
 ३४ स्वमभ्यस्त्वमभ्यमनस्यरि त्वं न भ्यस्त्वमावधीभ्यस्त्वनृणां नृ
 पते जायसे शुचिः तवाग्ने होत्रं तव योक्त्रं त्वयं तव नेष्टुं त्वमग्नि
 तायतः तव प्रणस्त्रं त्वमध्वरिममित्रह्ना च मग्निहृदयतिश्च
 नोद मे ब्रह्मणे रुद्रो अमुरो महो दिवस्त्वं वाहीसा रूतं पृथ्वी
 शिषे त्वं वा तैर रुयोयीसि वा गयस्त्वं पूषा विधुतः मासिनुत राम.
 ना अतमि निक्षेप तमस्यो निधने अतो घृतं स्ववस्य ज्ञात ३५

अनुबुधमावहमादयस्व स्वाहा कृतं वषभनक्षिह्वं । इति
 द्वितीयाष्टपंचमोऽध्यायः ॥ निहोता होतृषदने विरानः स्वने
 नाभ्युष्णाचुमुरिधुनि च जघंय दस्युं प्रदभीतिमावः रभीचिद्वक्षि
 विरेहिरण्यसोमस्यतामदुर्दंश्चकार ॥ जंत्वा मिदं वयं हुवे मर
 दिष्टमिन्द्रायां सिवाजान् अविद्वीद्वचित्रयानकृती कृषिद्वयानि
 इव स्य सोमः ॥ इदं श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चिन्तिदस्य मुभगलमु
 स्म वोषं रयीणमरिष्टं तदनां स्वाद्यान्वावः सुरि न त्वमहं ॥ गुणा

मं. सं. नांवागुणयतिहवा महेकविकवीनामुपमश्रवस्तमं. स्मधरा
 ४० जं ब्रह्माणं ब्रह्मणस्पत आनं श्रु एव नूतिभिः सीरसादनं १
 हुहस्पते अतिशयार्थो महीद्युमद्विभाति कतुम जनेषु यदीर
 यद्यस सतु प्रजातदस्मा सु इविणं धेहिचिं ब्रह्मणस्पतेन
 मस्ययतास्तु स्यवो धितनर्थचजिन विश्वंतद्रं वदवंतिदेवा
 हुहस्पते म विरथे सुवीराः ॥ ॥ इति द्वितीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥
 सेनामविद्वि प्रभृतिं यईशिषे ॥ अमुरि सु सो वनवदनु स्यतो दे

राम०

४०

वयन्निददेवयंतमभ्यसत सुप्रावीरिद्वनवत्सुत्तुदुष्टं यजेद
 यज्योर्विज्जजातिभोजनं १ तवस्यामपुरुवीरं स्मृतां नुरुवा
 सस्यवरुणा प्रणेताः मय्यनः पुत्रा अदिने रव्याः अभिस्तमधं
 युज्योर्देवाः ॥ यो मे राजन्युज्यो वा सता वा स्वप्ने नयं नीरवे म
 सुमाह स्तोत्रो वायो दि सति नो रको वा तस्माद्गुणपासमान
 धृतवता आदिसादयि सत्यारे मक तैरह सरिवागः ॥ अ एव तो
 वेवरुणातित्रदेवा भद्रस्य विद्वा अवसेहुवेनः ॥ यमं देवाः प्रमेति

मं. सं. मय्यमो ज्ञोऽयुसं देवांसि मनुतय्योत ॥ अंभिस्तु तारोऽनुजित्युद्ध
 ४१ मध्वमद्याचनो मन्त्रयता परं च ॥ किमनुवः कृणवा मासरेण
 किंचनेन वसव आप्येन ॥ यूपेनो मित्रावरुणादिने च स्वस्तिमिंद्रा
 मरुतो दधात ॥ हव्ये देवायुसमिद्रा प्रयस्यते मन्त्रतु नाधमा
 नायमस्य ॥ भावो रथो मध्वमन्त्रात्ते भूत्वा युष्मावत्त्वापिषु
 अमिषा ॥ प्रवणकोमिमयभूया गोमन्त्रापिते वकिंतवराशास
 आरे पाशा आरे अद्यानि देवा मामाधिपुत्रे विमिवयभीष्ट

राम०

४१

आर्वाचो अद्यामन्त्राय जज्ञा आबोहादिभयमानो व्यये वंत्रा
 ध्वं तो देवातिजुरो हकस्यत्रा ध्वंकती देवपदो यजत्राः ॥ माहं मुघो
 मोवरुण प्रियस्य भरि ह्यमन्त्रा वि दं ह न माये ॥ मारा यो राजसु
 यमस्वस्थो बृहद्देम विदये सुवीराः ॥ प्र ॥ तंवः शर्द्धं भारुनं
 सु ॥ मयुर्गिरी पद्मेन मंसा दैव्यं जनं ॥ यथा रयिं सर्ववीरं न जा
 महा अपससा चं अत्यं दिवे दिवे ॥ राका मरुं सुहवो सुष्टु तीर्द्वे
 शुणे तुनः सुभगा बोधतु त्मनां सीम्यत्पयः सुच्या छिद्यता तपा

प्र. सं. दशानुवीरशानरायमुत्था। याज्ञिके सुप्रतपः सुपेरां सोया
 भिरसि सानुयेवस नि। तमिर्जो अय सुमना उपागदिसहस्र
 ४२ वंसुभगुरराणां सती तालिष्टमुष्टकुयादेवानामसिखसां जु
 पस्वहयसाहुतं प्रजं देमिदिदिदिनः पा। सुबाहुः संगुरिः
 सुप्रमात्रहस्तजरी। तस्यै विरयस्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन
 यागुं ग्यासिनीवाली पागकाशासरस्वती। इंदुणी मद्रुत
 पंचरुणी नीस्वस्तये ॥ इ॥ आतेपितं पुरुतां सुमनैतुमानुः स्

राम
 ४२

श्रीयभेपुजे २

र्येस्वसं दशोपुयोयाः॥ अभिनोवीरो अर्वतिक्षमेतुप्रजायेमहिरुद्र
 प्रजाभिः॥ त्वादेनेभीरुद्रांतमेभिः॥ त्वान्हिमाजेभिः॥ व्यश्म
 देपोविनरं वंदोच्यमीवाद्यातयस्वाविषूचीः॥ अष्टो जातस्य रुद्रि
 यासितुवस्तं मस्तवसां वज्रबाहो॥ पर्विणः शारमंहसः स्वस्तिवि
 वा॥ अभीतीर्य सोपुयोधिः॥ मातां रुद्रश्च कुया मानमोभिर्मादुष्ट
 तीक्ष्णतना सङ्गती॥ उन्नोवीरां अपयभेषजेभिर्भिषङ्गमेत्वा
 भिषजां शृणोमि॥ हवीमभिर्हविर्भिरवस्तोर्मेभीरुद्रं दिवीयम्
 इदं सुहवोमानो अयेव ऋः सुशिप्रोरीरधनुनाये ॥ उन्नो

वेतुमेह २

मंत्र-
४३

ममंदष्टभूमिमुत्तुत्वात्सीयसावयसानाधमानं॥ दृणीवछाया
मरुपाश्रयीयारिवासेयंरुद्रस्वमुज्ज्वलं॥ कश्यपतेरुद्रसुव्याकुहेस्तो
योअस्मिभेषुजो जत्वापः॥ अयुभुर्नारयसौदैवस्याभीनुमाहवभु
वस्तमीयाः॥ प्रवभवेद्युभायंश्चितीचेमुहोमहोमुंष्टुतिमीरया
मि॥ नमुस्याकल्पलीकिनुंनमोभिर्देणो॥ मसित्वेषंरुद्रस्वनामं॥
स्थिरमिरंगैः पुरुषपुत्रोवभुः शुक्रोमिष्टिपिष्टोहिरत्येः॥ ईशा
सुभूरेनेर नादस्यभुवनंवाउयोषडुद्रादंमुयं॥ अहंनिभर्षितयेका निध-
न्यार्हनिष्कयंजुतंविश्वरूपं॥ अहंनिदंयमेविश्वमभुनवाओ

राम-
४३

जीयोकरुद्रैरस्ति॥ स्तुहिष्कृतंरुद्रंमुवांनंमुगंनभीममुपहृ
मुमु॥ रुद्राजविस्तरुद्रस्त्वानोयंतेअस्मन्निवपंतुसेनाः॥ कुम्भी
रश्चिखिनरुंरंमानुंप्रतिनानामरुद्राण्यंतं॥ भूरेदीनारंसलंतिग
णीषेस्तुतस्त्वंभेषुजागस्यस्ते यावोभेषजामरुतुः॥ अचीनिपाशं
तमाहवणोयामंशु॥ यानिमनुरवणीतापितानुस्ताशंउयोश्च
रुद्रस्यवत्रिमांषिंलाहेतीरुद्रस्वद्व्याः॥ वरित्वेषस्यदुर्मतीमही
गात्र॥ अवस्थिरमधुवद्वस्तनुष्टुमीदृस्तोकायननंमायमृष्टः॥
रित्वेषरुद्रमैतुवर्षभोहवभवेकितानुयथादेवनहणीवे

मंत्रसं

४४

नहंसि॥ हवुनक्रन्नोरुशुहवोपिरह द हेमविरयसुवीराः॥५॥ धारा
 उरामुरुतो धुष्मो जसः॥ हिरण्यरूपः सहिरण्यसं दग पां नपात्ते
 दुहिरण्यवर्णः॥ हिरण्यपात्तहियोने निषद्याहिरण्यरवदस्यत्तम
 स्मै॥ इतिहंसायाष्टके सप्तमं मंदस्वहोत्रादनुजोषमंधं सः॥ आनुष्मोषाणा
 र्थ्यं ववुरा जेवयुमावरमासंवेथे मेनेइवतुन्वां ३०॥ ममाने रंपतीव
 क्रतुविद्या जनेषु॥ सोमां पूषया जननारथेणं जननादिवो जनना
 पथिवाः॥ नुतोविष्यस्य भुवनस्पणौ पौदेवा अकल्पन्मनस्यनाभिंइ

राम-
५४

मोदुवो जायमानौ लुपंने मोन मंसिग्रहतामजुंश॥ आभ्यामिंद्रः पके शा
 मास्तुनः सोमापुष्यां जनदुस्त्रियासु॥ अंवितामेनदी तमेदेवितमे
 मरस्वद्विंशप्रश स्ताइवस्मसिप्रशस्ति मंचनस्वधिः॥ कर्निकरदुनुषं
 बुवाण इयं निवाचं स्मरिते पुनावां॥ सुमंगलेश्व शकुने भवां मिमात्ताका
 विरमिभाविष्या विदतू॥ मातां ध्येन उद धोन्मा पुपुणो माता विददिषु
 मे॥ मातुं जस्ती॥ पित्रा मनुमुदिशं कर्निकरत्सु मंगलो भइवादी देहः॥ अवं
 कंदरसि ए तोरहाणं सुमंगलो भइवादी शं कुंते॥ मानं मेन ईशानुमाद्य
 शंसो नुहद्वे मविदथं सुवीरां॥ मरश्चिदिदुभिर्गणं निकुरवो वयोवदं

मं. सं.

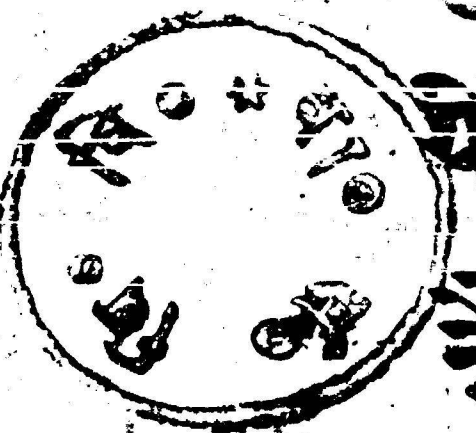
४५

तन्मनुभाशुकुं तयः उभे वाचो वद निसामुगा इव गायत्रं च नै हं भुं चानु
राजति उन्ना ते वशकुने सा गी यमि त्रस पुत्र इव स वने पुशं ससि ह्ये
वा वा जी शिशु मती र पी त्यां सर्व तो नः शकु ने भुद्र मा वर विश्व तो नः शकु
ने पुण्य मा वर आवदं स्त्वं शकु ने भुद्र मा वर तू ली ना ली नः सुमतिं चिकि
द्दि नः ॥ पदु सत न्वद सिक कर्क रिये था हृ हृ दे म वि दये सु वी राः ॥ भुद्रं
वर दक्षि णा तो भद्र मु पूर तो वद ॥ भुद्रं पुर स्ता नो वर भुद्रं पश्चात् कु पिं जल
भुद्रं वद पुत्रे भुद्रं वद गृहेषु च भुद्रं स्ता कं वद भुद्रं नो अभयं वद भु
द्रं धस्ता नो वर भुद्रं मु परि षा नो वद भुद्रं भुद्रं नु आव द भुद्रं नः स

४५

हे वं व.

वृ तो वद असु पलं पुर स्ता नः शिवं दक्षि णा त स्तु धि ॥ अभयं सं तं तं पुश्चा
द्र मु न्न र तो गृ हे यो व ना नि म ह य सि जि ग्यु षा मि व दुं दु मिः ॥ शकुं तु क र्म र क्षि
पां शु त पं त्रा भि नो वर आवदं स्त्वं शकु ने पदु सत न्वद सिक सो म स्य मा
तु व सं व श्य मे वहिं प्र कृ य वि दये य जं थ्ये ॥ दे वा अ ह्म रा दी यं द्युं जे अ दिं श मा
यं जं ने तु न्वं यु य स्तुं के जि रं गै र जं ज्ञा तु न न्वा न क्तुं पु न्ना नः कृ वि मिः पु वि
त्रे ॥ शो वि र्व सा नः य र्या पु र पां त्रि यो मि मी ते हृ हृ ती र न्नाः ॥ दि व च्छि दा तै र
च यं त रो का उ षो वि भा ती र सु भा सि पु र्वाः ॥ अ यो य द ग्व उ श ध ग्व ने षु हो तु
मुं द्र स्य पु न यं त दे वाः ॥ उ रो वा ये अं रि से म दं ति दि वो वा ये रो च ने सं ति दे वाः ॥

चं. सं.

४६

उमावयमुहवासोपजनायापिरिरेथोअग्नेअथाः॥ इति द्वितीयाष्टके
अष्टमाध्यायः॥ इति द्वितीयाष्टकः समाप्तः॥ प्रपञ्चारुः श्रुतिपुष्ट्य
या सेः समिदस्य अयमाणाः पुरस्ताद्भवन्वानोअजरं सुवीरं॥ आरे
अस्मदने तिनाधमानुउज्जयस्वमहतेसौभगाय॥ युवासुवासाः परि
वीतआणास्त्रिजगत्तुह्यमानः॥ नं धीरासंकुवपुजनंयतिस्त्वा
थो३ मनसादेचुयंनं॥ वनस्पतेशतवदप्रोविशसहस्रवल्श
विवपंरुहेम॥ यत्वा मयंस्वधितिस्तेजमानः प्रणिनायमहतेसौनगाय
॥ अपिरस्मिजन्मनाजानवेदाद्युतं मेचस्तरमृत्तंम आसन्न॥ अर्केसि

हेरं. ४६

ज

धानुस्सोविमानो नंस्तो धुर्गोहविरस्मिनामात्रिभिः पुत्रिचैरपुयोथा
कं हराभुति न्यातिरनुप्रजानन॥ वर्षिष्ठंरत्नंमकनसुधाभिरादि
द्यावापृथुजीपर्यपश्यत॥ शुनधारन्नुत्तमसीधमाणविपुश्चिंतपित
रं वस्तानां॥ मेदिमंरं पुत्रोरुपस्थेनंरौदसीषिष्टेनं तप वा चं ४॥ अ
यंतेमेनिर्भुतियोयनो ज्ञातो अरोचथा॥ नं ज्ञानं नं नु जाप्तीदाया
नोतुं ह्यसि १॥ ततो याऽष्टके प्रथमो अध्यायः॥ इति निसासोम्या
सः सखायः॥ महिज्यातिनिहितं वृक्षणा स्वा मापकं चरति बिभ्यती

गिरि

मं ब

४७

गोः विस्वस्वाद्यसंभृतमुश्रियायां पत्नीनि शो अरधा हो जनाय १ इन्द्र
 हायाम को यण अभवं स्याय शि सिंगरुते सखिभ्यः दुर्मयवोदुरेवा
 मात्सी सो निपुंगिणे रिषवो हं त्वासः ॥ तृतीया षके द्वितीयो ध्यायः ॥
 इन्द्रत्वा ह्युभं च यः ॥ अस्मै प्रयेधि मद्य वं नृ जी विं निद्रा यो विश्ववारस्य
 मूरः ॥ अस्मै शतं शरदो जीवसें भा अस्मै वी रं छ वत इन्द्र शिप्रिनु
 अस्मै वीरा छ वत इन्द्र शिप्रिनु अयं ते अस्तु हर्षतः सोम आहरि
 मिः सुतः ॥ नृक्षणा इन्द्र हरिभिर्न आगृह्यातिष्ठ हरितं रथं हर्षे नृपसम

हेरं व
 ४८

चयुः सूर्यं हर्षे नरोचयः ॥ विद्वांसि मित्वा नर्ष्यश्च वर्डस इन्द्र विश्वा अ
 मित्रियः ॥ द्यामिन्द्रो हविर्धाय सं पृथिवी हरि वर्यं सं अथारयद्वरितो
 भूहि भोजनं ययोरं नर्ह रिश्चरन ॥ जज्ञा नो द्विरितो वृषा विश्वमाभा
 तिरा वृजं ॥ हर्ष्यो हरितं धनु आयुमावजं वा द्वा द्वे हरिः इन्द्रो हर्षतमजं
 नृबजं छ कैरुभी हंतं ॥ अया हृणो द्वरिभि रद्विभिः सुतमुज्ञा हरि रमि रा
 जत ॥ ५ ॥ आमुद्रै र्द्वरिभि र्माहि मुपूरगे मभिः ॥ मात्वा के छि नि यमुं
 विन्मपा शिनो नि धत्वे वता इन्द्रि हृत्रुखा दो वलं रुजः पुणं दम्नो अ

मं. सं

४९

प्राप्तुं जात्या तारयस्व ह यौ रभिसुर इं द्रे हृत्वा विसा रुजाः गुंभोरं
उदं विरिवुतं पुष्पसि गा इव । प्रसु गौ पायव सं धेनवो पथा हुरं कु
ल्या इवाशत ॥ आनस्तु जेरि पिं भराश न प्रति जानुते ॥ वृसं पकं फ
ले मं की वं धूनु हो इ सं पारं वं सु ॥ स्वपु निंदस्व गालं सि स्थ दिष्टिः स्व
यं शस्त्रः ॥ स वा घ धानं ॥ ज सा पुरु हृत भवानः सुत्र वस्तमः ॥ १०
श सा महा मिं दुं यस्मि निन्वा आहृ ह्यः सो मु याः काम मयं न पं सु
कु नु धिषणो विव तं घं नु हृ त्राणां जन यं त दे वाः १ चर्यणी धृतं मुघ

हरं व

४९

श्री ३

चानमुक्थी मिदं गि रो हृ हती रभ्यं नूत ॥ वाक् धानं पुरु हूनं सुभिरम
सुं जं भावं दि वे रि वे १ अपाः सोम सस्त मिदु प्रया हिक ॥ त्याणी जी
या सुरणं गृहे न ॥ यत्रारयस्व ह नो नि धानं वि माचनं वा नि नोर सि
एव न १ इ मे भो जा अं गिर सो विरू पा दि वस्यु त्रा सो असुर स्व वी सः
वि मि त्रा यदं नो म ध्या नि सह सं सा वे प्र ति रं त आ युः ॥ इति त नी या घ
के त नी यो ध्या यः ॥ न ता मि नं मि मा यि नो न धी राः त्रि रु न मा हू ष्य रा
च ना नि त्र पो रा नं सु सु र स्व वी सः ॥ अ ता वा न इ षि रा दू ह भां सु स्मि रो दि

न

४९

मं. सं.

५१

निस्तदमित्समन्ववादेवापो देवमरुतिन्येतिरुद्रति कृतान्येतिरे अ
मर्त्येयजतमर्त्येष्टादेवमादेवं जनतु प्रचतं संविवं जनन प्रचतु प्रचं
तसं त्वन्नो अग्नेवरुणस्य विहं देवस्य हेलो वदसि सीष्टाः यजिष्ठो
वह्नि तमशेष्ट चानो जिह्वाष्टां सिप्रमुमुग्ध्यस्माति सत्वं नो अग्नेव
मोर्भवा नीनेदिशो अस्या उपसो अयुष्टो अवयस्व नो वरुणं रराणो वी
हि मृलीकं सुहवोन एधि आवोराजानम ध्वरस्य सुद्रं होतां रंससु
पुजं रादस्योः अग्निं पुरा तेन पिलोरु वित्तादिरं प्यरूपमवसेरुयु

हरं व.

५१

हे भवं रक्षाणो अग्ने तव रसं खेभीरयस्तुणः सुमस्व प्रोणानः प्रतिप्यु
रविरुजवीरुं हो जहिरसो महिचिदाह धानं १ कृषुष्य पाजुः प्रसितिन
एष्वीयाहिरा जो वा मवीं इभेन तृषीमनुमासिति दूणा नो स्नासि वि
ध्वरससस्ते पिष्टेः तव भूमास आशुमापनं सनुस्वष्ट एषुताशो
अवातः तद्विष्यने उक्तापतुं गानमंदि तौ विस्तजु विद्वगुल्काः प्रति
स्य शो विस्तजुर्नितमो भवायायुर्विशं अस्या अदं यो जोदूरे
अघशंसो यो अत्यये माकिष्टे व्यधिरादधधीन उदग्नेतिष्टप्र

मं. सं.

५२

सातनुष्टुभं शुभ्रं औषतात्रिम्पदेते ॥ योनो अरुनिंसमिधानव
 केनी चातंधस्यतुसंनः ॥ ६५ ॥ कुर्ध्वेभिवप्रतिविधाध्युस्मदावि
 दृग्युष्टदेव्या न्यग्ने ॥ अवस्थिरातनुहिया तुनूनां जाममुजामिप्र
 मणी हि प्रवृत्त ॥ ५६ ॥ सतं जानाति सुमनिं संविष्टुपं चनेत्रसणे
 गातुमैरत ॥ विष्वा यस्मै सुदिना निगुयो दुम्नान्ययो विदुरो अभि
 द्यौत् सेदेगे अस्तु सुभगः ॥ सुवानु र्यस्तु नित्यै हविषा यनुक्थेः
 यिप्रीयति स्व औ सुविदुरो जे विष्टे दस्मै सुदिना सोमदिष्टिः ॥ अ

हरं व.

५२

वैष्मिने सुमतिं घोष्यवास्तं ते वा वाताजरतामियंगीः ॥ स्वस्त्यासुराथामर्ज
 येमास्मै सुत्राणि ॥ ५७ ॥ रैरैरुधुन ॥ इह ताभूषांचरे दुपुत्वं दोषां वस्तु हीदिवा
 ममनुधुन ॥ ५८ ॥ कीदंतस्ता सुमनसः सपेमाभिद्युमातं स्थिवांसोजनानां
 यस्तास्वचः सुदिरलो अगत उपयाति वसुमतारयेन ॥ ५९ ॥ तस्य आताम
 वसितस्य सरवायस्त आतिथ्यमा नुषन्नु जोषत ॥ ६० ॥ महोस्तु जामिबुध
 गावचोभस्त न्यापितुर्गोनं मारुन्विधाय ॥ स्वजो अस्ववत्स चिकिद्रि
 होत र्यविष्टमुक्त तोरमूनाः ॥ अस्वमजसुरणायः सुशेवा अतं दासो वृ

मं. सं.

५३

का अश्वमिष्टाः नेपायवः सध्रं चोनिषद्यानेतवनपात्वमर मोपायवौ
 मामनेपते अनेपश्यंतो अंधं दुरितादंरक्षन् ॥ ररस्तान्मुक्तो विष्ववे
 दादि इद्रिष्यो जाहदेभुः ॥ त्वया वृषं संधुन्य ३ त्वोतास्तुप्रणी तस्यामु
 वाजान् ॥ उभाशंसास्त्वयसत्यता तेनेतुष्टमाकुरुष्ययाणा अगा
 ने आग्नेसुमिधा विधेम प्रतिस्तोमं शसमानं प्रमाथ दहया तोरक्षुसः
 पाथी स्मानुदो निरोमिन्नमहोजवुद्यात् ॥ तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः
 वै शान्तरायणी ॥ ३ ॥ ये सजोषाः ॥ अग्नेतमुद्याद्यं नस्तोमेः क्रतुं न भुद्रं ह

हरं व.
५३

दिसृशं ॥ अध्यामानोहैः १ आरंभे अस्मदमेतिगारे अंह आरंभे विद्यां
 दुर्मतिं पञ्चिपासि शेषाशिवः सहसः सलो अग्नेयं देव आचिन्तच
 सेस्वस्ति १ यथाहस्यहंसवौ गौर्यदिसृदिषिताममुं चतापजत्राः ए
 वो अ १ स्मन्तुं चतायै हः प्रतापये प्रतुरज्ज आयुः ॥ १ ॥ तमर्चं तं नस्तानु
 सिमरुषं नदिवः शिष्टं मुर्जं तं दिवि दिवे बोधयन्माहरिभ्यां कुशा
 रः साहदेव्यः ॥ अछानरुतः अदरं उतसायं जतादरीकुमारानाहद
 व्यात् प्रयतासु च आदरे एषवां देवावश्विनाकुमारः साहदेव्यः दे

मं. स. ५४ धीयुरस्तु सोमकः तं पुवं देवा वक्षिणा कुमानरं साहदेयं ॥ से घीयुष
कृणोत नः ५ इति तृतीयाष्टके पंचमोऽध्यायः ॥ एवात्वाभिं प्रवृज्जि
न नः ॥ आनस्तु त उपवाजे भिरुती रं दयादि हरिभिर्भेदसानः तिर
श्चिर्यः संबना उरुण्यो मुखेभिर्गृणानः सुसंश्रयाः आदिष्वाया
तिनर्यश्चिकित्वा नृसमानः सोत्तरिभिरुपयज्ञं स्वधो यो अमीरुमन्य
मानः सुश्रुतेभिर्भेदति संहवैरिः ॥ आचयेदस्य कर्णावाजुयध्वे जुष्टाम
नुग्रदिशं मंदयध्वैः ॥ उद्वाहृषा णो राधं सेतु विभ्रात्करन्नुदं दः सुतीर्थभिः ॥

यन्त्रं च बायो गन्धाना धमान्मूर्ती इत्यादि शुभं हवमानं पुण्यं तं उपुत्तमिदं
 पात्रो भुम्भी उश्चस्व हस्वाणि शतानि न जन्नाह ॥ कथं न श्वित्रजामुव
 द्नीसु राहं धुः सारं ॥ अथाष्टाविंशत्या वृत्तां कुस्त्वा सुत्वा प्रराणां हि शेषमसु
 रं धमः ॥ इह चाविंशत्युत्तमं भुम्भी पुण्यं ॥ सख्ये नाम विना जंरितुणां ॥ श
 तं धवा स्मृतिभिः ॥ न नीन केन विदुधेन वेदुधेन ॥ नमि ॥ बभूया मे सुशोभे
 ते ॥ रती या केष्टे ध्यायः ॥ प्रभु भुव्यां नमि वुवां नमि ॥ नाया भूत
 न वोती त्रयो माविः ॥ शैलं अभवो यश्चेत्यस्मिन् ॥ तमिदं एण मदेयं

मं.सं.

५५

मरुहिः संराजभीरुलक्षेमायदेवाः १ आरंभिकाः शवसायेंहृष्टीः सस्ये
इवुज्योनिष्ठापस्तनानसुहस्रसाः शानसाचाज्यवाष्टुलक्षुमध्यासमि
गावचांसिदधिक्त्रव्येणअकारिबंजिश्चोरश्चस्यवाजिनः सुरभिजो
सुरवाकरत्नपुजाप्रितारिषत् १ वायौशतंहरीणांयुवस्वयव्या
णांउनवांतिसहस्रिणोरथआवातुपाजसा १ इदंवासास्येहविः
मिथमिद्वहस्यतीउक्तरंमहेश्वरस्यनेअयंवापरिषिच्यतेसो
मदइद्वहस्यतीचारुमंसयपीय आनइदंरुहस्यतीरुहमिद्वहस्य

हेरंव

५५

इन्द्रावहस्यतीक्ष्णं धत्ते शतं विवनेम् ॥

गच्छतं सोऽमुपासोमयी नये ॥ अतोऽब्रुवाच्च तं सदस्त्रिणंदं द्रवस्य
 तीव्रयं सद्रवस्य नीमुनेरीभिर्ह्वानमहे ॥ अस्मत्सोमस्य पीनयोः सोममि
 श्रद्रवस्य नीपिवंतं दाशुषो गृहेऽब्रुवाच वंसहस्त्रिणंदं सद्रवस्य तीव
 रं अस्मत्सोमं सदस्त्रिणंदं ॥ अस्मत्सोमं सद्रवस्य तीव्रयं मुनेरीभिर्ह्वानमहे
 वमहे ॥ अस्मत्सोमस्य पीनयोः सोममिश्रद्रवस्य नीपिवंतं दाशुषो गृहे
 हे ॥ गादेनैथ्यं न हो कस्ता ॥ ई एवापित्रे विश्वदेवायुष्ट्ये पुत्रे विपु
 न संस्तो हविर्भिह्वसेते सुभुजादितृवंतो वृषं ॥ इत्येकस्यानाप नयो

सावित्र

मं सं
५६
न ३

रग्योलासइशनाप्रतिज... विष्णुश्चैरातस्या॥ दमिबीवेणा॥ दह
स्यति यः सुभ्रतं विमर्तिवत्सु यतिवन्दते पूर्वभाजं सरसैति सुधित
अकं सिंहेतस्माइलापिते विष्णुः तस्मै विशः स्वयमेवांमते वस्य
त्रयाराजनि पूर्वणति॥ अग्रतो नो जषति संधनानि प्रति ज न्या न्युत या
स ज न्या भव सैवेवोवरिवः कृणोति त्रसयेरा जानमचंति रवः॥
॥ इति तृतीयष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ रुतमं पुरस्तात् न द्योदि
चो दुहितरो विभानीरुपं ब्रुवउषसो यज्ञकैतुः॥ वुपं स्यामपुत्रसौ ज

११३ न
५६
५६

ने पुन को बंधनां टशिबी च देवी॥ १॥ को वं स्मृता वंसवुः के वं रुताद्या वा
भूमी अरिते त्रासीथान॥ सहीयसी वरुण मित्र मजी त्को वो ध्वरेव वा
धाति देवाः २॥ से त्रस्य पति ना वु यं हिते न व न या मसि॥ गाम चं पोष पिला
स नो मृगानी दृष्टा॥ से त्रस्य पते म धु मंत मू मि धे नु रि व य यो अस्मा सं धु
श्चाम धु श्रु तं दृ त मि व सु पू त म त स न॥ य नं यो म ल यं तु॥ म धु म नो रो
पं धी घो व आ नो उ धु प नो भ व लं त रि सं से त्रस्य पति मि धु मा नो अस्त
रि ष्यं तु अ न्वे नं च रे मा उ नं ब्राहः ख नं न रः ख नं कं ष तु लां गं ला ख नं वं

मं. सं.

५७

वाथां नां च नमः सुदिगपः अना सीरा विभां वा चं जुवे आं पदिविच
 क्रयुः पयः ने ने मा मुपसिचनं अर्वाची सुभर्गं वी सीतेवं रामहेखा यथा
 नः सुभगा सति यथा नः सुफला संति रंरः सीतां निगं ह्ला तुनां पूया
 नुयडनु सानः पयस्वनी दुहामुनं रंसं च ननः फाला विहं तु यदुत
 मुमिश्चुनं की नाशा अभिपंतु वाहेः अचनं पं जं न्यो म धुना पयोभिः अ
 ना सीरा च नमस्मा सुधनं ॥ समुद्रा दूर्निर्मधुमां उरारदुपां अना
 समम्यनत्व मानदः घृतस्य नामयुं यदस्ति जिह्वा देवानां ममनस्य

हरं क

५७

नाभिः वयं नाम प्रज्जवा मा घृतेना स्मिन्नुज्जधारयामा ममोभिः उ
 पत्रस्माष्ट एव च स्यमानं चतुः शृंगो वमी द्वौ रएतत् चत्वारिंशं त्रयो
 अस्पया ददृशी र्षे स प्रहस्ता सो अस्त्य त्रिधा ब द्रो दृषु भो रारवी ति
 महो देवो मर्त्यो आविषेशः त्रिधा हितं पशिमि युं ह्यमानं ग विदेवा सो
 घृतमन्त्र विंदन् रं दृष्ट कं सूर्य एकं न जानवेना देकं सुधया निहत
 सुः एना अर्धे निहृद्यात्स सुद्रा च तत्र नारि पुण्या नाव नसे घृतस्य धी
 रा अभिवाक शो मिहिरण्ययो वेतु सो मध्य आसां सम्यक् च वंति सु

मं. सं.

५८

रितोनधेना अंतहृदा मनं सापुयमानाः एते अर्थसुर्मयो घृतस्य
 गार्वक्षि युगोरीयमाणाः सिंधोरिव प्राध्वनेश्च घृणासा वातप्रमिश्रः
 पतयन्ति युद्धाः घृतस्य धारा अरुषेन वा जीका घामिरन्नुमिभिः पित्तं
 मानः अभिप्रवन्तु समनेषु योषाः कव्याख्ये स्मायमानासा अभि
 घृतस्य धाराः समिधोन संतता जुषाणि हर्षति जातवेदाः कव्याख्ये
 वहनुमेतु वा उ अज्यं ज्ञाना अभिवाकशीमि पत्र सीमः सपते प्र
 त्रयसो घृतस्य धारा अभितसं हने अभ्यर्षत सुघृतिगं यमा निमुखा

हेरव

५८

सुमुद्रा इव विणानि घनं रुमं यत्नं पतरिव तानो घृतस्य धारामधुम
 सवंते धामंते विष्णुं भुवनमधि स्थितं मुतः समुद्रं दृष्टं तरा सुषि
 अपामनी के सनी के समिधेय आभृत समं यमा समधुमं तंतुं किं
 अबोधयति समिधा जना नो प्रतिधेनुमिवायती सुषासां पकाश्च
 प्रव्यामुज्जिहाना प्रभातवः सिसुते नाकुन के स्वमये मानवसिय
 कनीनां नाम सधा वन्तु सविभवि अंजति मित्रं सुधितं न गोमिदं
 पनी समनसा कृणोषि जुहो रमना अति धिर्दुरोण इमं नो यत्न सुपया

मं. सं.

५९

हिविहान् विद्याअग्नेअग्निपुत्रोविहस्याश्वसुतामाभंगभोजनानि
कुर्माना पुत्रमिः समुच्यं मुहाविभर्तिनदरातिपित्रे अनिक्रमस्यन
मिनसनासः पुरः पश्यंति निहितमरतो १ विज्योतिषाहताभासगिरा
विर्विधानि कर्मणु महिषा प्रादेवी मीयाः सहतेदुरेवाः शिरीतेभ्यं गेस्व
सेवितिक्षे १ वधेनदस्युं प्रा ३ चतयस्त्ववयः कणवानस्तत्वे ३ स्वाये पि
पर्विषत्सहसस्युत्रदेवान् सो अग्नेपाहि चतमवाजे अस्मान् वयंते अन
उच्येर्विधेमवयं हव्योः पावक्रमद्र गेवे अस्मरयिविश्ववारं समि

राम

५९

स्वास्मेविश्वानिद्रविणानिधेहि अस्माकमग्नेअध्वरं जुषस्व सहसस्ततोत्
पथस्यरुह्यं वयं देवेषु सुकृतस्यामर्चमाणनस्त्रिवरूपेन पाहि विष्या
निवोदुर्गहाजातवेदः सिधुन्नावादुरितातिपर्विः अग्नेअत्रिवन्नमासाद
ला १ स्माकं दोषविनातनूनां यस्त्वात्तुदाकी रिणामन्यमानोमर्त्यं मर्त्यातो
हवीमि जातवेदो यदो अस्मा मुधेदिप्रजाभिरग्ने अमृतत्वमत्रयां यस्मैत्वं
सुकृते जातवेद उलो कर्मणे कृणवस्योनं अश्विनं सपुत्रिणं वीरवंतं गोमं
नरयिन्नशनेस्वस्ति ॥ इतिरतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥ इतिरतीयाष्ट

मं सं.

६०

कंसमाम् ॥ १ ॥ अग्नौ जितुं मा भूतः अर्धेन स्ता हवामहे ज्वनः सभि-
धीमहि अग्ने अर्धेन कृतये ॥ २ ॥ अग्ने त्वं शो अंतं म उत ज्ञाता शिवो
भावावरुध्यः ॥ वसु रग्निर्वसुंश्च वा अश्वानसि यु म न मं र पिं रं ॥ स नो
बोधि शुधी ह वं मुरुष्या णो अघा युत ॥ स मस्मात् ॥ तं त्वा शो विष्ठी
दिवः सुम्याय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥ ३ ॥ अग्निं कु विप्रवस्त नं तु विप्र
क्षण मुनमं ॥ अर्त्तं त्वा व मसं ति पुत्रं दं दसि दाश्च ये ॥ त्वमुपो य रं वे तु
वशा यार मयः सुदुषाः परि दूद ॥ ज्यैष्ठ्या त म वं हो हुकु त्सं ह्य द्वा

हरं व
६०

पुशनारं ते देवाः ॥ १ ॥ इति ब्रह्मर्षिष्ठके प्रथमोऽध्यायः ॥ महि महे न व से री
धे नृ न ॥ अजात शत्रु मजरा खर्व स रुख धामि तार स्मधी यते सु नो
तं न प वं त्र स वा ह से पु रु छु ता यं प्र त रं दं धा त न ॥ प त्वा सूर्य स्वर्भा नु
स्त म सा वि ध त्वा मुर ॥ अ सै त्र वि द्या सा मु र्ग्यो भु व न्ना न्य दी ध मु ॥ १ ॥
त मु छु ह्य स्त्रि षु सु ध न्वा यो वि ष्व स्य स्य ति भे ष ज स्य ॥ य च्वा महे
सौ न म न्सा य रु द न मं भि र्दे व म सु रं दु व स्य ॥ १ ॥ यो जा गार त म्बः काम यं
ते यो जा गार त पु सा मा नि यं ति ॥ यो जा गार त मु पं से नं आ ह त वा ह म स्मि

मं. सं. संख्येनैकाः जागं ब्रुत्वमुर्वने जातवसे जैगा विषयमुप जनेह विप्रान्
 ६१ इरुहविः अरधा नो जु होषितेन पासिगुसं नामुगोनां ॥ देवानां पत्नीरु
 शुतीरं चतुनुः प्रामं मुनस्तुरये जवा जसाति ॥ याः पाथिवा सोमा अयाम
 विप्रतेता नो देवीः सुहवाः शर्मय चत ॥ उनमौ अं तु देवपत्नी रित्ता पयश्च ॥
 गाय्मिनी राह ॥ आरोरंसी वरुणा नीश्वणो तु अं तु देवी र्यन्तु नुर्ज
 नीनां ॥ २ ॥ इति चतुर्धाष्ट केदितो यो ध्योमः ॥ प्रपुं जती दिव ए निबुवाणा ॥ हरं व
 नंदं स्तमित्रावरुणा नंदं ऐश योरुस्म अमिदं मस्तकशस्तं ॥ अश्री महिग

धमुन प्रतिष्ठां नमो दिवे ब्रह्मणे सादनाय ॥ १ ॥ स्वस्ति नो मिमीतामधिना भगः
 स्वस्ति देव्यदिति ॥ बनुर्वणः ॥ स्वस्ति पूषा असुरे रधा तु नः स्वस्ति वावाष्टि
 वी सुवे तु नो ॥ स्वस्तये वायुमुपं व्रवा महे सोमं सुस्ति भुवनं सुयस्तिः बृहस्प
 तिसर्वेणं सुस्तये सुस्तये आदित्यो भवंतु नः ॥ विष्णु देवानो अया सुस्त
 ये वैष्णानरे बभु रुनिः सुस्तये ॥ देवा अचंतु भवः ॥ स्वस्तये सुस्ति नो रुद्रः ॥
 त्वंहसः ॥ स्वस्ति मित्रावरुणा सुस्ति नं रुद्रं ॥ मित्रं स्वस्ति नो अग्निने कधि
 स्वस्ति पंथा भनु चरे मस्य चिंद्र मसा विवा पुनर्येता ध्रना जानता सं गमेम
 पथ्यारच निः स्वस्ति

मं. सं. द्विस्वस्वयनं तास्मिन्महिष्टनेमिमुहूर्तं वापसंदेवतानां असुरप्रभिरस
 ६२ स्वसुमस्तु हयशोना वमिवारुहे म॥ अहो मुचमंगिरसंगयंचस्तु स्वा
 त्रेयं मनसा वता ह्ये॥ मयंतयणिः शरणं प्रपद्ये स्वस्ति संवाधेन्नम्यं नो
 अस्तु॥ अतो यामनिदस्तिरः स्वस्तिमिर्हिलानुद्यमरातीः वृष्टीनां योरा
 पउस्तिभेषु जंस्याममरुतः सह येन तोकायतनयाय धाम्यं २ वीजं व
 हध्वे अक्षितं॥ अस्मभ्यं न हननयदुर्महेशधो विद्यायुसौ भगः आरुद्रा
 सइव वंतः सजो यसो हिरण्यरथाः सुविताय गंतनः इवो अस्मभ्यनिदह्ये

हरं वः

नेमतिस्त्रस्मजेन दिवउत्ता उदयवे॥ वाशीमंतऋद्धिमंतो मनीषिषाः
 सुधन्वान इषुमंतो निपुंगिणः॥ स्वस्वास्थ्यमुदयाः दृष्टिमातरः स्वायुधा
 मरुतो याचना शुभं॥ खेयं गणं वसं स्वादि हस्तं धुनि त्रतं मापिनं दानि वा
 २० मयो बुवो ये अनिता महिषा माहिषा वंदस्व विप्रनु विशाधसो मृच
 २१ इति वतु धीष्टके त्वहीके प्रोथ्यामः॥ वरुणं वीरिशादसं॥ विजिहीष
 वनस्य ते यो निस्सव्यं सा इव क्रते मे अश्विनाहवं स प्रजधि च बुवंतं॥ श्री
 तायुना धमाना याक्रयये सप्तवध्रयो॥ माया भिरश्विना बुवं हस्तं संचु

मं. सं.

६२

विवाचयः॥ यथावातः पुष्करिणीसमिगयतिसञ्चेतः॥ एवातेगर्भे एजनुनि
रैतुदशमासः॥ यथावा तोयथावनं यथासमुद्र एजति॥ एवात्वंरशमास्य
सहावेदिजरायुणा दशमासां च शयानः कुमारो अधिमातरि॥ निरैतुजी
वो असतो जीवो जीवंत्या अधि॥ ५॥ तत्स विनुर्हणी महद्वयं देवस्य भो
जनं॥ श्रेष्ठं सवृधातं गुरुं भगवत्पथीमहि॥ २॥ अछावदत्तवसंगीर्भिरामि
स्तदिपुर्जनं नमसा विवासा॥ कनिकरद्वयभोजी रसानुरेनोदधातोष
धीषु गर्भे॥ विदुषाहं सुतर्हतिरुससो विष्वं विभायुभुवनं महावधात्॥

हेरं व.

उतानां गार्धिते ह स्थावतो यस्य जन्मः स्तनयन् हति दुष्कृतः॥ रथो वृकशया
यौ अभिक्षिपन्ना विदुतां कं शुते वयं अहं॥ दूरास्मि हस्यस्तनवा उरीरते य
स्य जन्मः कृष्टते वयं १ नभः प्रवातावांति पुनर्यंति विद्युत उदोषधीर्जि
हते पिन्वते खः॥ इरा विष्वस्ते भुवनाय जायते यस्य जन्मः एषि वीरे तु सा
वेति॥ यस्य व्रते एषि वीरं नमामीति यस्य व्रते शक्य उज्जुर्गतिः यस्य व्रत ओ
षधी विष्वरूपाः सनः पर्जन्यमहि शर्मयच्छ॥ दिवो नो दृष्टिं मरुतो रिरिधुं
प्रपिन्वत दस्त्रो अश्वस्य धारा॥ अर्वादेः तेनस्तनयितु नैह्यो निति पिबन्तु

मं. सं.

६१

र. पितानः॥ अनिकंदस्तनयगर्भमा धाउदन्वापरि दीयारथेन॥ दत्तिसुं
 षेविधितुंन्यं च समा नवंतू हतो निपाद्यः॥ महोतुं कोशमुदचानिषिंचस्य
 दंतो कुल्याविप्रिताः पुरस्तात्॥ घृतेनद्यावा पयिवीचुंधिसु प्रयाणं भव
 लुध्याभ्यः॥ यसर्जुन्यकनिकंदस्तनयं दंसिदुहृतः॥ प्रतीदंविषं मोद
 तेयत्किंचयथियमधि॥ अवषीर्वर्षमुदुषूटं भाया कर्धन्वान्य लेतवा
 जं॥ अजीजुनओषधीर्भोजनायकमुत प्रजाभ्योविदोमनीयां॥ ई. वं
 क्रियापर्वता नास्ति इति भविष्यति॥ प्रयाभूमिं प्रवत्वतिसु द्राजिमौ

हरव.

पिमहिनि॥ स्तोमासस्त्वविचारिणि प्रतिष्ठो भंसुकुभिः॥ प्रयावाजुनहे
 षं तं पेरुमस्यस्यर्जुनि॥ दृष्टा विद्यावनस्पतीः सुमादधुष्योजसा॥ यने
 अभसविद्युतो दिवो वर्षति दृष्टयः॥ वर्षंतुनेवि भावरिदिवो अभसवि
 द्युतः॥ रोहंतुसर्ववीजा न्यवन्न स्याद्विषो न हि॥ कितवा सोयदिरिपुर्नेह
 विषया घासलक्ष्मि नयन्न विप्रः सवीना विष्यशिष्टिरेवं देवाधाने स्या
 मवरुणप्रियासः॥ १॥ गंतो नो युज्ञंयज्ञियाः सुशमिषोतादवमरस एव
 यामरुत्॥ ज्येष्ठा सो न पर्वता सो व्योमनि यूसंतस्य प्रवेतसः स्यात्तुर्द

मं. सं.

६५

नेवोनिदः १ तं स ये प्रथमो मनोनास्थाधियो अमवोरस्तु होता तं सो
 वयलेन कृणो दुहरोनुमहोविश्वस्मै स हसे स ह ध्ये १ हिरण्यवर्णं
 हरिणी सुवर्णरजतलं जां ॥ चंद्रा हिरण्यवर्णं लक्ष्मीं ज्ञानवोरोममा
 वह ॥ तां मुआ वह जात वे सो लक्ष्मीं मनपगामिनीं यस्यां हिरण्यं
 विदेयं गमय्यु पुरुषानहं ॥ अश्वपूण्यां रथयुधां हस्तिनादप्रमोदिनीं
 ॥ त्रियं देवी मुपकृये श्रीमं दिवी नृपतां त्वां सोस्मितां हिरण्यप्राका
 रमाद्रौ ज्वलंती त्वां तुर्यं मंतीम् ॥ यन्ने स्थितां पद्मवर्णी तामिहोय

हेरव.

कयेष्वियं ॥ चंद्रा प्रभा सांयुशसा ज्वलंती त्रियं लोके देव नुष्ठा मुरारं
 तां ययने भिंशरणमहं प्रपद्ये अलक्ष्मीं मे नश्यतां त्वां हणो मि ॥ आ
 दिसवर्णं तपसोधिं जातो वनस्यतिस्तव हस्तो यविल्वः ॥ तस्य फलां
 विनयमानुदंतु मायांतरयाश्च बाह्या अलक्ष्मीः ॥ उपेक्षा देवसखः
 कीर्तिश्च मणिना सह प्रादुर्भूतो स्मिराद्भुस्मिन्कीर्तिं हं हिरण्यमुने सु
 सिंघुसा मंता ज्येष्ठा अलक्ष्मी नीशयाप्यहं ॥ अभूतिमसं मद्विच
 सर्वा निर्णयं मुदहात् ॥ गंधका गंधुगंधर्वा निलपुष्पां करोषिणीं ॥ स्व

मं. सं.

६६

रीसवेभरतानांतामिहोपहूयेन्नियं मनसुःकाममाकुतिं वाचः सुखम
शीमहि पुष्टानांस्त्वमनस्यमयित्रीः श्रयतांशः ॥५॥ करं मेन प्रजाभूता
मुषिसंभ्रमकरं मः ॥ अयं वासयमेगुहेमा तरं पुष्पमालिनीं आपः स
नंतुलिपानि विक्लीं ववसमेगं हे निचंदेवीमा तरं अयं वासयमेकुले
आर्द्रपुष्करिणीं पुष्पसुवर्णीं हे ममालिनीं ॥ स्वयं हिरण्मयी लक्ष्मी
जातवेरो ममावह ॥ आर्द्रपुः करिणीं पुष्पिणीं हे ममालिनीं चंद्रादि
रण्मयी लक्ष्मी जातवेरो ममावह ॥ तां मुञ्चावह जातवेरो लक्ष्मी मनपगा

हरं व.

मित्री ॥ यस्यां हिरण्यं प्रभृतिंगावोरास्योच्चोत्तिरेयं पुरुषानहं यः श्रुतिः प्रय
तो भूत्वा जुहुयात् न्युमन्वहं ॥ अयं पंचरंशुं च श्रीकामः स तु न जयेत्
यं जानने यज्ञकुरुषु यासी यज्ञसंभवे ॥ नन्वेभुजः सिपया सिपेन सो-
रयं लभाम्यहं ॥ अश्वरायी गोरायी धनराया म्नादायने ॥ धनं मे सुवतां रे
विसुर्वकामांश्चरेह मे ॥ पुत्रयौत्रधनं धान्याहुस्तयारिगवैरथ ॥ भुजानां भ
वंसीमाता आपुष्पंतं कुरोतु मे ॥ धनं मुनिर्धनं वासुधनं सुखं ॥ धनं वसुं ॥ य
नमिदो हृदयतिर्वरुणं धनमुत्तरेत ॥ वै नयेतै सोमं पिबुतोमं पिबतुह

कं सं

६)

६३

नृहा सोमं धनं ससोमि नो मस्य रं रा तु सोमिनः ॥ तु क्रो धो न च मा त्पु र्ण
 लोभो नाश्रु भा मतिः ॥ भवति कृतं पुण्यानां मुक्तं नाश्रु क्तं नृपे त् स
 रसि ज निल मे सरो जहस्ते धवले तरश्च भगंध मा ल्य शोभे ॥ भगवति ह
 रि बद्धं मे मनो ज्ञे त्रिभुवन धृति क रि प्रसी र मस्य ॥ श्रीवर्द्धे सु मा युष्य
 मारोग्य मा वि धा स च मा नं मही यने ॥ ध्या न्यं धु नं पं छं बु दु पं न ला भं शु न सं
 च त्तरं ही मा यु ॥ इति चतुर्ध्वके चतुर्थो ध्यायः ॥ अग्रे स सं यः दत्त या क
 ते जाः ॥ प्र न व्य सा स रं सः सु तु म च ग्य ज्ञे नं ग तु म व रं क मानः ॥ बु च्छ ह

हरं व

नं कु स्य या मुं रु द्रं तं वी ती हो ता रं द्र वं जि गा नि ॥ मू ह्री नी दि वो अं र ति
 हं ध्रि व्या वै श्वा नु रं सु त आ ज्ञा त मु निं ॥ क विं सं श्रा ज्म नि धिं ज ना ना मा
 सं श्रा पा त्रं ज न यं त दे वाः ॥ ना भिं यु ज्ञा नां स दा नं र पी णा मु हा मा हा व
 मु भि सं न वं त ॥ वै श्वा नु रं रं व्य म ध्य रा णां य स्य के तुं ज न यं त दे वाः
 अं हं नो मि त्रं म हो रे व रो वान नु वो चं ॥ सु मु ति रो द स्योः ॥ वी दि सु स्तिं
 सु स्ति नं दि वो नृ दि वो अं हं सि दु ना तं रे मु ना तं रे मु त वा चं सा त रे म ॥
 अ ग्रे वि श्वे भिः स्व नी क दे वै रू णी वं तं प्र थु मः सा द यो नि ॥ कु ल्या पि नं

मं. सं.
६८

घृतवर्तनं सवित्रे युद्धं न ययुज मानाय साधु॥ अयुजायां हि वीत यैरक्षणो
 ह्य्य हातयो निहोना सस्त्रिबुद्धिभिः॥ मित्रं न यं सुधितं न गवोदुर्ध्वमुस
 तावीड्यं मूर्द्धं शोचिषं॥ सत्सु प्रानोद्योतहं अहं अहुन प्रशस्तिभिर्महमेदि
 वेदिवे॥ इति चतुर्थीष्टके पंचमोऽध्यायः॥ बिबासो मनुभियमुग्रनरः॥ प्र
 श्णेनो न मंदिरमंश्च मस्यै शिरोदासस्य नमुचे मथाय न॥ आवुं न मीसा प्यं स
 संतं पृणयायासमिपासं सु॥ त्रिंशच्छनं वुर्भिरं दं दसाकं पं सगा वाव रुषा
 संपवुस्यं न रुषु चरनो रेहिहाणा॥ ससंजयापतुर्वं शंपरां हवुचौ वतोदे

यथा वृत्तं पुरा तस्य यत्ना
 सुवीर्यं न शरैः पत्यमाना
 पत्राभिः नूनं न्ययो न रायं
 हेरक

ववा तापशिस्तं च॥ ह्यं अंशे पथि नो विशुतिगावुधं मतो मधवा मखं सुं नाव
 अम्पावती चापमानो रं दामिदूणा शो यरक्षिणा पार्धवानां॥ ३॥ आगावो ज
 म्भुत भदमक्रन्ती रं तु गो छेरुणयं तु स्वे॥ प्रजावतीः पुरुषां रं हस्युभि
 दाय प्रुवीरुषसो दुहाना॥ इंदो पजं नेरुण ते वं शिस्तु सुपे दानि न सं मुपाय
 नि॥ अयो भूयो रपि निर्दस्य बुद्धं पुन भिजे॥ रिनुत्ये नि दधाति देवुं न गानं शंति
 न रं सा नितस्कं रे नासां मा मित्रो व्यथिरा दधर्षति॥ देवांश्च पाभिर्यं नैरे रंति पुजो
 गिताभिः सच ते गोपतिः सह न ता अवरिषु ककादो अक्रुते न सं स्तुतु न मुष

मं. सं.

६८

पतिता अभिः उरुगावममपुतसुसा अनुगावो मनेत्युविबरंति वज्रं नः गा
 वो भगुगावु इंदो मे अष्टात्तावः सोमस्य प्रभुमस्य भुसः इत्यागावः सज्जसु
 इंदु इच्छा मीदु सभनसा चिदिंद्रं पूयं गावो मे रयथा कुरु शं चिदश्रीरं चिकुपुयासु
 प्रतीकं भुइं टहं कृपुयभइवा चो ह ह दो वय उ च्यते सुभा सु प्रजावतीः सु
 यवसं हि शंतीः बुद्धा अपः सु प्रपाणे विवतीः मानसो नई शतु माघ शंसः
 परिवोहे नीरुदस्य वज्याः उपेरसु य प्रजनमा सुगे पूष ए च्यतां उप असु
 भसुरे तसु पंदन वतीषे ॥ इति चतुर्थाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ इंदु नरः सव्या

हरं

यसेषु ॥ नानारभिंद्रम विनारसि इं हवेति हवंश्चरमिंद्रं क्साभि शुक्रं पुं
 रुतमिंद्रं सुस्ति नो मघवां धात्वि इं ॥ आ मूरन प्रसा वर्नयेमाः केवुम दुं
 दुभिर्वा वहीति ॥ समस्य पणश्चरंति नो नरेस्मा कं मिंद्राथि नो जयंतु ॥ इ
 ति चतुर्थाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ यज्ञायज्ञावो अयाये ॥ ते नो रगोद्युमतो
 वा जंवतो दातारो भूतनुवतः पुरुसोः दशस्य नो दिव्याः पार्थिवा सो गो
 जा ता अस्या मृततां चेदेवाः ॥ १ ॥ ये के पुज्या मुहिनो अहि माया दिवो जंति
 रे अयांस धस्ये ॥ ते अस्मभ्यमिषये विद्यमानुः सपुत्रसा वारिवस्यं नुदेवाः ॥

मं. सं.

७०

विश्वदेवास आगतश्च पुना मइमं हवं ॥ एरं चर्हि निबोद न विचरे वाः ॥ च
 पुते मं हवं मे ये अंतं प्रसु मउ पय विष्ठा ॥ ये अग्नि जिज्ञा उत वाय जज्ञा आ
 सद्या स्मिन् नर्हि पि मा रय ध्वे म ॥ अकं ते अम्यं जतं ते अम्यं विषु रू पे अ
 हनी द्यौ रिव सि विन्वा हि मा या अव सि स्व धा वो भु शते पूषन्नि हरति रत्न
 ॥ १ ॥ इय मा रदा इ भु स मं ण च्यु तं दि वो दा सं व भु श्वा य दा ष्ये ॥ या श्च न
 मा नुर वा दा व स ॥ पु णि ना ने दा न्ना णि त वि षा सं र स्व ति ॥ इ यं च ये भि वि स
 र्वा इ वा स्ते अ स्ति ॥ उ गि री णां तं वि षे भि रू मि नि ॥ पा रा वु त श्री म व से सु

हरक

वृक्षि निः सरस्वती मा विवासे म धी ति निः ॥ सरस्वति रे व नि दो नि व र्हे म
 पु जां विश्वस्य ह स य स्य मा पि नः ॥ उ त सि नि भो व नी र विं शे वि प मे नो अ
 स वो वा जि नो व ति ॥ प्र णे रे वी सरस्वती वा जे भि वा जि नो व ती ॥ धी ना म वि
 म व तु ॥ प स्तां दे वि सरस्व सु प च्छु ते ध ने हि ते ॥ इ इ नं च न्त र्धे ॥ १ ॥ त्वं रे वि
 सरसु स वा वा जे पु वा जि नि ॥ र दा पू षे व नः स नि ॥ उ त स्या नः सरस्वती घो
 रा हि र ण्य व र्ज निः ॥ ह न्त्री वं क्षि सु धु ति ॥ य सा अ नुं तो अ हु त स्ते ष च्च
 रि श्च र णी वः ॥ अ मृ श्व र ति रो रुं व द ॥ सा नो वि न्वा अ नि दि वः स्व स्म र न्या न्ना

मं. सं.

७१

तावरी अतं न हेवुस्सयः ॥ अतनः प्रिया प्रिया सुसमस्तसा सुजुष्टा सर
 स्वती स्तोम्या भूत् ॥ ५ ॥ आपयुषी पार्थिवा सुरुरजो अंतरिक्षं सरस्व
 ती निदस्यानु निपधस्यासमधातुः पंचजा तावुर्दयंती वाजेवी जुह
 या भूत् प्रयामहिम्ना मुहिना सुचेकि ते सुने मिर्ग्या सुपसा सुपलमा
 रथस्व हृती विभ्वने कुतोपस्तत्याचिकि तृष्ठा सरस्वती सरस्वतिभि
 नोनेषि वसोमापस्यरीः पयसामानु आपकः जुषस्व नः सुर्यावेश्या
 वृमात् स्ते आण्परणा निगम्य ॥ ४ ॥ इति चतुर्थीष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥ ॥

हरं व.

स्तेन रं द्वि ॥ अस्वपुसंतास्विनाहुवेजरमाणो ॥ अर्कैः ॥ अमु
 य ॥ अस्तायुषिजो ॥ अंतान्युयं यत् पयुरुव रं सि ॥ १ ॥ संवा
 कर्मणा समिवाहि मोमी इविस्सु ॥ अयसस्यारे ॥ अस्व ॥ जुषे
 थां युज्ज इविणं च धनमरिष्टेनः पथिभिः पारयंता याविष्ठा
 सां जनिता रं मती माभिं इविस्सु कुलार्था सो मुधानां ॥ प्रवा
 गिरुः प्रस्यमाना ॥ अबं तु प्रलो मोसा गीयमाना सो ॥ अर्कैः ॥
 इ इविस्सु मदपती महाना मासो मया तं इविणो दधो ना ॥

संवांमंजं सुकुमिर्मतीनां संलोमासः शुष्यमानासं ह्येऽथा
 वामस्यासोऽभिमातिवाहः इंद्राविस्सस्यमादो वहतु जु
 येथां विष्महवनामतीनामुपब्रह्मणि प्रणुतं गिरिमे इंद्री
 विस्सुतयं नयायं वा सोमस्युमदं दुरुचं क्रमाथि॥ अथ कण
 तमुत्तरि सुवरी यो पथं तं जीवसे मे रज्जोऽसि॥ इंद्राविस्स ह
 विवावाह धानाग्रीह नानमसारात हया॥ यत्ता सुती इवि
 रगं अ नमस्सं मुदस्सं कुलं प्रः सोम धानः इंद्राविस्सुधि

वतुं मज्जोऽस्य सोमस्य दसा जुहरं यथेथां आगुमं धांसि मदिह
 प्यमं सुपुब्रह्मणि प्रणुतं हवमिह माजिग्यधुने परं जयेथे नय
 रंजिग्ये कतुरश्मिनेनाः इंद्राविस्सोयदपस्येथेथां वेधासुह
 संवित दैरयेथां॥ १॥ यत्तवती वुवसा नामभिश्चिद्यो वरं सुधीमं
 धुदये सुवेगसा॥ आवा सधिवी वरं णस्युवमेण विषमिने
 अजरे मरिरेतसा॥ सोमो मारुश धारयेथा मसुये॥ प्रवामि सु
 योरं मश्रुवतु दमे दमे सतरला दथीनां रं नो रं तद्विपदेश

93

चतुर्थे सोमं हविर्ह तं विष्टु ममी वा यानो गये मा विष्टु
 आरे वा ये धामि । त्रैति परा चैरस्म भूशो अदुसानि संतु सो
 मारु दायुधमेतो न्यस्म विष्ठा त नृधु मे युजानि धत्ते । अ व स्य तं
 मुच नं य नो । अस्ति त नृधु वृद्ध कृतं मे नो । अस्मत्ता ति मा धु
 योति महेती सुशेवो सोमं हविर्ह सुमं कृतं न । प्र नो मुच
 तं वरुणस्य पाशां हो या पंतं न सुम न्य मा नां । धात्री नृ तं
 स्येव भवति प्रती कुं यद्दु म् याति सुम दा सु य स्ते । अना विष्टया

तन्वाजयुवंसत्तावर्मणो महि मायि पन्तु धन्वा गा धन्वा ना
 जिंजये मुधन्वा तीत्रा सुम हो जये म । धनुः शत्रोरय का म हं
 णोति धन्वा सवो प्रदिशो जये म । वृक्ष्यंती विदार्गति कर्णे
 ध्रुयं सखा यं परि यस्व ज्ञाना । योर्विशिष्टु वित ता धि नु मा
 इयं समने पारयंती ते । आचरंती समने युयो धा मा ते
 वे युत्रं विरता मुपस्ते । अय शर्त्तु न्विध्य तां स विदने आ
 लः इमे वि कु रंती । अमि शान् । वृद्धी नां यि ता वृद्ध रं स्य यु

१५

त्रिभुव्यां ह्येति समना वृत्त्याः रश्मिः संकाः सतनाश्च स
 वोः पुष्टिनिर्वाहयति प्रसूतः ॥ पश्चिमेति संनायति वाजिनं
 पुगे यत्र यत्र कामयते सुवारधिः ॥ अमी प्रसंगमहिमानं
 पनायतमनः पुश्चादनुयच्छति रश्मयः ॥ तीव्रान्धोषा नृण
 ते रक्षपाणयोश्चार्थेभिः सह वाजयंतः ॥ अमुकामंतः प्रपे
 दैरभिर्त्रा नक्षिणंति शरं नयव्ययंतः ॥ रथवाहनं हविरेषु
 नाम यत्रायुर्धुनिहितमस्यवर्मा तत्रारथसुपेशुर्मसंदेम

विष्वाहा वृत्त्यं सुमनुस्यमानाः ॥ साहयं संहयितरो वयोधाः ॥
 द्वेष्टितः शक्ती वंतो गभीराः ॥ चित्रसेनाः रघुवल्काः अमं धाः ॥
 सुतो वीरः ॥ दुरवो ब्रातसाहा ॥ ब्राह्मणसुः पितरः सायासः
 शिवे नृणां वा वीर्युवीर्यं नृहसा ॥ पुवानः पातुदृष्टिता दृता
 दधोरश्मा मकिर्नो ॥ अयमं सः ईशत ॥ ॥ सुपुणं वंसे म
 गोः ॥ अस्या दंतो गोभिः सन्नद्धयतति प्रसूता ॥ यत्रानरु संव
 विचुद्वैतित वासः ॥ अयमं सः ॥ अयमं सः ॥ अयमं सः ॥

नाम्नामवतुनस्तनः॥ सोमोऽअधिं वचीतुनोदितिः शर्मय
 छतुः॥ अजं धतिसो न्वेषां जुषनोऽयं जिघृतेः अस्माजने
 प्रचेतुसोऽस्मान्मसुं चोदमाः अहिरिवभोगेः पर्येतवाह
 ज्यायां हेति पंदिवाधमानः॥ हसेन्निविष्वाद्युननिधि
 ह्यनुमायुमां सुपरि पातुविष्वतः॥ आलोकाया रुंशी
 ल्यथो यस्याऽअयामुखं॥ इदं पुजं न्यरेतसुः॥ इदं देवैषु ह
 नमः॥ ५॥ अथ वसुधा परं यत्तु शरं व्यज्रं स शितो गच्छामि

त्राअययस्वमामीषां कंचनेच्छियः॥ यत्र वाणाः संयतं तिकु
 मारविशिखाः॥ इव तत्रानो जलं गुप्ततिरितिः शर्मय छ
 तुविष्वाहा शर्मय छतुः॥ ममीणि तुवर्मणा ह्यादयाभिसामं
 स्वाराजाम तेनातुं वस्ताः॥ उरोर्वरीयो वरुणसेरुणोतु जयं
 तं त्वामुदेवामंदतु॥ यो नः स्वाऽअरंणाय शुनिद्या जिघांस
 ति॥ देवास्तसर्वेऽवर्षतु ब्रह्मवर्मममांतेरं मंडलं अग्निं नरो
 दीर्घं तिमिरं रण्यो हं स्तेऽस्युती जनयेत पशुस्तं॥ इरे इ शं गृ

94

हयंतिमयंयुः॥ इति पंचमाष्टके प्रथमोऽध्यायः॥ जुषस्वनः
समिधंमग्नेः॥ अघुशेचाहृहयंजतं॥ सुसुखंन॥ उपस्यशशि
व्यसानुस्त्वयिः॥ सरिप्समिस्ततनुः॥ सख्यस्य॥ १॥ वयंते अग्नेसमि
धंविधे मवयंदाशेमसुसुतीयजत्र॥ वयंघृतेनाश्वरस्यहो
तव्यंदेवहविषीभद्रशेच॥ आनैर्दुवमिरुयदेवहंतिम
नैयुहि वयंदेवहंति जुषाणः॥ तुभ्यं देवायुदाशतः स्यामयु
ये वा॥ समिधोजातवदसेदेवायुदेवहंतिमि॥ हविर्भिः सु

अज्ञाधिपेनमास्विनोषुयंदाशेमागतये १ खवरुणकुतमित्रो
अग्नेर्त्तावंदतिमतिभिर्वसिष्ठाः सुयणनानिसंतुयुयं ॥ १॥
अग्नेरहाणोऽग्रहंसः प्रतिष्पदेवुरीयतः तर्पितुरजरोद
॥ १॥ अग्नेनवसुसुमित्रासमिद्धः कुतबुहंरुविद्याविस्तृणी
ताः कुतद्वारः कुतर्त्तविश्रयंतासुतदेवोऽंशुतः आवहेत्
॥ १॥ तेषामुपजातानः संश्रमोर्काः शंखः प्रजाप्यः शमुमनुकाय
शंखः यज्ञेयोऽभिमियैतुः शंखः वंदाः संताताशंभो भवंत्स

ત્રેવસુ

७८
 रं च युधेने मे रोहंती रुमे शं चो न मिः शं वुः आयुः शं वी भवंतु मुरुतः
 सुक्ताः शं वः पुजाभ्यः शं मुं यं तु पापं शं वः युज्ये न्योः श्रुतिर्वर्षे तु शं वः
 रं दः शं तो ता शं वी भवंतु सुखसौ विभातीः शं चो व सं वोरु द्वाः आदि
 ताः स दं तु शं वी मित्रावरुणा वृश्चिना शं चो विस्वः पुज्यो सं रण
 णां सुखां हं णु हि स्त्रिकेः अस्मिन् शं वी भवंतु सुवनस्यु य
 स्थितिः शं वी भवद्दि पदे शं च तु व्यदेः सुयुक्ताग्निः अंगिरः काशं
 मे ध्यातिथिः माता सोमस्यु व र्हं सुता सोमधुमजमः तामगे

७९
 अंगिरसमः शोचस्व देववीतमः आशंतमुशंतमामिरुमिष्टिभिः
 शान्तिः सुस्मिन् कुर्वेता शं वः कर्णिकरुदेवः पुज्ये न्योः श्रुतिर्वर्षे
 त्वायं ययुः प्रतिधीयतां शं नो चावापयिषी शं वुजाभ्यः शं न्योः अ
 क्कहि पदे शं च तु व्यदेः आशं नः रं द्वाग्नी भवंतामवैमिः शं नुः
 रं द्वावरुणा शतहं व्याः शमिं द्वा सोमा सुवेतामशं योः शं नुः रं द्वा
 पूषणा वाजसासतौ शं नो भगः शं नुः शं न्योः अस्तु शं नुः पु
 रं दिः शं मुं संतुरयः शं नः सत्यस्य सुयमस्य शं नुः शं न्योः अयं मा

४
१८

पुरुजातोऽअस्त। शनोथाताशमुधुनोऽअस्त। शनोऽरुखी
 भवतु सुधामिः। शरोइसी दहताशनोऽअदिः शनोदेवानो
 सुहवनि संतु। शनोऽअग्निज्योतिरनीकोऽअस्त। शनोमि
 त्रावरुणावमिनांशः शनः सुहतां सुहतानि संतु शनऽइषि
 रोऽअभिवातुवातः। शनोपावाद्युषीयुवहंतौ शमंतरिहं
 दृश्येनोऽअस्त। शनऽआधीधीवनिनो भवतु शनो रजसु
 स्यतिरस्तजिस्तु॥ ५॥ शनऽइहोवसुभिर्देवोऽअस्त। शमोदि

समिर्वरुणः सुशंसः। शनोऽरुहोऽरुहोमुजेलापुः शनस्तथाग्रा
 मिहृष्टं गोतु। शनः सोमो भवतु बलुः शनः शनो गावाणः
 शमंसतु यंज्ञः। शनः स्वरुणामितयो भवतु शनः पुषः १। श
 र्वस्तु वेदिः। शनः सूर्यऽउरुचक्षाऽउदेतु शनऽअतसः प्रदि
 शो भवतु शनः यवता ऊवयो भवतु शनः सिधेयुः शमंसता
 यः। शनोऽअदितिर्भवतु ब्रतेभिः शनो भवतु मरुतः सुकोः।
 शनो विसुः शमुदयानोऽअस्त। शनोऽसि सुस्तः पुशमस्त

८
 ब्रह्मः॥ शनो देवः सविता त्रायमाणः॥ शनो भवतु यमो विभ्रातीः॥
 शनो यज्ञो नो भवतु प्रजापतिः॥ शनोः सौम्यपतिरस्तु॥ १५॥
 शनो देवा विष्णवे देवा भवतु शंसर स्वती सुहृन्मिरस्तु॥ शमं
 मिवाचुः शमं गतिवाचुः शनो दिव्याः पार्थिवाः शनोः अया
 ॥ शनोः सुस्यस्यपतयो भवतु शनोः अर्वतुः शमं संतु गावः॥
 शनोः श्रुमवः सुकृतः सुहृन्मिरस्तु॥ शनो भवतु पितरो हवैषुः श
 नोः अजः एकपादेवोऽस्तु शनो हिवेऽस्य॥ शंसमुदः॥

नोः अथान्न पात्युरस्तु शनोः दग्धिर्भवतु देवगोपा आदिस्या
 रुद्रा वसवो जुषंतं दं ब्रह्मन् क्रियमाणं नवीय॥ शृण्वंतु नो दिव्याः
 पार्थिवास्तु गो जाताः सुतये यज्ञियासः॥ श्रेदेवानां युजियायु
 जियानां मनो यज्ञं त्राः श्रुमताः श्रुतज्ञाः ते नो रासंता सुरगाः
 मनुष्यं यथा तस्वलिभिः सहीनाः॥ १५॥ इति यं च मासके तर्तयि
 ध्याया प्रवर्त्तयैतु सदानां हृतस्य विरश्मिभिः ससज्जस्यो ग्रा
 विसां नाना दग्धिर्वीससः शुक्रं दृष्टुं प्रतीकमथ्येवं अग्निः॥

॥१॥ वाजिवाजिवतवाजिनो नो धर्मेषु विप्राः अमताः क्रतुज्ञाः
 ॥ अस्मिन् धर्मेषु विवतमादयश्चेत्स्वायातपश्चिभिर्देवयानैः
 ज्ञयाः अत्रुवसवोरतं दिवाः उग्रवन्तरिक्षे मर्जयन्तु भाः ।
 अवाक्नुयः उरुजयः कण्ठश्चोता हस्तस्य च मुखो नोऽयु
 स्य ॥ १॥ पातरुग्निं प्रातरिदं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणाप्रातरश्वि
 नाः प्रातर्मर्गं यक्षगं ब्रह्मण्यसति प्रातः सोममुत्तुरुद्धं वेमप्रा
 तजितं मर्गं सुगं हवेमबुधं पुत्रमदि ते यो विधुना आश्रयि

धर्ममानल्लरश्चिदाजीविषं मर्गं भक्षित्याह । मगुषणे तु
 मर्गसत्यं यद्यो मर्गमाधियमुद्वाद्देनः । मगुषणो जनय
 मोमिरश्चैर्मर्गपन्नमिन्दुवतः स्यामाः उतो दानी मर्गवतः स्यामो
 तपश्चित् उत मध्यः अन्ताः उतो दिता मध्यवन्त्यं स्वयं
 देवानां सुमनो स्यामाः मर्गः एव मर्गवोऽस्मद्देवास्ते न बुयं
 मर्गवतः स्यामाः तं ह्यमगुसर्वं रजो हवीति स नो मगपुरः
 ता भवेह । समं भुरा यो बसो नमं तदधि क्वैव पुचये पदाय ।

६२

अर्चुचीनं वसुविदं भग्नो रथमिवाग्वाजिनः आर्वहंतुः
 श्रीवती गौमती नैः उपासो वीरवतीः सदमुक्तं मुदा ॥ पुनं
 इह ननु पितृः पपीता युयं पातस्तुतिभिः सदानः ॥ इमा रुद्रा
 यस्मिन् धन्वने गिरः क्षिप्रैर्वेदे वायसुधा त्रैः अषाः त्वायुस
 हं मानाय वृषसैति गायुः आयमरताः प्रणोतु नः ॥ सहि स्ये-
 ण स्यस्य जन्म नः साम्राज्ये न हि व्यस्य चेतति ॥ अर्चुन वतीः
 रुध्नो हरश्चागन मी वारु रुद्रा सुनो भवाः ॥ यतैर्दुष्टु हवस

द्वा द्विवस्परिः श्मुया चरन्ति पुरिसा दृणक्तुनः ॥ सह सैते स्वपिवा
 तमे युजामा नैः सौ केयु स नैः यवुरीरिषः ॥ मानो वधी रुद्रमाप
 रं द्युमाते भस्म पसितौ हीक्षितस्य ॥ आमो भजवर्हिष जीव
 रं सेय्य पातस्तुतिभिः सदानः ॥ इमा रुद्रा ज्यैः द्याः सहि स्य
 मथाः सुना नायं त्यनैः विशमा माः ॥ इन्द्रा याव जी वृष भोर रा
 रुताः ॥ आपो द्वीरिह मा मं वंतु ॥ याः ॥ आपो द्वि आरुत वा
 सवैति खनित्रिमाः ॥ रुत वा याः ॥ स्वयं जाः ॥ सुमुद्रा र्थो याः ॥

८७

चयः कावकास्ताः आयेद्वीरिहमामं वंतु यासां राजावरु
 णा यतिमथ्ये सत्यान्तेऽश्वपुण्यजनानां मयुश्चतुष्टययोग्या
 : पावुकास्ताः० यासुराजावरुणा यासुसोमो विष्णुदेवा या
 सज्जं मदैति वैश्वानुरेयास्वग्निः प्रविष्टस्ताः॥४॥ याः पुव
 ते निवर्तं जुहते जुहन्तीरुदुकाश्च याः॥ ताः अस्म
 भ्यं पर्यसायिन्वमानाः शिवादेवीरशिपुदामं वंतुसर्वानु-
 धाः अशिमिदामं वंतु॥१॥ वास्तोष्यते प्रतिजानी ह्यस्मास्वा

वृशेऽनमीवो भवानः यत्विमहे प्रतिमं नो जुयस्व शन्नो भव
 द्वियदृशं चतुष्टयदेवास्तोष्यते पुतरं णो नः राविगयस्का नो
 गोभिरश्वेभिरहो अजरासस्ते सुख्यस्यामयिते वं पुत्रान् यति नो
 जुयस्व वास्तोष्यते शुक्मयांसं सदा ते सही महिरखया गा तु म
 त्या पाहि सोमं उत योगे वरं नो ययं॥३॥ अमीवुता वास्तो
 ष्यते विष्णो रुपा एषा विशन् सखा सुशिवः गभिनः यदं तु न
 साममेयदुःप्रियं गय हंसे वीवभ्राजतः क्रुष्टयः उयसकैषु

वसि तो नि युसं पाले नं रं यसार मे यु तस्वरं वा पुनः सरा स्तो त्ने नं द
 स्वरयसि किमु स्माहं हु नायं तु नि युसं प। सं स कुरस्य दं हित व
 दं नु स कुर। स्तो द्वा स र्क मा ता स र्क पि ता स र्क प्पा स र्क
 विश्वतिः सं स तु सर्वे ज्ञात यः स स्तु य म्भे तो ज नः। यः अस्ति
 यश्च वर्ति यश्च पश्यति नि ज नः। तेषां संह न्मोः अस्मा गिय
 ये र ह म्ये त य। सह स प्रं गा य षु भो यः सं सु द्वा हु ता च रत्।
 तेना सह स्ये ना वुं नि ज नी त्वा य या म सि प्रो हृ षु या व स्ये

याना री र्या स्त ल्यु शी वरीः। श्रियो याः यु र्य गं था लाः सर्वा सा
 पयाम सि। सु प्र सु प्र धि क र्णे स र्वे नि द्वा य या ज नं आ सु
 र्य म्प्रा न्वा य यु द्वा र्ज गि या द हं अ ज ग रे ना म स र्यः
 स र्ये वि बो मु हा नः। तस्मि न्नु स र्यः स र्ये तु स्ते न त्वा सा य या म
 सि। स र्यः स र्यो अ ज ग रः स र्ये वि बो मु हा नः। य स्य तु क्वा सिं
 धं व स स्य ग्ग ध मं शी म हि। कालि को ना म स र्यो नु व नो ग सह स व
 लः। य मु न दं दे ह सो ज्ञा तो ३ यो ना रा य ण वा ह नः। कालि क
 य

८५

इतस्ययादि काः कालिका इयं जन्मभूमि रवि कान्तो निर्विबां ना
 ति कालिकः । कर्कोटकोर्नामसुयोयादृष्टविषयुच्यते । तस्य सुयं
 स्यस्येवं तस्मै स्येन मां लते । आवाही इपुष्टिर्मेरीक्षितोभि
 युत्तमिमेर्ना भारुथेयं जुषस्व । तृप्तां जहमातुं चस्य बुधोया
 भुगलैये तृप्त्यैये बुधमिवा यशस्वं तुं बलवतं प्रसुखं तमेका
 जाधिपतिर्वभूव । संकीर्णनागाप्सु पतिर्नराणां सुपूणं तं वित
 तं दीर्घमायुः । शुचीवाहुव्यामरुतः शुचीनां शुचीहिनाम्यधुरं

शुचिभ्यः । ऋतेन सत्यं तसायं आयन्तु चिजन्मानः शुचयः पा
 वकाः । अंबकं यजामहे सुगंधिं युष्टि वद्भिर्नः शुचीरुक्मिव बर्धना
 न मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ २ ॥ इति पंचमाष्टकं चतुर्थोऽध्यायः
 यदृष्यस्युर्ब्रवोनागाः शुचिन्मित्रा युवर्णाय सत्यं । वयं देव
 ऋदिति स्याम तव पिशा सो अयं मनः शुण्ठः ॥ ३ ॥ इति सप्तमोऽध्यायः
 इची व्यष्टि युरुविष्वा जनिमुमांशुयाणां सुमोदिवाह दृष्टो
 चमानः कलां हतः सुहृतः कुरुर्भिर्भूतः सस्येयं पतिवरो नः ॥ ४ ॥

हाः एषमिस्मिन्नेतुशेभिरैः प्रनामिनायुवरंणायवोचो
नागसोऽअरुणोऽअनयेचविनः सहसंयुक्तोरदंत
तावनावरंणमित्रोऽअग्निः यक्षंतुचंद्राऽअपमनोऽअ
कमानुः कामंयुपुरंतुः सत्वानाः ॥४८॥ इति सुभगाविश्वच
क्षाः साधारणः सद्योमातृपाणाः चक्षुर्मित्रस्यवरंणस्यदे
वश्चर्मवयः सुमविच्युक्तमांसि ठइति प्रसवीताजनानां मु
हान्केतुरणवः सस्यसुमानचक्रं पर्याविष्टस्य देतुशे

वहति ध्रुव युक्तः विभ्राजमानः कृष्णसामुद्राद्विभ्रुदेव
 तुमयमानः एष मे देवः स विदुता चैतद्वयः समानं न पृथुना
 तिष्ठामादिबोहमः उक्तुं नुहाः उदेति हरेः अथ सारणि
 भ्राजमानः नूनं जनः सख्येण प्रसताः अयं नर्था निहृण्व
 नर्थासिः यत्राचक्रुर्मता गातुमस्मिन्नेनेही युक्तं नैति पा
 थः ॥ उद्वय देव तव पुत्र देवः एति प्रतिहरेः यही मा शुर्वह
 ति देवः एतं नैति श्वसै च संसेः अरं श्री लोः श्री लो जगत्

सुखसुखसिंसमयाविश्वमारजः। सुखसुखः सुवितायुस
 धुवहंतिहरितोरये॥ अतच्चहुद्वेवहितं शुक्रमुचरत। पश्य
 मशुरदः शतंजीवेमशुरदः शतं। कावैभिरहाभ्यायातवरु
 णधुमत। मित्रश्रुसोमयीतयेव्यवाचीमुदवाधिनधि
 युमेमभ्यासातयेरुतवस्युविश्वः। अविष्टंवाजुः। आयु
 रंधीः स्तानः शक्तंशचीयतीशचीमिश्रितिर्यंचमाअष्ट
 केयंचमोः। ध्यायः प्रत्युः। अदृश्यायुस्युगच्छतीदुहितदि

३। अयोमहव्ययतिचहसुतमो ज्योतिरुणोतिरुनरी १ शुवासु
 तासुसितिषुसिधंनोव्य १ स्मत्याश्वरुणो मुमोचत। अवीवन्वा
 ना। अदिनेरुयस्त्वाद्युयंपीतस्वस्तिमिः सदान्। १ मोषवरुणम्
 मयंग्रहराजंनहंगमांमुलासुसत्रमलया। यदेमिप्रसुरजिबु
 दितिर्नभ्यातोः अदिबः। मूला०० कर्त्तस्महदीनताप्रतीयंज
 गमासुच। मूला०१ अषांमयेतस्त्विसंलसाविदृजितारांम
 ला०० यत्किंचेदंवरुणदैव्यजनेमिश्रोहंमदुव्या। अश्वीमसिअ

चिन्नीयमवधमौ युयोपिममानस्तस्माद्देनसो देवगिरिषः ॥ १५ ॥ आनी
 निरुद्धः श्रुतिनीमिरध्वरं सहस्रिणीमिरुपयसि युज्जं वायो ॥ १६ ॥
 स्मिन्सर्वेनेमादयस्य युज्जं पातस्य ॥ १७ ॥ इदानीं ॥ अवुसागतमुत्तमं
 चर्षणीसहामानोदुः शंसः ॥ इदानीं ॥ १८ ॥ हो देसाधायसाससः ॥
 वासरं सती परुणमायसीयः ॥ प्रवावधानार्थे वयसि विष्वाः ॥
 योर्महनासिधुरन्याः ॥ एकचित्तसरं स्वती नुदीनां शुचिर्नृनाशि
 रिभ्यः आसमुद्गाताय श्रितं तीवुर्वनस्य भूरं च तं यथादुर्दुहं

नाहुयाय। सवावधेनयौ योर्धगासु दृष्यसि सुर्दृष्टुमोयसि या
 सुसवाजिनं मघवधोदधोति विसातयेन त्वं मामजीत कुत
 स्यान्ः सरं स्वती जुषाणोपश्रवसुमगायसि अस्मिन्मिन्ननुमि
 नंमस्यैरियाना रात्रा युजासिद्धं नरासर्विभ्यः ॥ इमा जुह्वनायु
 अहानमोभिः पतिस्त्रोमं सरस्वती जुषस्व। नवशर्मैन्मिपतमेह
 धाना ॥ उपस्त्रियामशरणं नृणां ॥ अयमुत्तेसरस्वतिवसिष्ठो
 द्वारादुनस्य सुमगेयावः ॥ वदं सुमेरुवृतेरासिवाजी न्ययपात

२८

सस्मिन्नाहहृदंगविषुवचोसुर्यो नदीमां सरस्वतीमिहहवा
 सुवृत्तिमिस्तोमैवसिद्धसंदसी। तुभेयनेमहिनामुं मेऽंयं
 सीऽमभिसिद्धयंति परवैः। सानोवोध्यवित्री मुरुसखाचो ह्वा
 योमथोनां। नदमिहृद्वा कंणवसरसुखकवारीचेततिवा
 जीनीवती। गणनाममदग्निरुक्तवानाचवसिद्धवतजरी
 यंतोन्वमेवः पुत्रीयंतः सुदानवः। सरस्वतंहवामहेयतेसर
 स्रजुर्मोमधुमंतोष्टतुष्टुतः। तेभिर्नौवितामेव। योपिवांसं

सरस्वतस्तनयोविश्वदेशतः। महीमहिषजाभिर्वा। यस्यव्रतंय
 श्रुत्वायंतिसर्वयस्यव्रतमुपतिष्ठंतुः। आयेः। यस्यव्रतेपुष्टियति
 निर्विघ्नमसरस्वतमर्चयेत्सहस्रम्॥ अतमुज्ययुनमसाहविर्भिः सु
 श्रुत्वा त्रयणस्यतिगणीषां इहृष्टाकोमहिदेव्यः। शिष्यन्तु योत्र
 त्र्यगोदेवकृतस्यराजा। अथोमात्रयातुर्वा दधानुनतेमहि
 त्वमन्वश्रुवन्ति। तुभेतेविपूरजस्तीदृष्टिवाविस्मादेवहं परम
 स्यविसे। नतेविस्माजार्थमाज्ञानजातोदेवमहिम्नः परमंतमा

१०
 प॥ उदंस्तभानाकं मधुवहं तं दायथे पाचीकुं भं दधिआः। स्ना
 वती ये सुमती हि भूतं स यवसिनी मनुष्ये दृष्ट्या। व्यस्तभारादं
 सीविल्लवेते दायथे दधिवी सुभितो मयस्वैः। ऊरुं युजाय च क
 शु रुत्ता कं जनयं ता स र्थं सुवासं मुग्धिं। दासं स्पचिद्वषाति प्रस्यं
 या जु प्रथुनरा एतना ज्येषु। इंदी विल्ल वृहिताः। शंबरस्य न वयु
 रो न वृत्ति चं प्रथि सं। शंतं वृत्ति नः सुहसं च सा कं हथोः। अपुस्य
 सुरस्य वीरान इयं मनीषा वृहती वृहती रुक्मा तु वसा बुद्धि

यंती। रुरां स्तोमं विदधे बुविल्लपि न्वं तुमिर्वा हुजनेषिं दायथे
 विल्लवा स आरुं गोमित मे जुयस्य शिपि विष्टहयं। वृद्धं तुला
 सुष्ठु तयो गिरि मे युयं। न मनीदयते सनिष्य नो विल्ल वः।
 रुग्णा या युदा गंत। प्रय सुत्रा चाम र्मसा य जीतः एतां वित्तं नयं
 माविवासात। त्वं विल्ला सुमतिं विष्म न्याम पयुता मि वयावो
 मतिं दाः। पची यथानः सुवितस्य भरेर प्वावतः पुरुषं दसं
 रायः। त्रिदिवः दधि वीमि मः एतां वि चं क्रमेणुत चं सं महिला प्र

८९
 विस्तरस्तुवसस्तवीयांस्तेष्वंस्पृष्टविरस्यनामंविचंक्रमेष्ट
 श्रुविमिषएतांसेत्रायविस्ममेतुषेदशस्यनाधुवासोऽअस्यकी
 रयोज्ञनासऽऽरुक्षितिसुतर्निमाचकाराप्रतनैऽश्रुषशिविवि
 युनामाश्रःशंसाभिद्युनानिविद्वानातंत्वागणामितवसमत
 आऽस्ययंतमस्यरजस्यरजसःयएकि। किमितैविस्मोपरिवर्ष
 मस्ययद्वैवृक्षशिविविष्टोऽश्रुस्मिमावर्षीऽअस्मदप्यहहऽ
 एतद्यदुन्यरूपःसमिथेवृक्षश्रावर्षद्वैवापहतिषष्टोध्यायः॥

तिलोवाचःप्रवद्व्यतिरगायाऽएतदुद्वैमधुदोषमधःसव
 संलुखनाभ्रमावर्षीनांसयोजातोदेषुभोरेर्वीति। योवर्षीनु
 ओवर्षीनांयोअयांयेविश्वस्यजगतीदेवऽइंशे। सत्रिपातुश
 रणंशर्मयंसत्रिवर्तुज्येतिःसमिथ। स्म। सरीरुतुदर्वनिस्
 तऽउत्ताघृथावृशतुर्नचक्रऽएषःपितृययःप्रतिगण्यति
 मातातेनपितावर्षेतेनयुत्रः। यस्मिन्विश्वानिभुवंनानिनुसु
 क्षितोपावर्षीपासुस्तर्षः। नयःकोशोसऽअसेचनसाम

१२

अः श्रोतं स्य भित्तो विरघ्ना । इदं वचः पुञ्जं न्या यस्मिन्नेहोः शु-
 त्वं तं तं जु जोषत । मयो धुवां दृष्टयः संस्मरे सुषिष्युलाः ओषधी
 द्वैवर्गोपाः । सरं तो वा दृष्टुभः शम्पतीना तस्मिन्नात्मा जगत्सु
 लुप्यथा । तन्मः श्रुतं पातु ह्यतस्मिन् हाय द्युः ॥ ॥ ॥ ॥ पु-
 ष्पाय तद्विषयुवा ये मी लुप्ये स नो यवसमि त्तु योगभेदो
 षधी नांगवां रुणोत्यर्वेनो । पुञ्जन्यः पुषुषीणा । तस्माः इह
 संहविर्जुहोतामधुमनमं इत्यानः सुयतं करतया सन्वुसु

रं शशयुना ब्राह्मणा व्रतचारिणः । वाचं पुञ्जं न्या जिनितोप
 मं हकाः श्रवादिष्टुः । दिव्याः अपोः अमि यदं नमायुद
 ति न शुद्धं सरसी शयाना गवामह नसा युक्ते सिनीनामं इ
 को नावस्तु रासमेति । यदं सिनौः उ शुतोः अम्यवपलु
 व्यावर्त्तनी । अम्यवलीकृत्या पितरं न पुत्रोः अम्योः अम्य
 सुयुवदं तमेति । अम्योः अम्यमनुगभ्यास्ये नोर पाप्रसर्ग
 यदं मंदिपाता । मं इ को यदं मि वृष्टः कर्त्तिकु न्यप्रिः संयुक्ते
 ब्राह्मणनायो ३

८३

हरितेनुवाच। यदेवामुनोऽन्यस्यवाचंशुनस्येववदन्ति
 संमाणः। सवैतदेषासुमन्नेवयवयसुवाचिवदंशुनाभ्युसु
 ॥ गोमायुरेकोऽजमायुरेकः। यश्चिरकोहरितः एकः एषा।
 समुनं नामविभक्तुविहंयाः। युरुवावाचंयपिमुवदंतः। ब्रा
 ह्मणसोऽतिशान्नेनसोमेसरोनपुणोममिनोवदंतः। संवसु
 रस्युतदहःपरिपुयन्मद्रकाः। प्रादुषीणं वभ्रवां ब्राह्मणसः
 सेमिनोवाचमक्रतुब्रह्म लुएवंतः। परिवसुरीणं। अद्विक्लिं-

ध्वयवौधर्मिणः सिद्धिदानाः। आविर्भवन्तिगृह्णानकेचित्। देव
 हितं जुगुपुहीदुश्यः। सुतुमरोनप्रमिनत्येतसुवसुरे प्राह
 व्यागतायानुसाधुर्माः। अश्रुचतेविसर्गो गोमायुरहादुजमा
 सुरहादुश्चिरहादुर्हितो नोवसेजिगवांमद्रका ददंतः। सुतानि
 सहससावेप्रतिरेतः। आद्यः। उयुन्नवदमद्रकिवुयमावदता
 हरि। मयेहदस्यसुवसुविगुसुवसुहंयदः। हदं द्रासोमातये
 तंरसः। उजैतंययेयंतदवणातमोवर्धः। यमंशेणीतमचिनो

॥

मोषतं हतं बुद्ध्या निशि शीतमुन्निः। इन्द्रासो मासमुद्यत्तं सम
 म्ये १ घं तयुयेयस्तु चरुग्निवोः इवावृत्तद्विवेक्यादेष्टो रच
 हसि द्वेयो यत्तममवायं किं मीदिना इन्द्रासो मादुष्टतो वनेऽ
 अन्तरनारं मुणेन मसि प्रविध्यतं यथा नात्पुनरेकं श्रुनोद
 युज्जहामस्तु सहसं मन्मुमद्वः। इन्द्रासो मावृत्तं येनं दिवा वृ-
 धं सं रण्यव्याऽअपशंसायत हंणं उक्तं हतं सुये १ पर्वते म्यो मे
 नुरक्षो वाच भानि नृवैथेः। इन्द्रासो मावृत्तं येनं दिवस्यये

गितं ते मे युवमश्वमहमभिः। तयुर्वधेभिरुजरेभिरुन्निः
 पशूनां विध्यतं यत्तुनिः सुरा। इन्द्रासो मापरिवाभतु वि-
 श्वतऽइयं मतिः कृष्याम्ववृत्तिना। यावां होत्रां परिहि-
 नामि मेधये मात्रह्योणि नृपती वज्रिन्वता प्रतिस्मरेथात्तु
 जयद्विरेव हतं दुहोरुसो मंगुरावतः। इन्द्रासो मादुष्टं
 मासु गम्यो न कदाचिदभिदासति दुहा। यो मायाकं न
 ममसा चरतममि चष्टेऽअन्ते भिर्वैचोभिः आर्यऽइव क

१५

शिनासंगमीताऽअसन्नुस्तासंतऽइद्वुक्ता। येपाकशंसंचिहरं
 तऽएवैर्येवाभद्वुषयंतिसुधार्मिः। अहयेवातासुदहातुसा
 मुऽआवाहआतुनिऽकैतेरुयस्ते। योनोरसुदिसतिपितोऽ
 अग्नियोऽअध्वानायोगवायसुननां। हियुस्तुनसेयुसुदुभमे
 तुनि यहीयतातुन्वाइतनाच। अपूरः सोऽअस्तुत्ताइतनाच
 तिसऽएधिवीरयोऽअस्तुविम्बा। प्रतिशुष्यतुयशोऽअस्य
 देवयोनोदिवादिसेतियश्चनक्तं। सुविह्वनंचिकितुबेज

नायुसचासंचुवचसीयस्यधातो। तयोर्थसुत्यंयतुरदजीयुसदि
 स्तोमोवतिहं त्यासंतनवाऽस्तोमोदजिनहं नातिजज्ञानेयमे
 शुयाधारयंतं हंतिरस्तोहं त्यासदहंतमुभविहंस्ययसितोश
 यातो। अदिवाहमनुसदेतुऽआसुमोचवादेवो अयुहेऽअ
 मे। किमुस्मभ्यं जातवेदो हणीषेदोषुवाचंस्तेनिऽकुंथं स
 चंता। जुघामुरीयुयदियातुधानोऽअस्मि यदिवायुसुतयु
 परुषस्य। अधासवीरिहं शभिर्विर्ययायोसामोघुयातुधाने

१६

त्याहाः। यो मायातु यातु धाने त्याहो वारक्षाः शुचिरुस्मीला
 हा इंदुसंहंतुमहता बुबेनुविष्यस्य जंतोरमेष्यं दीक्षा प्रया
 जिगातिरुगेलें वनक्तुमयं दहातुं न्व १ गहं माना तुद्रोऽर्ज
 नंतोऽनुसायं दीक्षुगार्वाणा ध्रुतुरससऽउयुदेः वितिरध्व
 मरुतो विस्वि १ कृतं गभायंतरससऽसयिमसना वयो ये मसी
 यतयंति नुक्तमिरे वारिषो दधिरुदेवेऽअध्वरोऽयवने यादिवो
 अस्थानमिदुसो मशितं मयवत्स शिखाधिः। शाक्ता दयाका

वि.
 १६

दधुगदहंक्ता दधिजं हिरुससः यवतेन एतऽदुत्येयतयंति
 म्पयातवुऽइंदुसंतिरुसवो द्याभ्यं शिशूति शुक्रपिप्लुन
 म्योवधं नृनं रजहृनि यातुमधः॥ ५२ ॥ द्योयातुनामभव
 त्यां गृगेहविमंथीनामऽया बुविवासतोऽमीदं शुक्रः प
 रमुयथावनं यात्रे वमिदं स्मृतः एतिरससऽउलूकयातुं
 शुशुलूकयातुं जह्मिष्यातुमुतकोकयातुं सुदुर्गमातुं
 मुतगध्रयातुं दधुदेवपमं गुरसऽइंदुमानोरक्षोऽअ

१७

भिनेयातुमावेतामयोह्युनायाकिमीदिना॥ एष्विवीनुपाथेवा
 त्यात्वंहंमोतरिहंदिवा॥ त्यात्वंहंमोतरिहंदिवा॥ त्यात्वंहंमोतरिहंदिवा॥
 स्त्रियंमायया॥ शशंदांनाविगीवासोमरंदेवा॥ रुदंतुमतिदंश
 सूर्यमुच्चरंत॥ प्रतिचक्षुविवुक्षंश्चसोमजागतांरक्षाभ्यान्
 धर्मस्यतमृशर्नयातुमंप्रः सप्तमंमंडलं॥ मार्चिद्वयद्विंशस
 तसखायोमर्षिष्यतां॥ इमिदस्मोतावृषणंसचासुतेमुहं
 व्याचंशंसता॥॥ आत्मपितुस्तुनवांस॥ ओजिदा॥ अमंजनं

व्यश्चसर्जि॥ स्वांवाग्नेतुन्वायप्रयसास्माभंचुसौमंगमायंजस
 ॥५॥ इतिपंचमाक्षकेअष्टमोऽध्यायः॥ समाप्तः॥ यं॥ इंसोमयानं
 मोमदं॥ शविसृचेतति॥ येनहंसिन्धु॥ त्रिपुंतमीमहे॥॥ सद्
 घाचिन्तु॥ विषयोनोनुषवंति॥ यवैथा॥ दृषयलीरुवोजयादिबे
 दिवि॥॥ अस्यंप्रजावतींरुदेसंश्चतींदिदेदिवा॥ रलांवेनुमती
 रुहे॥ यादंयतीसमनसासुनुतओचुधावतः॥ देवांसोनित्ययाशि
 रा॥॥ शमग्निग्निर्नि॥ कुरुंमंसयतुसूर्य॥ शंवातोवासरया॥

अयुस्विषयः॥ आतेसं चामि कुस्योरमुगात्रविधावतुगुआय
 जिह्यामधु॥ तमुयुरोदसी॥ रुभेहोषावस्तोरुयंवेभोजे
 धुस्माः असुवरासदा॥ इति प्रथमोऽध्यायः॥ वृथमुत्तामं पर्य-
 स्तूरं न कश्चिद्वरं तोवुस्यवः॥ वार्जेचित्रहं वामहे॥ तव वायद
 तस्य तेवदुजीमातरदुत॥ अवास्यावणीमहे वास्तीव्यतेधवा-
 स्तूणांसं त्रसोम्यानां॥ इ सोमे नायुरांशम्वतीनामिद्वोमुनीनां
 सखा॥ इति प्राणव्योः इतः सुम्यं चावुर्हिराणति॥ नता वार्जेधवा

तुरीयमिद्वेहिं तस्य पाकं स्थामानं भोजं हतारं मन्त्रवा॥ अश्वी
 रथी सुदुयः इद्वोमोः इदिह ते सखा॥ स्वाधुभाजावयसास चते
 मदां चुद्वीयति सुभायुषा॥ इति सप्तमोऽध्यायः॥ इरादिह वृथमु-
 त्यरुणसुरमिष्वितत विमानं विश्वधातनत॥ आदिसुनस्पु-
 रं सोऽजातिव्यश्मंति वासुरं॥ युरोयदिध्यते द्विवा॥ तममेनवत
 पाः असिद्वेवः आमर्त्येष्वालेयुजेबीज्याः॥ तमसिपुशं स्याद्विद
 येवुसहत्या॥ अग्नेरथी रध्वराणां सत्वमस्मदपुद्गिबोयुयोभिजा

३

तवेदः॥ अदेवीरन्ते॥ अरांती॥ अंतित्विसंतमहंयुक्तं मनस्यरिप्रो॥
 नापंचेविजातवेदः॥ मनो॥ अमर्त्यस्यतेभरिनाममनामहे॥ विद्या
 सोऽतवेदः॥ विदुर्विद्युतोवसेदेवमनोसः॥ कृतये॥ अग्नि-
 गीर्भहे॥ वामहे॥ आतेवसोमनोयमस्यमाक्षिसुधस्तात॥ अमु
 लाकामयागिरा॥ पुरुषं नाहिसुदृजसिविण्विष्णु॥ अमुपुष्टा
 सुमत्सुत्वाहवामहे॥ सुमत्सुप्तिमवसेवासुयंतोहवामहे॥ वा
 जेषुवित्रराथसं॥ प्रलोहिकुमीयो॥ अमुरेषुसुनाचुहोतान

यतः॥ नद्वेवानामयिह नः सुमतिं नजुगुह्यतः॥ अत्रोदहर्दिवा
 सतः॥ युत्रिण्णताकुमारिण्यविष्णुमायुर्व्यंशुतः॥ कुभाहिर-
 ण्येषशसा॥ वीतिहो॥ नाहुतद्वेदसदृशस्यतामतायुक्तं॥ सम
 धोरामुग्रहंतोदेवेषुसुतुहोवः॥ आशमेयवतानीदृणीम
 हेनुदीनां॥ आविलोः सचासुवं॥ यरेतुं युषारुयिर्भगं स्वस्ति
 संवृधातमः॥ पुररध्यासुसंयः॥ अमर्तिरनुवण्यविष्वादेव
 स्पमनसा॥ आदित्यानामनेहः॥ इतः॥ यथानोभिना॥ अयमा

१०० वरुणः संति गोपाः सुगाः क्रतुस्य पंथाः ॥ अग्निं च यज्यं गि
 रादेव मीरुवस्नां सपथं नः पुरुषि यमित्रं न सत्रसाधसं मस
 देववतोरथः प्ररोवा दृमुका सुचितो देवानां यः रन्मनो यज
 मानु रयस्य मीदय ज्वनो भुवत नय जमान रिष्यसि न सु
 नानु न देवयो देवानां यः रन्मनो ॥ न किं संकर्मणान् शनप्र
 योषु न योषति हे ॥ असु द्रष्टु सुवीर्यं मुत त्यहा प्रप्यं देवानां
 न हे इति षष्ठा एकै द्वितीयोऽध्यायः प्रकृता न्यजीविणः कण्ठ

२२४२ सुगाः यथा महे सोमस्य वोचता ॥ अधः पश्य सुमो परिसं
 तुरां यादुको हारामाते कण्ठको दृष्टुं स्त्री हितुं त्यावु भविष्या ॥ अ
 ग्निं हतं पुरो देवे हव्यवाह सुपुत्रे देवाः आसां दयादिता ॥ तु
 ये ताः अग्निरस्तु विष्वाः सुक्षितयुः सयक ॥ अने कामाय ये
 स्मिरे ॥ जयं तं च प्रसूतं तं च प्रचायं तं प्रजां च धुजं हविणं च यनं
 ॥ सजोषसा कृषसस्त्रेणो चो जातो धनमपि नाहुतं च शत्रु
 न्यतं तं च मित्रिणं प्रजां च धुजं हविणं च यनं ॥ सजो अग्निर्महो

१०१

द्विः कुरुत्यतिः पृथिव्याः अयं अयोरनां सिजिन्वति ॥ ३८ ॥
मुमुचुर्बुध्नवः बुध्नवः आभाजितः ईरते तवुज्यातीत्युच्यते ॥ ११ ॥ अ
भिः सुविजिततमः सुचिर्विप्रः सुविः कुविः सुवीरिचतुः आ
हुतः ॥ इति तृतीयोऽध्यायः स्वावतः पुरुषसाधुयमिदं पणेतः स
सिंस्थातर्हरीणां ॥ अजैव्याघासनासुवाभमानागसोवुयं
उद्योग्यसमाहुः समादमैव्यापुतहृदसुतेहसोवः कुतयः सुः
कुतयोवः कुतयः ॥ १॥ स्वाशेरं भक्षिवयसः सुमेधाः साध्याव

रिबोविर्जरस्या विष्णुयंदेवाः कुतमर्त्यो सोमयुमुवन्तो ॥ अभि
सुचरति ॥ अंतस्त्वपागाः अदितिर्भवात्यवयाताहस्तिदैव्यं
स्या ॥ इदं द्विदं स्पुखं जुगुणः श्रौदीवुधुरमदुगयः ॥ १॥ अ
यामसोमममताः ॥ अमृमागन्तुयेतिरविहमदेवान् किं न
नमस्मान्तेणवृदराति किं नु भर्जितं मृतमर्त्यस्यः ॥ नोभव
हृदः आयीतः ॥ इदं पितेव सोमसूनुवसुशेवः ॥ सर्वेषु सख्यं
॥ ३८ ॥ संतुधीरः प्रणः आयुर्जावसे सोमतारी ॥ इमे मायीताः

युशसं उरुयवोरयुनगावः समनाहयवसुतेमारसं तुविम
 संश्रुति आहुतमासा मापवयं विदं वः ॥ ५ ॥ अग्निनमामाग्नि
 तेसदिदीयुः प्रचक्षयकयुष्टि वस्य सोमः ॥ अथाहि तेमदुआ
 सोमममेरेवाः इदं प्रचरायुष्टिमर्हः ॥ इधरेण तेमनसामुत
 स्यमहोमहि पित्रस्येवरायः ॥ सोमराज्यवणः ॥ आयेषिता
 गृहीतानीवुस्योवासराणि ॥ सोमराजन्मलयानः सुस्मित
 वस्मसिद्युत्या इत्यस्येविद्वि ॥ अलर्जिदक्षः ॥ उतमुयुरिदोमा

नोः अयोः श्रुतकामयरादाः ॥ तंहिनः सुनः सोमगोपागात्रे
 गात्रेनियसन्नान् चक्षाः ॥ यर्जेवयप्रमिनामव्रतानिसनोम
 लसुसुखादेवुवस्यः ॥ सुहृदरेणुसख्यासचेयुयोमानरिष
 इयम्बदीतः ॥ अयं यः सोमो न्यधायुस्मेतस्मा ॥ इदं वु
 तिरमेम्यायुः ॥ आयुत्याः अस्तुरनिराः ॥ अमीवानिरत्रसं
 तमिषीचौरमैषुः ॥ आसोमोः अमीवानिरत्रसंतमिषीची
 रमैषुः ॥ आसोमोः अस्याः ॥ अरुहृदिहायाः ॥ अगन्मयत्र

५-३

प्रतिरुतः आयुः यो नृः इहः पितरो ह सुपीतो मस्यो मस्यो
 आविवेशतस्मै सोमो यदुविषा विधेम मम लीकेऽस्य
 सुमुते स्या मा त्वं सोमपुत्रभिः संविशुनो नु या वा यथुवी आ
 ततय तस्मै तः इहो ह विषा विधेम वयस्यामुपतयोरथी
 णा । त्रातोरो देवाः अर्धो च तानो मानो निद्राः इं शतमो
 तजल्यः । वयं सोमस्य विष्वहं प्रियासः सुवीरसो विदधुमा
 वंदे मा त्वं नः सोम विष्वतो वयो धास्व सुविं दारि शानु च

स्वा । त्वं नः इहः कृतिभिः सुजोया पहियुश्चाता हुतवायु
 रस्तात् ॥ अवाचाममहुते सोमं गायसत्येते वा यो महिमा
 नमिदियं अस्मा स्विंदा वरुणा यतुश्चतुस्त्रिभिः साते निर
 वतं शुभस्यती । इंदा वरुणा यदुविषो मनीषा कौचो मातिं शु
 तमं दत्तमगो यानि स्ताना न्मस्य जंतुधीरा युजंत नाना
 स्तयसा म्ययश्या इंदा वरुणा सोमनुसमं हंत रायस्यो म्य
 जमानिषु धनं पुजायुषं न्ति मुस्मा सुधनं हीर्षा युक्तायुष

२०४

तिरतं नुः आयुः ॥ नपापासो मनामहे नारायासो नजल्लवः ।
 यद्विन्दुं वषणं सचासुते सखायं कृण्वामहे । कुम्भं सुयुक्तु
 दत्तनासुसासुहि मृगेकातिमदाभ्यां वेदाभ्यं च सजितारु
 धीर्तमोवाजितं यमिदू नशत । यतः इन्द्रमयामहे नतो नोऽ
 नयंकृषिामयवन्तु म्पितवुतमः कृतिभिर्विद्विषो विमथोज
 हि त्वंहिराधस्य ते राधसो मुहः स्युस्यासि विधुतः । तत्तावयं मे
 पवन्ति द्रगिवेण सुतां वंताहवामहे । इन्द्रस्य लुतदं त्रहा परस्या

नावरेण्यः सनैरक्षि यच्चरमंसमभ्युमंसयश्चात्मानुनः पुर ५
 तनः युश्चादधुरादेस्तुरासुरः इन्द्रनियाहि विस्पतेः ॥ आरुः
 अस्मत्कृणुहि देवैः नुयमारिहेतीरदेवीः ॥ अथावाश्वः ५
 इन्द्रास्वपूरेचनः ॥ विष्वाचनोऽपरितन्स्यते ॥ अहादिवा
 नक्तंचरसिषः ॥ प्रमंगी श्वरो मुषवातु वीमघुः समिष्ठावीर्यो
 युक्तः ॥ भाते बाह्वर्षणाशतक्रतुः ॥ नियावर्जमिषुसुतः ॥
 २ अस्मि रुद्रा मे हनाय देवतासो हनुहस्युर्नरहतावीर्यः ॥ यः २

सजो

१०५

सतेस्तुते धामिपुत्रः इंद्रेयः असौः अवतरे वा ॥ १ ॥
 लुप्तमिथोऽव आदित्यान्वाचिबामहे सुमन्तोऽभि
 दये मित्रो तोऽत्यंतं विवरुणः पर्यदये मा आदित्यासो
 यथाविदः ॥ २ ॥ इति चतुर्थोऽध्यायः आत्मा प्रथमं यथा तय सु
 म्नाय वने यामसि तविकुर्मि मती बहु मिदृश विदुस्तले
 १ अर्चतु प्रार्चतु प्रिये मिथासोऽर्चतु अर्चतु पुत्रकाऽर्च
 त पुरन्ध्र सर्वर्चत ॥ १ ॥ अभ्यारमिद ह्येन विक्लं पुर्करे म

ना
 धुः अवतस्य विसृजने ॥ ३ ॥ तमः कर्णशोभं पुरुणि धसुवाम
 रालं हि प्रणव्ये वसो ॥ १ ॥ आत्मानं इंद्रे सुमन्तं चित्रं गमं सं
 भाया महाहृत्सी दक्षिणे ना विद्या हितं तविकुर्मि तु विदुर्ल
 दुवी मया तु विमृश मत्रोभिः नृहित्वा प्ररुदेवानमतो सादि
 र्जितं भीमनगां वारयंत एते निहंतुं स्वामि शानुं वस्वः सुरा
 जं नराथ सामदिवनः प्रतो मुदयगा सिपु रुचुता मगी यमा
 नः अभिरथ सा जुगु रता ॥ १ ॥ आनो भूरक्षिणे नाभिसुव नृ

१०६

पमशरं दुमानो वसो निभौ कउपकमस्वामरं चयुतां स्तो
जनां नो अहं मय रसुवेहः ॥ इंदयः उनुते ॥ अस्ति वा जो वि
पेभिः सनि तः ॥ अस्मानिः सुतं संहि ॥ सुद्यो जुवं सुवाजाः
अस्मभं विष्वाभं हाः ॥ वशेभ्यमुदरं रंतो हेरति वंचनोभ्या
यः ॥ आप्रदं वयं वतो वीवर्तं श्ववन्न हं नमः ॥ प्रतिप्रमम
णि ॥ आमासु युक्ते रयः ॥ आभ्यं रोह यो दिवि ॥ घुमे नसामं
तयता सुहृक्तिभिः जुष्टं गिर्वं णसे हृता ॥ दुर्गे चिन्नः सुगं

सुदं

धिरयणा नः इंदगिर्वं णः ॥ त्वं च मय वृत्तं रः ॥ तमुं सुवा सु
यंगिरः इंदं सुभ्यानि वा हृषुः ॥ युक्तं एषं सुयोः स्यामि वा सतो
वनामहे ॥ एतो न्विदं सवा मं शुद्धे नसाम्ना ॥ सुद्धे तु ज्ये वा हृ
भ्यां सं शुद्धः ॥ आशीर्वा नमनु इंदं सुद्धे नः ॥ आगे हि सुद्धं
हामि रूतिभिः ॥ सुद्धे रयं निभारय सुद्धे रमं महिसाम्ना ॥ इंदं
सुद्धे हि नो रयं सुद्धे रलानि हा मुये ॥ सुद्धे हृत्ताणि जि
घ्रसे सुद्धे वाजं सिवासि सिहा ॥ इति वसोभ्याय ॥ इंदं यसा

१७ मगायतुविप्रायदहतेदहत। पुमृकतेविपुश्वितेपनस्यवे
 विप्रेनातेसवेनेसुपुवाच्यायाचकथंमघवनिंदसुख
 तोपारावतंयस्युरुमंभतंवसुपावणाः शरभायः ऋषिवंध
 वे। १॥ यद्वाग्दंत्यविचेतुननिराष्ट्रीदेवानां निपुसादंमंश
 चतंसुः ऊर्जेदुहेययांसि। स्वित्स्याः परमजंगमादे
 वीवाचमजनयतदेवाः स्नाविष्वरूपाः पुश्वोवदति
 सानामंदेषुमर्जुदहानाधेनुवोगस्मानुपुसुतेतु॥२॥

वरमहोऽसि मरुतुवल्हादित्यमहोऽसि। मुहसेसुतोमहि
 मार्यनस्यतेडाहैवमहोऽसि। वदस्सुप्रवसासहोऽ
 सिसुत्राहैवमहोऽसि। मुहादेवानामसुर्येयुरोहितो
 विभुज्योतिरदाभ्य॥२॥ माताकुडाणां दुहितोऽसि
 वसां नो स्वसादित्यानाममृतस्यनाभिः। प्रनुवोचंचिकि
 तुयेजनीयमागमनागा मदिति वधिस्था। आग्नेयाहिमु
 रुमंस्वारुदेभिः सोममीतये। सोमैर्योऽरुयसुसुतिमादय

१०८

सुखेणैरं मंडलं स्वादिष्टया मदिष्टया पर्वसो मध्याह्नया इंदोय
 पार्तवे सुतः रक्षोहाविष्वर्षेणिरुमिवा निमयो हतं दुण्डुलं अलु
 मासं हतं दुरिष्ठं धातमो मनुमं हि सो दनुहं तमः यथिगधो मयो
 नो अयं वै मृहानं दिवानां वीतिमं धसा अमिवा प्रमुतश्रवः ताम
 क्कामसितदिदं द्यौदिवा दिवा इंदो त्वेन आशंसं य पुनानिते
 यस्मिन् तमो मंसयं स्पृहहि ता वारं गुश्वं ता ननी तमी मखी स
 मयं आगृभ्यंति यो यणो ह श्वसोरः पार्थो दिवा तमी हि नं

त्यमुक्त्वो धर्मंति वाकुरं इति त्रिधा त्ववारणं मधु असी ३ मधु
 कुत श्रीणंति ये मधुः शिष्टं सोमं हि दध्यातवे अयि हि मदे
 यविष्वादे त्राणि जिघ्रते अर्यमुद्याचमहते ॥ ५ ॥ नाभु नाभिन्
 आदे च ह्युश्चिस्त्र्यै सचा कवेरपद्यमादहे ॥ ६ ॥ यस्मै गाय
 तमरः पवमानाय देवे अभिदेवाः रयसंते अभितेमधुनाय
 यो र्यवा गोः अशि श्रयुः हवे हवाय देवयु सने पवत्सु रगवेष
 जनीय शमवैते शरं जनाय धीयः ॥ ७ ॥ भवेत्सु स्वतयसे कणाय दे
 ८

२०८
 तिस्य शो। सोमाय गायमं चेत ह स्तं च्युतमिरिदिमिः सुतं सोमं धुनी
 तनम ध्यावा धावताम धुनं नमुसेह पसीदत ह्येह मिश्रीणी त
 न। इन्द्रमिन्द्रे दधातन। अमित्रहा विचर्षणिः यक्षस्व सोमं गवेष
 । देवेभ्यः अनुकाम कृत। इन्द्राय सोमं प्रातर्वे महीयुपरि विच्य
 सोमं नश्चिन्मनसुस्पतिः। यवमानसुवीर्यं रुधे सोमिरीरिहिनः। इन्द्र
 विद्रेण नो युजा। न सोमाः अस्य गमिदवः सुताः कृतस्य साह
 ने। इन्द्राय मधुमनमाः। अभिविप्रीः अन्वयत गावो वृत्स नमात

२०९
 रः। इन्द्रो मस्य पीतये। मुदुच्युस्तेति सा इन्द्रे संधोरु मर्वि यश्चित
 । सोमो गौरीः अधिष्ठितः। दिवो नाभा विचक्षुणो ज्यो वारं महीयते।
 सोमो यः सुकटुः कविः। य सोमः कलहृषोः अंतः पवित्रः। आ
 हितः। तमिन्द्रः परियस्व ज। प्रवाचा मिन्द्रे व्यतिसमुद्रस्याधि विरुमि
 जिन्वुको रीशमधुश्चुतं नित्यं सोमो वनस्पतिधुना मंतः संबुद्धे
 र्वा हिन्वानो मातृषा युगा। अभिविप्रा हि वस्य हा सोमो हि न्या नोः
 अर्पति विषं स्य धारं या कृविः। आर्यवमान धारय रधिं सहस्रं ववं

संश्रुतेऽहोस्तुर्बा ॥ इति यथा सकेसलो ध्यायः सोमः पुनः
 नोऽर्पति सहस्रधारोऽर्पयति ॥ वायोऽर्पयति ॥ इत्यनेन कृतम् ॥ १ ॥ आ
 कुलमेव धावति यविने यरिषि च तोरुवैश्वर्ये मे धुवर्द्धते ॥ इति
 यथा सके असो ध्यायः समाप्तः ॐ प्रणऽहो महेतर्नऽक्रमे
 न विभर्द्धसि ॥ अग्निदेवी ॥ अयास्यः ॥ मनीजुष्टो धियाहितः सोमो
 हिनेय एवर्ति ॥ विप्रस्युधारया कविः ॥ अयं देवेषु जगन्विः सुतऽहं
 तिमवित्रऽआसोमो याति विचर्यणिः ॥ सनः यवसवाजयुश्चक्रण

श्वारुमध्वरं वहिं सौऽआविवासति ॥ सनो मगाय वायवे विप्रवी
 रः सदावधः ॥ सोमो देव दायम तसोऽअधवसुतयेन कुविहो
 त्रुविर्जमः ॥ वाजं जेषि अर्वाहृतः ॥ तर्समं देवी धावति भारं सुत
 स्थाधसः ॥ तर्समं देवी धावति ॥ उलावै दवस्तं नमैत्यद्विचरः ॥
 तर्सः ॥ ध्वस्योः पुरुषं तोरुसहस्राणि दयहे ॥ तर्सः ॥ आययो
 स्त्रिगुणं तनासहस्रां च दयहे ॥ तर्सः ॥ इति प्रथमो ध्यायः ॥ हि
 नंति स्तर्मुसंयः स्वसोरो जामयस्यति ॥ मृतामिदं महीयुवः ॥ १ ॥

अग्निः श्रायं धियवसुः आसुवाजो मिषं च नः आरिवाधस्वदुल्लुनां
 अग्निः श्रेष्ठः पर्वमानुः पांचजन्यः पुनो हतः तमीमहे महागुये।
 अनेयवस्तुत्वाः अस्मि वचसुवीर्यो दधं दधिममिधियोयैः य
 हंति यच्च दूरकेभ्यं विहतिमामिह पर्वमानुवितर्जहि पर्वमा
 नुसोऽप्यनः सुवित्रेण विचयेरिणः यः योतासपुमानु नय
 नेयुवित्रमश्चिष्यन्नेविततं संतरा इत्यनेन युनीहि नः यनेयुवि
 त्रमश्चिष्यन्नेन युनीहि नः इत्यसुवैः युनीहि नः उमाभ्यो देव

सवितः युवित्रेण सुवै न चामा पुनीहि त्रिष्वसः ॥ अग्निं युं देवसवि
 त्वं विष्टः सोमधामभिः अग्ने देवैः युनीहि नः पुनस्तु मो देव नृ
 नाः पुनस्तु वसं वोष्टु या विष्टे देवाः पुनीतं मा ज्ञाते वेदः पुनीहि
 मा यथा यस्तु प्रत्यं देवसोमविष्टे भिरं शुभिः देवैः यः उक्तमह
 विः उर्यधियं यनि प्रतं युवानमाहुतीवर्धं अग्निं सुवित्रेणानम
 ॥ अत्रायं त्य यरुचुर्न नाह तमा यवस्व देवसोम आसुचि देव
 देवसोम यः पावमानि रध्येत्यग्निभिः संस्तरं सवै सपुन

२

मन्त्रातिस्वदितं मातरि श्वना। पावुमानि योः अथेत्यर्थाभिः संभ
 तुरसं तस्मै सरस्वती देहीरं सूर्यं मध्यं दृक् ॥ अथ खिल
 पावुमानिः सुस्तयनीः सुदुष्टादि च तस्मै नः। अथिभिः संभ तं
 रसो ब्राह्मणेः सुमर्तं हितं। पावुमानि दिशतु नः इमं लोक म
 योः अमुं कामा न्समं दीयंतु नो दिव्यं देवीः सुमर्हि ताः। येन देवा
 य विव्रेणात्मानं पुनते सदा। तेन सह संधारेण पर्वमानः पुनातु
 मा। पाजापत्यं पवित्रं श्रुतो ध्यामं हिरण्यं तेन ब्रह्मविदो वयं प

तत्र त्वं पुनातु मां। इंदु सुदुर्लभं सुहृदं पुनातु सोमः सुस्त्या व
 रुणः सुनीत्यो यमो गजाय प्रमुखाभिः पुनातु माजात वै दाम्
 जैयं त्यापुनातु। सुययुक्तयं सस्ते वे सवै सवै जिगीषयः। तयसु
 स्तयं सोमं तं पावुमानिः। अथो ब्रवीत। पावुमानिः सुस्तयनी
 र्याभिर्गच्छतीनां दुर्गा पुण्यांश्च मृष्टान् मृष्टयस्य मृतं च
 गच्छति। यन्मृगं वै सतः। पायसु गेयं जायमानं स्यं च किंचिद्
 नत। जातस्य च यज्ञायि च वईतो मेतस्यावमानिभिर्हं पुना

मिमातापित्रोर्युनरुतवचोमेयस्तावदुं गममादुभवावि
 म्पस्ययत्यहृषितवचोमुनत्यावमुनीमिरु० कयविकयाधा
 निहोवाइशोइशोयसिमहात। असुभोसनाचपियुगंसस
 त्यावमुनी० गोपानस्करहुत्वीवधापुचकिस्विपायायक
 चुचरगोभ्युस्तत्याविमुनी० बल्लभान्मातृपितृवधाइमित
 स्करासववर्णगमनमिष्टुनसंगमात। गुरोहोरागमिगमनाच्चुत
 त्यावमुनी० ब्रह्मवधासुरायाणासुवर्णलेमाहृषलिमैष्टुन

संगमात। यायेम्यश्चवृत्तिगहृषयः प्रहरंति सर्वदेष्टुतुतत्यावमा
 नी० हृष्यं हृष्यं धीतं याययच्चास्तानोरुत। अयुजिताश्चासंया
 य्मास्त्यावमुनीमि० अमुंममनंयकिचिहृयतेचहुताग्ने।
 संवसरुतं यायतत्यवमुनीमि० अतस्यजोनयोमृतस्युधा
 म्मसवीद्विभ्युदुपयोगाः तानु० आयुःप्रवहंतुयायसुहृग
 रुमिसुहृतामुलाकंतत्यावमुनी० पावमानयित्तेदेवाभ्या
 यमेयस्सखंती। पितृलस्यापतिवृत्तस्तीरं सूर्यमं चंद्रकं याव

११४

मानपरं ब्रह्म शुक्रं ज्योतिः सनातनं। स्वयं स्रज्यापाति स्रुतस्तीर
 सूर्यमर्धं ह्रकं। यावुमानं परं ब्रह्म ये पठन्ति मुनीर्यिणः। सप्तजुन
 न विद्विषो धुना यो विदुषारगः। दशो नृगान्यं चांष्ट्रे वयावमानीः
 शतानि यद्व। एतज्जुह्वये मंत्रं धारं मसु मयं हरित। अष्टदेवम
 ह्यमधुमं तद्वद्वोर्षिष्यं दंतगाव आनधुमर्कः। इति षट् वचुना
 वंत ऊर्ध्वभिः परिस्तर्तमुषियं निणिजं धरो। पवित्रं वतः परित्वा
 चं मासते धितैर्षीं प्रोत्तो अमिरं क्षतिवृत्तं। महः समुद्रं वरं रगति

गदधे धीराश्छेकु धंरुर्गे धारं सहस्रं धारं वृत्ते समस्वरान्दिवो ना
 कुमधुं जिह्वा असुध्वतः। असुध्वतः एननिर्मिषंति नशीद्वयः पुदे
 पंदे पाशिनः संति सेतं वा। अर्द्धिभिः सुतो मृतिभिश्च न हितः परे
 चयुजो हसीमात राष्ट्रचिः। गोमाग्य व्यासुमया विधावन्ति मधो
 ह्यो गयि मं मानदि कंदे वा। इति सप्तमाष्टके इति यो व्यायग। सु
 न्निद्विषः पवतु रस्योरसादु सौ देवानां मनुमाद्यो नमिः। हर्मिः स
 जातोऽत्र सो न सस्वमिदं शुभं युपाजं सिल एते न दीक्षा। प

१५

त
विचित्रं विचित्रं ब्रह्मण्यते प्रमुखा त्रिणि पयैषां विचित्रं । अतस्तत्तन्म
तद्गमोऽस्मिन्ते मृतासुः रक्षहं तुल्यं समाश्रितो येषु विचित्रं हि त्रिवि
वस्य देशो च ततोऽस्मिन्ते न बोध्यं स्थिरना । अवस्यस्य वचीनारमा
शवोद्विषस्य मृमथिति वृत्तिचेतसा । अरुं रुचदुषस्य मृमथिति रम्य
उक्ता विमर्शिनो वनानि बाजुयुः । मृया विनो ममिरे अस्य मायया
नृचक्षसः पितरो गमं मादं धुः । गंधर्वे इच्छा युदमेस्वर इति पाति
देवानां निमान्य ईतः । गृह्यातिरिपुं निधयौ निधापतिः सुकृतं मृ

ज

मधुनो भृशमाश्रितं हविर्हविष्मो महिसस्य दैव्यं न भो वसातः परिभा
स्य धुरं राजा कृवित्रं रथो बाजुमारुहसु हसं धृष्टिर्जयमिष्वको
बृहत्तत्प्रास्तादः पवस्वदि व्यायुजर्जने स्वादुर्हि शीय सुहवी तुना
मेऽस्मादुर्हि शीय सुहवी तुना
॥ तं पृथिविभिरजं सोविधं मे गिद्वेभ्यः सोमयचमान दयसे । ता
मुशिर्जः पशुमाऽऽगम्यातु त्वेमा विष्णुसुव नानि ये मिरो ॥
इति तृतीयाध्यायः ॥ असर्जिव क्कारथैयथाजोषियामनोना

धु

पथमोर्मनीयी। हस्तसंश्लिष्टः अक्षिसानोऽव्यजतिवर्तमाना द
 न्यहं॥१॥ श्रियेवंसामाजानः श्रियऽअनिर्धियायुभियुवयोऽजि
 तयोद्धातिः श्रियुवसानाऽअमृतवमायुवर्तितसुत्यासंमि
 थामितद्वौ॥१॥ पसेनानीः श्वरोऽअगुरथानांशुव्यं नैतिहर्षते
 असुसेना। मृदाऽनृएवनिद्रहवांस्वर्चिभ्युऽआसोमोवस्त्रार
 मसर्गिदने॥१॥ ब्रह्मोद्वांनोयद्वीः कंदीनामधिविपांणामहि
 योमृगाणां॥ श्वेनोमृगांस्वर्धितिर्वनांमोमः पवित्रमयैति

रेभेना॥ सोमः पवतेजनितामसीनांजनितादिवाजनिताद्यथि
 व्याऽजनितामृजनितामृयैस्यजनितेइस्यजनितोतुविलो॥१॥
 इष्टेष्टिबः शतथारः पनस्वसहस्रसावाजुमुद्देववीतो॥ संसिंधु
 भिः कुलसंवावशानः समुल्लियाभिः पतिरन्तऽआयुः॥१॥ मृदाव
 स्वासमन्याऽवसानोमृहान्कविर्निवर्चनानिष्पन्नः श्वार्चयस्व
 चुवोऽयमोनेविचक्षुणोऽमृगविर्देववीतो॥१॥ इष्टेष्टिवागा
 मुयसस्वमायस्तहसंधारः पवतेमहायानमिसवानोऽअनु

धामपुत्रमगुनिदं महते सोमगायः १ रसायुः पर्यस्तपि न्वमानं
 रयं नोपि मधुमंतं शुभं परमानसं तु निमेषि सुखं विंशायसो
 यस्मिन्निच्यमानः ॥ ११ ॥ अक्रांत्तामुदः प्रथमे विधर्मं जूनं यन्मजा
 सुवनं स्युर्गजाः दृष्ट्वा पुवित्रेऽधिसो नोऽअवेदहसो मा
 यादृधे सुवानं इहं ॥ ११ ॥ अमिवस्त्री सुवसना न्यर्थाभिधेनः सुद
 धाः सुयमानः ॥ अभिचंद्रा भर्तवे नो हिरण्याभ्यश्चा नथिना
 देवसो मा ॥ इति चतुर्थोऽध्यायः पुरोजितीवोऽअंथसः सुताय

मादयितुर्वै ॥ अयुष्मानं अथिस्तनुसखा योरीर्धजिह्वा ॥ सहस्र
 भारः पवते समुद्रो वाचमी खुमः ॥ सोमः पतीरयुगां सखे ईस
 दिवे दिवे ॥ ११ ॥ प्रथुर्वैशायसो मखादुर्नित्राय पस्ते भगाया इ
 ईस्ते सोमसुतस्येयाः ऋते दृष्ट्वा पुवित्रे च देवाः ॥ नानानं
 वाऽऽनुभियो विव्रतानि जनानां ॥ तस्मिन् सुरुतं मिथं गन्त्या
 सुनंतमिहृती इयं होपरिसवज्जरती भुरोषधीभिः पुरोभिः
 शकुनानां ॥ कामारोऽअश्मभिरुभिर्हिरण्यवतमिहृती ॥

१८

कास्त्रहंततोमिषमुपलपुसिणीनुना नानाधियोवसुयवोनुगाः इ
 वतस्त्रुमेइंये० अष्टोवोल्हसुत्तंयंहसुनामुपमंत्रिणः शेषोरा
 मेवंतोमेइंवरिन्सुर्कः इहतींइंये० १॥ अष्टोवोल्हसुनामुपमंत्रिणः
 यिवतुवृत्तावलुंइंधानः आत्मनैकरिष्यन्तीर्यमहर्हिइंये०
 आपवसदिशायतः आनुकासोममीदुः सतुवाकेनसुत्येन
 शुद्धयातयसासुतः इंइंये० अष्टोवोल्हसुत्तंयंहसुनामुपमंत्रिणः
 भरततंमंधुवोः प्रसंगं गुंतसोमेरसुमाइंभुर्इं० सुतवदंन्य

युजसुत्यंवदंसत्यकर्मन् अष्टावनेदेस्तोमराजः आत्रासोमप
 रिष्यतु इंइंये० सुत्यमुपस्यवृत्तः संसंवतिसंसुवाः संयंति
 रसिनोरसाः पुनानोवृत्तणा हरु इंइं० ॥ अष्टोवोल्हसुत्तंयंहसुनामुपमंत्रिणः
 इस्यांवाचंवदंनः आयासिमिमहोयतेसोमै नानुंइंजुनकिं
 इ० अष्टोवोल्हसुत्तंयंहसुनामुपमंत्रिणः सुतवदंन्य
 नामतेल्लोकिः अहिंसः इंइं० यत्रराजविवसुतोयत्रावसेध
 नंदिवः यत्रामर्युदकीरायसन्नमा मुमत्तंइंधीइं० यत्रानुका

मंचरं त्रिनाके त्रिविद्विः । लोका यनु ज्येति मंदसु ममाम्
 ० यनु कामानि कामा शुयत्र नृभस्वविदपं । स्वधा नुयत्र तमिंश्च
 तत्र माम् ० यत्र नृदा शुमोदा शुमुदः प्रमुदः आसतो काम
 स्य यत्राताः कामा सनुमा ॥ खिल्य यत्र तत्परम देव वसा लोक
 महीयतो देवैः सुरतक मंसि सनुमा ० यत्र तत्परमायं भूतानी
 मक्षिपतिः भावं भाविष्मयोगी श्रुतनु ० यत्र लोका सनुत्यजाः शु
 द्दयुतपसाजिता ॥ ते जंश्च यत्र त्रसं चतनुमा ० यत्र देवामाहा

नुमिपतिरतीयाः आसाय ईस्यययोः अकृतस्वसंचेतसोः
 अयं ध्रुवयत्र अतः उत्थायितु भूतो जनित्रैर न्यदधं पतिचरं य
 नैः ॥ ताः ईषत्पिपुनर्यरुहोः अस्ति संविद्यमानुषी कुरो
 ता होता रं चित्रं यमं यरस्य चरस्य यजस्य केतुरु रंतं । पत्स
 ई देवस्य महः श्रियात्वा मिमतिथि जनानां सतु वस्त्राण्यध्वे
 रं न निवसानोः अग्निर्नाभां पृथिव्याः ॥ अरुषो जातः पृथ्वी रता
 याः पुरोहितराज्यहीन देवान् । आहिषा वां पृथिवीः अग्निः

देवस्य

उ मेसरायुक्तेन मातरं तु तंथा। प्रयास्योऽशतो यविषाया वेहसहस्य
 हदेवाना॥ पिपीहिदेवां ॥ २३ शतो यविषाया वेहसहस्येहदेवाम्
 १ विविदोः ॥ २४ तु यते यजेहायेदेवाः ॥ सुविजः सोमैर
 मेसहोऽहणामस्या यजिषः ॥ वेविहो न सुतयो न्रं नानां मधुनासि
 इविणोराः ॥ सुतावाः स्वाहा वयं कुणवा माहवी विदेवादेवाय
 जतुगिरहेन ॥ आदेवानामपि यथा मगमय कृत्वा मृतदसु
 प्रवेहि ॥ अग्निर्विद्वन्त यजसे हतासो ॥ अध्वरास्तः सुतक

त्ययाति यज्ञो वुयं प्रभुनाम व्रतानि विदुषां देवाः ॥ अविदुः श्वासः
 अग्निमृद्विभुमादेनाति विद्वान्येभिर्देवां ॥ सुतुभिः कल्पयति
 । यत्पाकुत्रामनसाहीनदक्षानयुः ॥ इत्यमन्वतेमत्तोसः ॥ अग्नि
 सद्देवाकतुविदिज्ञानमजिहोदेवां ॥ सुतुशायजातिविम्वेवा
 संध्वराणामनीकचित्रं कृतं जनितात्वाज्जानसः ॥ आयज
 सन्वतीरनुसाः स्याहो ॥ इयः सुमती विम्वज्याः ॥ यन्वाथा
 नां दधिवीयंत्वा युस्तथा यंत्वा सुजनिमाजुजानपंथा मतेय

१२१

विद्वान्मित्राणां धुमं हन्ते समिधुना विभाहि ॥ ७ ॥ इति राजम
 रतिः समिधौ शेरहाय सुसुमोः अदृष्टिः चिकिद्भिभातिभा
 साहता सिद्धी मेति रुशती मुया जन्तु सायदेनी मृभिब
 र्यसा भूजुनयुयोषां दहतः पितुर्जां कृष्यभासु सस्यसभा
 र्क्षिवावसुभिररुतिविभातिभूद्रोभूद्रयास चमान आगत्स
 सारज्ञारोऽभ्यतिभ्यातसुप्रकेते धुमि रभिर्षुतिस्तु श्रद्धे
 रैरभिगमस्त्वात अस्य यामासो दहतो नवमन्निधो नाऽभ्य
 म

नेः सस्यः शिवस्य ईदस्य दत्तो दहतः स्वासो भामासो याम
 सक्तं प्रवित्रे सुमानयस्य भामासुः यवैतरो च मानस्य दहतः
 सुदिवं स्पेष्टं यैस्ते किं दैः कीलुमद्विर्विसेभिभोतुभिनेसं
 तीयाऽस्य भुवामासो ददृशानयवुजेमानस्य सनयन्नुयु
 द्विः प्रुत्तेभिर्जोरुश्रद्धे वतं मोविरे मंद्गिररुतिभातिविभ्यास
 आवसि महेतुः आवसमिद्विबस्य भिज्यारं रुतिवुव
 सोऽभुभिः सुतुर्कः सुतुर्केभिरभैरभैस द्वाभैस्तेऽहग

म्याः प्रवर्तयति प्रवर्तः इयमिमन्नुवो यथा वं यो मोह वे सु धर्म
 निव पुयाऽऽसित्व मग्नः इयुहवे सुवे प्रसराजना यं लाजना
 सोऽस्मि सं चरेति गावः इस्मि वन्नुजं य विष्ट हतो देवानां म
 मिमं स्त्रीनां मुतर्म हो अरसिरो चने मं शि शुन स्त्रा जियं दुह्यं
 ती माता विभर्जि स च नु स्यमाना धनो रधि प्रवता या सि हयं
 जिगी वसे यं पुरि वा वं स यः मुराः अमरु न वु यं कि सो महि
 त्व मं नु त्व मं ग वि मे। प्रये वु न्नि अरति जिह या द न रं दु हते

चि

युवतिं विप्रतिः सनः कूर्चि जायते सनं या सु न व्यो व जै त स्तोप
 लि तो धु म के तुः अस्मा ता यो ह य मो न प्रवर्तिसं च त सो यं पुण यं
 नु म जीः त न्नु त्व जै व त स्त ग व्त्त म रं स ना मि दे श मि रं यो धी ता
 इयं तैः अन्ति न व्य सी म नी वा यु थ स्वार थु न्नु च यं इ रं गै
 व ल च ते जा त चे हो न मं श्वे य वु गीः स द्भि ह्वे नी भ त र र्क्षी
 गोऽअ न्ते न न या नि तो क र हो त र्मं सु न्द्रो र्द अ प य रु न्ना य
 र कः स मु द्रो धु रु गी र यी णा म स्म ह्वा भ रं ज मा वि च से सि यु

नरार्थनिष्प्राप्यस्तुः उक्तं स्युः स्युः निहितं युद्धं वेः समानं नील
 वषण्णवसागाः संजग्मिरे महिषाः अर्वतीभिः। अतस्य युद्धं क
 युनिपांतिगुह्यानामनिदधिरपराणि। अतापिनीमायनीस
 दधातिमिवाशिशुं जज्ञतु वृद्धेयंतीविषस्युनाभिचरतां यु
 स्यकुवे श्रुते तु मनेसावियतः। अतस्य हिवर्तुनयुः सुजातमि
 पोवाजाय प्रदिवुः सचते। अभीवांसोदसीवावसाने छतैर
 नैवाह धातेमधलां। सुप्तस्य स्वरुयी वाव शाने निद्रान्ध

ऽऽर्जुनभारदृशेकं। अंतयेम अंतरिक्षपुराजाः रुद्रं च त्रिम
 विदस्य युगस्य। सुतस्योदाः कुबयसतस्तुता। तामेकानिदु
 म्भं हुरेगांत आयोहंस्तु नर्जयमस्य नीलियुथाविसुगे धुणे
 युतस्त्वौ। असंचुसच्चपरमव्योमं हृदास्य जन्म नरितुह्यस्तु।
 अग्निहं न प्रथमुजाः सुतस्य दधेः सार्यनिदधु भर्ष्येनुः॥
 अश्रितयं च मोध्यायः। अयं सयस्युः शर्मजवोमिरुनेरर्थतज
 रिताभिर्धौ ज्येष्ठमिदौ। नानुभिः सैव णां युयेति परीताविभा

१२४

वी॥ आपो हि सामयोरुवुत्तानः ॥ ऊर्ध्वं दधात नमुहे रणा युवसि
 नो वः शिवते गोरसु सस्य भाजयते हने ॥ ऊर्ध्वतीरिव सा तर् ॥ तस्मा ॥
 अरं गमाम नो यस्य स या यजि न्वथ ॥ आपो ज न यथा च नः ॥
 नौ देवी उभिर्दयुः आपौ भवतु पीतयो रं यो मुने सं वतु नः ॥
 शान्ता नार्याणां स र्यती श्रयणीनां अयोया चामि भेषु जे ॥ अस्
 मे सोमो ॥ अन्नवीहंत विष्वा नि भेषु जा अग्निं च विष्वा प्रं भुव आ
 पः सणी त मे भुजं वरुं यं तु न्वे ॥ ममा जोक्तु स्तुतुं शो ह र मायुः

प्रवहतु यत्किं वदरितं मयि ॥ यद्दत्तं मभिदुद्राह यद्दत्तं यद्दत्तं ॥ आ
 नंतं ॥ आपो ॥ अचान्वचारि वरं तं नु स मंग स हि यय सान नु ॥
 आ गति तं मासं सं नु व र्चसां सिल सुसुखी स ह्य सदि वाम
 नं च सुसुखी ॥ वरं यय क्रतु रत्त मादि वीर वं ते ह वेषा ॥ ओषि स
 स्वायं सुख्या वरं स्याति रः पुरु चिदं गे वं जग न्वा न ॥ गीतु नं या तु मा
 दं धी तं वेधा ॥ अपि समिषतु रं दी ध्या न ॥ ११ ॥ पुरे यि वा सं युवतो
 मृती रत्न वदभ्युः पंथा मनु य स्य ण ना विदुस्व तं सं गमं नं जनां

१२५

सुमंगलानेह विवाहवस्यायुमानो ग्रातुं पशुमो विवदुर्मेवागम्य
 तिरपभर्तुवाः कीयमानः पर्वपितरः परेयुर्नार्जनाः पुण्या
 अनुसाः मातलीकुयेयेनोः अंगिरमिदं तु स्यतिः त्रैकुंभि
 वोटवानः यांश्च देवा वा दृष्टयेच देवा न्साह्ये सुधयाने
 मंदंतिः इमं यमप्रसुरमाहि सी दंगिरमिदं तुभिः संविद्वानः
 आत्मानं वाः कविशुस्तव हंस्वे नाराज रुविवा माहयस्व अं
 गिराभिरागहि युज्यं यमिदं वै रुपैरिह मोहयस्व विवस्वतं कुं

वेयः पिता ते स्मिन् युज्यं नृहं व्यानिषद्या ॥ अंगिरसो नः पितरो न
 चन्तुः अथ वोगो भर्गवः स्युम्या संतेषां वयं सुं मुतो यज्ञ
 यो नामपि भूदे सोमनुसेत्यामप्रेहि प्रेहि पृथिविः पृथ्विः मिथ
 वानुः पर्वपितरः परेयुः ॥ इमं नाराजानां सुधयामदंतायुमं
 यं यज्ञसिद्धं रूपां च देवं संगच्छस्यति नृभिः संयुमेनैवायुजं
 नयं मे व्योम न हिता वा घृण्यु नूरसु मे हि संगच्छस्यतु नो
 सुवर्जाः ॥ अथैतर्वा तु विचंसयंता तोष्मा एतं पितरो लोक

मकन अहो भिरुदिर नृभिर्विकं यमोदं रात्य वृत्ताने मस्मै ज
ति इवसार मे यो म्पानो चतुर होशु वर्यो साधुना युथा अथा
पितृ नृदिद्री उच्यते युमेनु ये स धुमादं मंदति यथो तु
म्पानो यमराक्षसा मे चतुर होषधिर ही नृवर्षो साधुना मे
नु पारं देहि राज नृपति धीस्मा अनमी वंच जेहि उरुणा
सा वंसुत यो नृदं बुद्धि युमस्य दूतौ चरता जनों अहं ताव
सम्यं दृष्ट ये स धी युक्त होता वंसुमे ह भूदं युमा युसामं

सुनुतयुमायजुहताहविः। युमहंयज्ञोऽङ्गस्यमिहोतः। अर्हत
युमायजुतवङ्गविमुहोतुपचतिष्ठतः। तनोद्वेद्ययमदीपमा
मुःप्रजीवसे। युमायुमधुमजमुरजैह्यांजुहोतनाइदंनमः। क
विभ्यः। दवेजभ्यः। यवैभ्यः। पथिहभ्यः। त्रिकंठकेभिः। यततिषल
करकुमिहहवात्रिसुगोयत्रीकंठसिस्वोतायुमः। अर्हो
॥ इहोद्वेद्ययमदीपमा। अर्हो।
असंयः। इयुरवकाः। क्रतुज्ञाः। स्तोत्रोवतुषितरोहवेषु। इहोद्वेद्य

तन्म्यानमोऽस्तु घयेयदासायऽपरासऽदुः। येवाभिचरु
 स्थानिदन्नायवानुनं सुदृजनासुविष्णुः। आर्तपितृस्तुविद्वो
 ऽविस्मितातं च विकर्मणं नुविस्मोः। बर्हिषदोयसुभयासु
 तस्यमर्जतपितृस्तः। इहार्गमियाः। बर्हिषदःपितरः। कुर्य १ वी
 शिमावोहव्याधुक्तमानुषध्वं। तः। आगतावसाग्रं मे मुनाथा
 नुः। योररुपोदधातऽयहताः। पितरः। सोम्यासोवर्हिष्यासु
 निधिषुपुयेषु। तः। आगं मे तुतः। इहर्षं वं तुते वं सुस्मान्
 वधिब्रुवं

॥ आ आजानुदक्षिणतेनिययेमं यत्तमभिर्गणीतविष्मैमा
 ह्रींसिधायितरः। केनचिन्नोयदः। आगः। पुरुषनाकरामा। आसी
 नोसोऽरुणीनामुपस्तेरिषिर्धनराशुवेमस्योयपुत्रेभ्यः
 पितरस्तस्यवसुः। प्रयच्छततः। इहोर्जदधातयेनः। यवेपितरः
 सोम्यासो नहिरसो मवीद्यं वस्तिद्याः। तेभिर्धुमः। सैरुणाह
 वीष्युशन्नुशर्दिः। प्रतिभा। कुममं नुयेनात्सुहं वनाजेहमा
 नसो नुविदुसो मंतयासोऽनुकेः। आग्नेयाहिसुविद्वेभिर

वांउसत्यैः कुचैः पितृभिर्घमंसङ्गैः। येसुत्यासाहविरहोहवि
 ष्याः रंइणदेवैः सुरभुंरधानाः। आग्नेयाहिसुहसं देववरे
 परैः यवैः पितृभिर्घमंसङ्गैः। आग्नेयानिष्ठाजापितरुग्रह
 गच्छतसदः स द स द त सु प्रणीतयः। अनाहवीषिप्रयता
 निवृत्तिष्यथारयिसर्ववीरं दधातना। त्वमग्नः रंलितो जातवु
 होवाहुव्यानि सुरभीणि कुत्वा। पाशः पितृभ्यः सुधयाते
 अंसं नृद्विंसं देवप्रयता हुर्वीषिये च ह पितरो ये च न ह यो-

ह्योतुसोमं श्रुयो ब्राह्मणैः। अविवेश अग्नेर्वर्मपरिगोभिर्मय
 स्वसंशोणेषु पीवंसामिदं सा च निष्ठा धृत्वा हरं सा गृह्णीता दध्मि
 धात्यन्यमं स याते इममग्ने च मुसमा विजिह्वरः। प्रिसो देवाना मुत्सो
 म्याना एष यश्च मसो देवपान्तस्मिन् देवाः। अमृतामा दयेतः नृ-
 व्यादं मुग्निं प्रहिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिषवाह। इहैवायमि
 तरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं ब्रह्म सुप्रजानना योः। अग्निः क्रव्यात्
 विवशवोग्रमि मयश्पुनितरं जातवेदसं। तं हरामि धितयु ज्ञाय

देवं सधर्मिना तस्मिन् सधर्मि ॥ योऽग्निं क्रयवाहनः पितृभ्यः
 सदा तद्वत् ॥ देवहव्यानि चोचति देवेभ्यश्च पितृभ्यः ॥ आलुशं
 तस्मिन् विधीनस्तु सत् ॥ समिधी महि ॥ उग्रतुष्टतः ॥ आवहयितुं न वि
 वेः ॥ अजवे ॥ यत्नमग्ने समदहस्युनि वीपयायुनः ॥ किं यावन्नरो
 हतुयाकहवो व्यल्कशः ॥ श्रीति के श्रीति कावति हृदि ॥ हृदि का
 वति ॥ मंदु ॥ आ ॥ सुसंगमः ॥ इमे स्व ॥ मि ॥ हर्षय ॥ १ ॥ लघादहनि वेवह
 तेह ॥ णीतीतीदं विप्रमुवनं समेति ॥ युमस्य मातापयुसमाजामु-

प्रविचयौ ॥ उचुनप्रविच ॥ त्वंचेत्युयति तेजातेवेदः सुधामि
 येन सुकृतं सुयसा ॥ ये ॥ अग्निदग्धामये ॥ अग्निदग्धामये
 दिवः सुधया मादयंति तेभिः सुगलसुनीतिमेतां यथा वृशे
 तत्वं कल्पयसा ॥ मेममग्ने विदेहो माभिर्ज्ञाचो मास्युत
 चैचि शिपो माशरीरं ॥ युदाश्रुतेरुणवो जातवेदो ये मेतुप-
 ह्निषु तावित् ॥ ॥ अतं युदाकर्षितातवेदो ये मेतुपरि-
 दक्षास्त्रिदग्धाः ॥ युदागह्नास्युनीतिमेतामथादेवानी

१३०

वशनीर्भवतिस्वयंचसुगंठतुवातमात्माद्यं चंगकुपथिवीच
 धर्मेणा। अयोबागकुयदितत्रेतेहितमोषधीषुपतिनिक्षार
 रीरेः। अज्ञाभागस्यसाततयसततेरेणचिसयतुततेः। अचि
 । यास्तिशिवास्तत्वाजातविहस्ताभिर्वहेनंसुहृतासुलोके। अव
 सज्जुनरग्येतिहम्योयसु। आहृतुश्चरतिस्वधाभिः। आयुवे
 सान्। लयवेतुशेषः संगठतातत्वाजातवेदः। यत्रेकस्यशकुन
 । आतुतोदपिपीलः सपेः। रुतवाभ्यायदः। अग्निसहिश्वाहगदः

मानःसेद्वाश्चसुहृणाः। ब्रह्मचर्यचुविस्मश्चतत्रुमा। यत्रेगंगा
 चंयमुनाचक्षुत्राचीसरस्वती। यत्रेमुमिष्वरेदेवसुत्रुमा। यत्र
 तद्विस्मर्तेहीयतेनृगणानरविपतिः। यत्रेशंस्वर्चक्रगः। राधुरो
 स्मरंशुमुक्तिश्चतत्रुमामुमतेः। ३ यः इहोः पर्वमानुः स्यानुधाम्।
 न्यत्रमीतानमाहाः सुप्रजाः इति यत्तेस्तुमाविधुमचः। इहो।
 श्वेषमंत्रकृतंस्तौमैः कथ्योदुहं यन्गिरः। सोमंनमस्युजानु
 योज्जेवीरुधापतिमिहो। असमदिशो नार्मस्योः समहोतारः

कृत्विजः देवाः आदित्या ये सुमतेभिः सोमाभिरक्षन्ः इन्द्रा यज्ञ
 राजन्तु तंह विलिखे सोमाभिरक्षन्ः अगती वा मानसारी नोचन्
 विच नामर्द्ध इन्द्रा ये हो परिखवाः क्षमं इत्यश्वने हून्नुषसाम्भ्यो
 अस्त्वन्निजेगवानमसे ज्येतिषा गातः अग्निभानु नारुशता
 संगः आजाते विष्वास धान्य प्राः सजातो गर्भो असिरादस्यो
 रन्वि बहवर्ध्मन् ओषधीषु चित्रः क्षिप्रुः परितमोऽसू कून्ममात्
 भ्योऽअधिकनि कदम्बाः विष्मरिक्ता परममस्वविद्वाजातो हू

होजाया विवस्वतो ननाशः अयाग्रहं नमतां मर्त्यैः कृत्वी सव
 णामर्द्ध विवस्वते इति ऋचा य भरघ्न न शसी हजहा इन्द्राभिषु
 नासरण्यः दद्यात्वेत श्रया वयतुष विद्वानन स्रयमुषु वनस्य गो
 दाः सस्तेभ्यः परिददत्यित भ्योग्निर्देवेभ्यः सुविद्विदेभ्यः आ
 युर्विष्वायुः परि वासतिता दद्यात्ता वातु प्रयये पुरस्तात् यत्रा
 सते सुहृतो यत्र ते युयुत्सवः सविता दधातु दधे माः
 आशाः अनुवेदसर्वाः सोऽअस्मोऽअमयत मे न मे वतः ससि

हाऽन्वाद्यणिः सर्वं चोरो प्रयुक्तस्युरः एतु प्रज्ञाननुः ॥ १० ॥ प्रयथेय
 यामजनिष्ठदुषाप्रयथेदिवः प्रयथेयदधिभ्याः ॥ ३ ॥ मेऽभिभिम्
 तमसुधस्तुः आचुयराचरति प्रज्ञाननः सरस्वती देवुयं सोऽहं
 ते सरस्वती मध्वरेतायमाने सरस्वती सुहृतोऽहं यतु सरस्व
 ती रासुये वायं हातः सरस्वति या सरस्वती यथा यस्व धामिर्देवि पितृ
 भिमंदनी आस धामिन्वर्हि विमादयस्वानमीवाः ॥ २ ॥ आधे
 सस्मा सरस्वती यापितरो हवंते हस्तिणा युज मभिनसमाणाः ॥

हस्तार्धमिकोऽत्र भागं रायस्यो मयजमानेषु धेहि आयोऽत्र
 स्माभ्यातरं मुधयंत छते न जो छतुष्युमतु विस्तरि प्रयवत
 तिदेवी रुद्रिहाभ्यः पुत्रिरादतः ॥ ११ ॥ ५ इक्ष्वाकुं द्रप्रयुगी
 ॥ अतु छनिमं च यानिमनुयश्च दर्वः ॥ समाने योनिमनुसं चरं
 तं हंसं सोम्यनुसप्तो वा ॥ यत्ने इक्ष्वाकुं दति यत्ने ॥ ५ ॥ पुत्रो
 हच्युतो धिवण्यायाऽऽयस्त्वातः ॥ अथ यो वापि वायुवित्रो
 नने जुहेमिनन सावषट्कतं यत्ने इक्ष्वाकुं नोयत्ने ॥ ५ ॥ अंशु

१३३

खद्युयः पुरः सुचाः अयं देवो ह हस्यतिः संनंति चतुराधसं वयस
 तीरिष्येयः पयस्यमां न्मा मकं वचः॥ अयाययत्सुदित्ययस्तेनमा
 सुहृष्टं वसाः॥ १२ परं मत्स्योः अमुपरं हि यस्यां यस्ते स्वः इतरे देव
 यागात् च सुष्मते मृष्टवृत्ते तत्र वीमिमानः पुजारीरिषामातवी
 रणाः मत्स्योः पदं यो ययतो यद्वै तद्वापीयः आयुः पुतरं दधामा
 ॥ आप्यायमानाः पुजया धने ममुद्वाः कृता भवत यसि यासाः॥ इ
 मे जीवा विमते एव हन्तु न भद्रं दृष्टव इति नोः अचः प्राचोः

अगमन्त ये हसाय दधीयः आयुः पुतरं दधामाः इमं जीविष्य
 परिधिं दधामि वा नुगा दयरोः अर्थमेतं॥ शतं जीवतु शूरह
 पुहृचीरं तं सुहृष्टं तापवतेन॥ यथाहाम्यनुद्वं भवति यथ
 ॥ १३ ॥ अमुपरं हि यस्यां यस्ते स्वः इतरे देव
 यागात् च सुष्मते मृष्टवृत्ते तत्र वीमिमानः पुजारीरिषामातवी
 रणाः मत्स्योः पदं यो ययतो यद्वै तद्वापीयः आयुः पुतरं दधामा
 ॥ आप्यायमानाः पुजया धने ममुद्वाः कृता भवत यसि यासाः॥ इ
 मे जीवा विमते एव हन्तु न भद्रं दृष्टव इति नोः अचः प्राचोः

अनुप्रबोधनीवाः सुरलाः आरोहंतु जनयोनिमया उदीर्घना
 योमिजीवलोकांगतासुमेतमुपशेषः एहिहस्तमा नस्यदिधिवा
 सविदंयसुर्जनित्वमभिरुचमथाधनुर्हस्ता द्वादशनोस्तस्या
 स्मिन्नायववसेवलायः अत्रैवत्वमिह वयंसुवीराविष्वात्स
 योऽभिमातीर्जयेमऽयसर्गमातरभिमितासुरुच्यचसं
 दृष्टिवीसुशेवां ऊर्णमदायुवतिदेहिणा वतः एवात्तापातु
 निःक्रेतेरुपस्थात् १४ उद्ध्वं च स्वदृष्टिचिमनिवाधया सयायु

नास्मिन्वस्यवचनामातायुत्रयथासिवाप्तेनैरमः कर्णदि
 उद्ध्वं च मानादृष्टिवीसुतिष्ठतुसहसंमितऽयदिश्रयतातेर
 हासोऽनृष्टुतोमवतुविष्वाहास्मिन्शरणाः सत्वन्ततेसभा
 मिदृष्टिवीत्वरीमलोर्गनिदधन्मोऽहंरिषा एतास्तूणापि
 तरोधारयंतुतेत्रायमः सादनातेमिनोतु प्रतीचनिमामहनी
 द्वाः पूर्णमिवादंशुः प्रतीचीन्मभावाचमस्मिन्शरणायायया
 १५ इति सप्तमासकेष्वष्टाध्यायः ॥ निवर्तन्ते मातुगाः तास्मा

स्त्रियमरेवती। अग्नीषोमाधुनवसः॥ अस्मिन्धारयतरिणिः
 पुनरेतानि वने यपुनरेतान्याकुरु। इहः एणानियकृद्विनि
 रेनाऽऽहुयाऽतु। पुनरेतानि वनेनामस्मिन्नुप्यतु गोपतो। इ
 हेवाग्नेनिधारयेतस्मिन्नुप्यतु यारिणिः॥ यन्नि यानस्य यनं संसा
 न्यत्परायणं। आवर्त्तननिवर्त्तनं यो गोपाऽअपि न हवे। वः
 उदानऽयनं यऽठहानदपरायणं। आवर्त्तननिवर्त्तनं म
 विगोपानिवर्त्तता। आनिवर्त्तननिवर्त्तनं यपुनरेतान्याकुरु। इहः एणानियकृद्विनि

जीवाभिर्मनजामहै। परिबोधिष्वतोदधः॥ ऊर्जोद्यतेनपयसा
 । वेदेवाऽकेचयुजिष्यामेरय्यासंसंजः। तुनः। आनिवर्त्तनवने
 युनिनिवर्त्तनवः। अपि वातमुमनः॥ एकपदाऽपरिवृत्ता
 ब्राह्मणेगातुरेवयोऽअहामनसो नपयुजि। मर्तोमिन्नस्य
 वरुणस्य ध्यासिं रघुजयसेरीरथासुहृति। अध्वयेवो हवि
 र्भन्तुहि। मृताह्वयः इतो हृतीरुं संतः। अयमाश्वसः॥ अह
 णं सुयणीस्तमास्यध्वसमिन्द्रासुहृताः। अध्वयेवो पः रता
 र्जयः॥ अयमाश्वसः॥ परिशस्तामः॥ एतानि वने यपुनरेतान्याकुरु। इहः एणानियकृद्विनि

सतुहन्वा नकातं हविषा मधुमं स चोदद हविर्मृषा सुयतं-
 कैसोर्ममधुमंतं सुनीतायोऽनिष्करीदयदधुमं तमि
 वासुऽइत्येतेऽअश्वरेषु अपा नवा मधुमती र को हा या
 निरिंद्रो वा रुथे नीव्या माया मिः सोमो मोदते हव्यं च न आ
 जीमि युं कृतिभिर्नमयैः ताऽअश्वयोऽअपोऽअहो परे हिय
 दंसि चाऽओषधीभिः पुनीतात् ५ एवेष्ट नैयवत योनमं
 तयदी मुशं नु शतीरित्यहं संजानते मनसा संविदिनेभ्य

बोधिषणा यश्च देवीः यो वोदताभ्योऽअरुणो हलो कं वो-
 वो मुष्ठाऽअभि शंस्ते र मुंचत तस्माऽइंद्रो यमधुमंतं मुनिं दे
 वमा इमं प्रहोत नायः ॥ वासै हि नो तमधुमंतं मुनिं स
 गर्जो यो वः सिधवो मध्वऽउअऽयतय हूमी यमध्वर वा येरे
 वतीः शृणुता हवमेतं सिधवो मध्वर मंद्र यानं मुनिं प्रहेतय
 उमेऽइयन्निः मद्रसुतं मोशानं न नो नापि नितं हवि चरंती
 ॥ अवेजनि त्रीमुवं नस्य यती रयो वंदस्व सुवधः सयोनीः
 मत्सं आवर्तती रधनु दिधारणेषु उधोन नियं व चरंतीः

१३६

५. हि नो तानोऽअध्वरदेवयज्याहि नो तत्र ससुनयेथना
 ना। सतस्ययोरोविष्यध्वमथाः अहीवरी भूतनास्मभ्यमा
 यः। आपोरेवतीः क्षयथाहिवसुः क्रतुं च भद्रं विष्टथा मृत
 च। रायश्च स्वस्वपत्यस्य पत्नीः सरस्वती तद्गुणतवयोधा
 तप्रतियहापोऽअदश्रमायती द्येत यथासि विभती मे
 ध्वनिः। अध्वर्युभिर्मे नसा संविहानाः इन्द्राय सोमं सुषुते भ
 रतीः। एसाऽअग्मवेवती जीवधन्याः। अध्वर्यवः सा दयता

सखायः। निवर्हिषिधन्नसोम्या सोपा न्नश्चासंविहाना सं
 रनाः। आगं नायऽउशनीवर्हिरेदं यज्वरः। असदं देवयंती
 ४। अध्वर्यवः सुनुतेन्द्राय सोमं भद्रवः। मुशका देवयज्या
 ५। प्रसुगं ताधि यस्तानस्य सङ्गिर्वरेभिर्वरेः। अभिषु प्रसी
 दतः। अस्माकमिन्द्रं भयं जुजीषति यस्तोम्यस्यार्थसो
 उवोधति। वीदयासि दिव्यानिरोचना विविपाथि चानिर
 जसा पुरुषुत। येत्वावहति मुहुरध्वराः। उपते सुवं ननु व

वृणाः अग्रधसः तरिमेतं स्रष्टु योवपुदरं पुत्रो यजानं पित्री
 रधीयति जायापतिवहति वृनुना सुमत्युतः प्रहृष्टा वहतुः परि-
 कृतः तद्विस्तृत्य सुममि चारुदीप्यगो यकासं नवतुं नपेन
 वः माताय नमंतु यं यस्य पृथ्वा मिवाणस्य सप्तधा तुरिजनः प्रवो
 क्तिरिचिचे वृषु यदमेको रुद्रे मियाति तुर्वणिः जगद्विषम
 तेषु दावने परिवृत्तमेव्यः सिचतामधुः ॥ निधीयमानमप
 रल्लमसु प्रमेदे वानात्रतपाः उवाच ईद्विहीः अनुहिंसा

च वृक्षे तेनाहमग्नेः अनुशिसुः आगां असेत्र विस्त्रिविहं-
 सप्रादसप्रेति सत्रविदां शिषः एतद्देवमनुशासनस्योम-
 क्तं निर्विदस्य जसीनां जयेदुप्राणिदममसि माहावीरतोः अ-
 ध्यन्तातुरुधः एमेनमायजरिमायुवानमहल न्वसु सुमनाव
 न्वएता निभृदा कलशानि यामकुरु भवणददतो मयानि हा
 वः इहो मयवानसोऽश्वस्तु यं वसोमो हृदिय विनमि ॥ इति स-
 तमो ध्यायः प्रमायुयुजे प्रयुक्तो जना नावहामि स्मदयं मंते

२३ ए

रेणो विष्णुदेवासोऽअधुमा मरुदुःशासुरगादि तिलोयऽआसी
तः। प्रावेणामावृतो मादयंति प्रवतिजाऽइरिणेवर्तमानाऽसोमः
स्येवमोजवतस्यमशोविनीदकोजागद्विर्मसमदानः। अथुभ्रमु
त्यऽइद्वतोऽअग्नयो ज्योतिर्मरंतऽउषसोऽयुधिषुऽमहीषाः
वायुश्चिवीचेततामयोषादिबानामवऽआवृणीमहे। दिवस्यथि
योरवुऽआवृणीमहे मातृत्सिधुऽत्यवेतां हयंणावतः। अनागा
त्वेस्येमुषासमीमहेमइंसोमसुबानोऽअघाकृणोतुनः। घावा

नोऽअघटथिवीऽअनागसोमहीचायेतामुविनायमानराउवा
उछस्यवाधतामपंसस्य। ग्निममिधानमीमहे। इयंनऽउत्ता
प्रथमासुदेव्यरेवसुमिभ्योरेवतीयुक्तु। आरेमसुदुर्विदम
स्यधीमहिषुस्य। ग्निः०। प्रधाऽसिसतेस्येस्यरश्मिभिर्ज्योतिर्भ
रंतीरुषसोऽयुधिषुऽमहीनोऽअघप्रवसेसुक्तसस्य। ग्निः०।
अनमीवाऽउषसऽआवरंतुनऽउदग्मयोजिहतां ज्योतिषावृह
तः। आयुक्षातामपिनात्तुजिरंथसः०। मेसंनोऽअघसवित

वेरं एवमागमासुं वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ अस्मिन्मया जनिनी प्रिये षण्मासु पंचवत्सु ॥
 सु० पिपत्तुमात दत्तस्य प्रवाचनं देवानां यन्मनुष्याः ॥ अममहि ।
 विष्णुः ॥ इह सास्य तु देतिस्यैः स्व० अहेयोः अथ वहिषसरीमणि
 गान्गा योममनः साधः ईश्वरः आदि त्या नां मणिस्वा सुरण्य-
 सिसु० आ नो वहिः स भूमा देव हृदि विदेवाः ईले सा दया सततो
 देवः ईं ईं मि प्रवरुणं सा तये भगं सु० ॥ तः आदि त्याः आगमा
 सयेता तये वृधे नो यश्च मवतास जायसः ॥ देहस्यंति य मण मुष्णि

१४१

नाभगं सु० ॥ ततो देवा यत्नतः प्रवाचुर्न हृदि रंदि त्याः सुभरं त्या
 व्यपस्वेतो काय तमं याय जीवसे सु० विष्णुः ॥ अथ मरुतो विष्णुः ॥
 ती विष्णु भवत्सम्यः समिद्धाः ॥ विष्णु नो देवाः अवसागं सुविष्णु
 मत्त इविणं वा ज्ञेः ॥ अस्मिन्मया देवा मो वध वाजसा नौ धं त्राय ज्ञेयं
 विदुष्या त्सहः ॥ यो बोगी पीथे न भूयस्य वेदने त्या मदे व तये तु रास
 ॥ ३ ॥ तुषासा मत्ता देह ती सुसुपे सा चावा सा मा वरुणो मित्रो
 अयं माः ईं ईं हवे मरुतः पर्वतौ ॥ अथ आदि त्या पा वा दस्थि वी

वी

॥ अथ स्वः ॥ चोचनः सखि वीचुववेतसः ॥ सुता वरीरहा नाम ह
 तोषिषः ॥ माहृविन्दानिः प्रीतिर्न ॥ ईशततदेवानामवो ॥ अवाह
 णीमहे ॥ त्रिषस्मानो ॥ अदितिः ॥ यातंहसामातामित्रसुवहणः
 स्वरेषतः ॥ सर्वज्योतिरवुकं न श्रीमहितदेवा ॥ यानावदन्पर
 सांसिसेधतुदः प्रानिः ॥ अविर्तिः ॥ अमर्णवी ॥ अदित्यः ॥ अमर्ण
 तामश्रीमहितदेवा ॥ एहोवर्हिः ॥ सीहृत्पिन्वतामित्राहृत्स्या
 निः ॥ सामनिकेको ॥ अचंतु ॥ सुप्रकेतजी वसेममपीमहितदेवान

नामवो ॥ अवा ॥ अदित्यः ॥ अयत्तमुस्माकं मन्विनाजीरा
 ध्वरं कणुतं सुममिषये ॥ वाचीनरश्मिमाहृतं द्यतेन तद् ॥
 उयं कयेसुहं ॥ वंमार्तं तं गणयावकमधुसरव्याय ॥ मुबंलय
 स्यायंतो अवासायपीमहितदे ॥ अवायं नजीवधन्यमराम
 हदेवायं सुहृदमध्वरश्मियासुरश्मिसोममिदियं यमीम
 हितदे ॥ समेतसुसनिनासनिहमिबेयं जीवाजीवयुना
 अनागसः ॥ ब्रह्मद्विषोविद्युगेनोभरेततदे ॥ येस्वामनो

२३

येजियस्मिन्मृगौतनयद्वाऽईमहेतद्दशतनजिबुचतुरधिमही
 रवप्रमृद्वाना० ५ मसादृषमहतामाहणीमहेविद्वानाहृ
 तामनवणा० यथावसुवीरजातंनशांमहेतद् ० महीऽग्निः
 मिथानस्यप्रमृण्यनागामित्रैवरुणैस्वस्येष्टेष्टस्यामसवितु
 :सवीमनिर्तद् ० येसवितुःसत्यसवस्यविश्वेभिःत्रस्यत्रैवरुण
 स्पृष्टवाःतेसौभगवीरवहोमदप्रोदधातमदविणचित्रमस्मि
 सवितायश्वाताऽसवितायुरस्ताऽसवितो नराजाऽसवितायराजा

तःसवितामःसुवतुसर्वमातिसविता नारासतां दीर्घमायः ६ न
 मोमित्रस्यवरुणस्य च ससेमहोदेवायुतदन्तसवयंतःहरेदृशे
 देवजातायकेतवेदिवस्युत्रायुस्योयंमसतःसामासत्योक्ति
 :यमिपातुविश्वतोधावाचयन्नतमंजहानिचःविश्वमस्यंनिनि
 श्तेयेदेजनिविष्वात्तायोविष्वाहोदेतिसस्येःनतेऽदेवःपदि
 वानिवासतेयदेतशेभिःयतुरैरथ्येसिःप्राचीनसम्यदमुवर्गेत
 रजऽउदमेनज्योतिषावासिसस्येयेनसस्येज्योतिषावाभसेत

नो जगच्च विष्णुः प्रियं भा नु नातिनास्मदिष्णुमनिमनादति
 मयामी वाम यदः प्रपु सुवा विष्णुस्य हि प्रेषितोर हसि व्रतम हल
 यनु चरसि सुधा ॥ अतु ॥ यद यत्ता स यो य व्रवामहे त नो देवा
 ॥ अनुमं सीर त क तुं त नो घा वा क्षय वी त न ॥ आय ॥ इ दः
 शृण्व तु मरु तो ह व व च ॥ मा प्रने भू म स र्य स्य सं द शि भ दं जी
 वं तो जरणा म प्री म हि ॥ वि ष्वा हा ता सु म न सं सु च स सः प्र
 जा वं तो ॥ अ म मी वा ॥ अ ना ग स ॥ उ प तं ता मि त्र म हो दि व दि वे

ज्यो मी वाः प्र ति य श्य म स र्य ॥ म हि ॥ यो ति विं श्र तं ता वि च स ण ॥
 भा स तं च स य च सु वे म य ॥ आ रो ह तं व ह तः पा ज स्ये से रिव
 यं जी वाः प्र ति य श्य म स र्य ॥ अ स्य ते वि ष्वा भु व ना नि के तु ना प्र वे
 रं ते नि च वि श्रं ते ॥ अ नु मि ॥ अ ना ग स्वे न ह रि के श स्यो नो
 ह नो व स्य सा व स्य सो दि हि श्र नो भ व च स सा श्र नो ॥ अ हा श्र
 भा नु ना शं हि मा शं घु ने न यथा श्र म ध्वं छ म स दु गे त स र्य
 इ वि णं वे दि चि त्रं ॥ अ स्मा कं दे वा ॥ उ भ या य ज न्ने न श्र मं य छ

१५५

तद्विषयवत्तुयदेअशितिवह जेयमानमाशितेतदस्मययो
 ररयो हथातन। यद्वादेवाश्रुमज्जिक्कयागुरुमनसावाप्रयु
 तीदेवतेसने। अरावायो नोः अभिदुनायतेतस्मिन् देनोवस
 वोभिधेतन। अस्मि संरंइहसुतोयशस्वतिशिमावति
 कंदसिवावसातये। यत्रज्जोवातायहितेधुखादिबुबिध
 म्यतंतिदिघवोनवासे। एतेशमीमि सुशमीः अभव
 नेहिनिरित्तः। सोमः उव्येः। नवहरसुपनोमहिवा

जहिविप्रवादधिषेनामवीरः। जीवरुहंतिविमयंतः। अ-
 ध्वरेदीर्घामनुप्रसितिदीर्घियुमेरः। वामं पितृभ्यो यः इदं
 मेरिरेमयः पतिभ्यो जनेयः परिषजे। कसिदयकतमास
 म्भिनाविहसु इमा माहयेते सुमस्यती। कः ईनियेमेकतमस्य
 जगन्नुविप्रस्यवायजमानस्यवागुहं॥१॥ एवैवायागधरे संतुह
 ध्योभ्यायेवाहुयुजः। आयुयुजिदृष्ट्यायेवागुधरे संतिराव
 नेयुरुजियज्जवयुननिजो जना। दिवस्यरिषथुमंजजेः

१५१

अग्निरस्मद्वितीयं यस्मिन् ज्ञातवैदाः ॥ तृतीयं सुतमणाः अजस्रमिधानः
 एमंजरते स्वाधीः ॥ विद्यातेः अग्नेत्रेधात्रयाणि विद्याते धाम विमता यु
 क्त्वा विद्याते नाम परमं गुहाय हि सात सु संयतः आजगंशः समुद्दे
 तान् मणाः ॥ अस्मात्तर्न च स्वाः ॥ इं भेदि वोः अमरुधम्य तृतीयं
 रजस्मिन् विद्याते वासन्त पा मुयस्मिन् विद्याः अवदेम अकंदं दग्निः स नयं
 निवधौः सामरिह ह्रीरुधः समंजनः स वाजसा नो विहीमिदोः अ
 स्य दारो दसी भानु नाभा त्यंतः ॥ श्रीणामु दारो धरुणो रयीणा मनी

वाणां प्रार्थेणः सोमगोयाः वसुः सुतुः सहसोः ॥ असुरा जा विभा
 त्ययः ॥ उवसा मिधानः ॥ विष्णुस्य केतुर्भुवनस्य गर्भः ॥ आरो दसी
 ॥ अएणा जायमानः ॥ वीतुं चिदग्निमग्निन त्यराय जनाय दग्निम
 यं जंतयं च ॥ इति क्वाव कोऽसौ अरतिः सुमेधामर्षे धामि
 नं स नः दृश नो रुक्मः ॥ इति व्याव्यधौ दुर्मये मायुः श्रिये रुचान
 ॥ अग्निरमृतोः ॥ अमवद्वयो मियं दे नवौ जैनय सुरेताः ॥ यसे
 ॥ अथ सगव इदं शोचै य देव घृमवंत मग्निः प्रतेन य प्रतरं व
 धिरस्तो मिधा यि द्यार्तिधूममरुधमग्निमादुक्तेता शाचिवा

१५७

स्याः अहमि सुमन्देव मक्तं यविह आतं मजसौ अनुते धर्म उ
 वयः उ वयः आमजस्य माने विषयः स्वर्गः रषियोः अग्नाभवा
 सुजातेन भिनद हजनि तैः तामग्नेयजमानाः अनुषन्निष्ठा
 वसुदधिरे वार्याणि त्वया सह इविणमिह माना वज्र गोमतमु
 शिञ्जो विववुः अस्ता व्यनिर्गसुशेवो वैष्णव रुः श्विभिः सोम
 गोपाः अद्वेष्या वा दृष्टि वीरुवे मदे वा अजरयि मस्मसु वीरं
 ॥ इति सप्तमाष्टके असृमो व्यायः समाप्तः ॥ ॐ प्रहाताजा

तो महानभो विन्दयद्वासी दद्यामुपस्ते दधीर्यो आमिसते
 वयासियता वस्त्रनिविधुते तनुयाः अहं पुत्रं सुतः पुत्रो
 स्यति रं आनामिसं जया मिश्र प्वतः माहवते पितरं न जेन
 कोहं दाशुषे विभजामि भोजनं ॥ १॥ ताविष्वासव जातु मा
 कृयेत्सुयसं जो सह सोयानि दक्षिणे वरायते वात्रं धर्मणे
 तनाय ज्ञामं त्रो ब्रह्मो यतं वचः ॥ १॥ अग्नेः यत्वं भानरोः अथ
 मे संरथी वा आमुमन्वा वरीवुः तस्माद्विद्या वरुण हरमायं

गौरेन सप्रारविज्ज्यामाः कुमैसाः आयुरजरं यदग्नेययादु को
 जातवेदो नरिष्यः । अथावहसि सुमनस्यमानो भागदेवो
 हविषः सुजातः प्रयाजान् अनुयाजाश्च केवलान् जसुतह
 विषोदत्तभागं । यत्तच्छायां पुरुषं वीषधीनामग्नेश्चरीयमा
 सुरैस्तदेवाः । तव प्रयाजाः अनुयाजाश्च केवलः कजस्वतो
 हविषः संतु भागः । तवाग्नेयज्ञोऽयमस्तसर्वस्तु नमतां
 परिणश्च तसः । अतस्तु न न जसो भा सुमन्निहिज्योतिषतः

पथोरहविष्या ज्ञतान् । अनुत्थणं वयतेजो गुवामयोमनुभं वज्र
 नयादै व्यजनं । अश्मन्वतीरीयेते संरभश्च मुनिस्तत्प्रतरता सखा
 यः । अत्राजहामये अस्मन्नेवाः शिवां न्ययमुत्तरेमाभिवाजान्
 २ तं विष्णुं दक्षिणे केवलानि यामाविर्याच गुहावस्तुनि । काममि
 नेमघवन्मावितारीस्तु माज्ञातास्तमिं दामिहाता १ इदं तत्कं
 परकृत एकं तृतीयं न ज्योतिषां संविशत् । संविशन्ते तन् १ आह
 रेद्विषि यो देवानां परमेजनित्रे १ ऐमिदं देहस्मा यो स्थानि

१४८

येभिरेषु द्वन्द्वत्वाय वजीः ये कर्मणः क्रियमाणस्य नृहः क्रते
 कर्ममुद्जायेत देवाः १ माप्रगामयथा कृत्यमायज्ञादिदत्तोमि
 नः नातस्तुतोऽजरातयः योयनस्य पुसाधनं स्तुतुं देवेषां ततः तमा
 हुतं नशीमहि मनोत्वाहुवामहे नाराशंसे नृसिमेनेपि स्तुतां च मन्त्रभि
 । आतः एतुमनुः पुनः क्रत्वेदहाय जीवतो ज्यो कस्यैव हि शेषमपि
 तरे मनोदहातुं देव्यो जनः जीवन्वातसचेमहि त्वयं सोम ब्रूते तव मन
 स्तुतुं पुविमन्तः प्रजावन्तः सचेमहि ई यनेयमवैवस्व तं मनो ज्ञा

महरकं तन् आवर्तेयामसीदहाय जीवते यनेरि च यत्पुष्टिं वी
 मनोजगामहरकं तन् यने भूमिं चतुर्भूमिं मनोजगामहरकं तन्
 ० यने चतसः प्रदिशां ममो ० तन् ० यने स मुद्मर्णं वंम ० तन् ०
 यने नरीचीः प्रयतो म ० तन् ० ६ यनेऽप्योय दोय धीमे ० तन्
 ० यने स्वर्गं यद्वय संम ० तन् ० यने पर्वता न्दह तोम ० तन् ० य
 ने विष्णुमिदं जगन्मनो ० तन् ० यने परवतो म ० तन् ० यने भूतं
 च भव्यं च म ० तन् ० ६ प्रतापीयुः प्रतां नवीयः स्थातारि वृकतु
 पराः

२५०

मत्तरथस्य अधुच वान उजवीत्यथे परानुरं सुनिःकं तिजिहीतां।
 सामानुरावेनिधिमन् नं कर्महेतुपुरुषश्च वासि। तानो विश्वा
 निजरिताममनुष्ण० अनी च १०० यो स्येध्वे मृद्वीमभिमिगिरयो
 नाजाना तानो विश्वानि जरिताधिके तपर० मोषुण सामस्य
 वेपराहाः पश्ये मनुस्ये सुचरं तं। सुमिहिती जरिमासुनोऽ अ
 स्तपर० असुनीते मनोऽ अस्मा सुध्यात्यजीवा तवे सुप्रतिगन
 आधुः। रारं विमः स्तयस्य सुदण्डते नत्वं तनं वदं यस् ५

असुनीतियुनस्मा सुच सु पुनः प्राणमिह नो विहिमोगं। जो स्यथे
 मत्स्ये सुचरं तमनुमते मत्स्ये यान स्वस्ति। पुनोऽ असुं यथिवी ददा
 तु पुन बो दे वी पुनरं तरिहा पुनोऽ सोमस्तु दं ददा तु पुनः ददा पु
 थ्यां द्या स्वस्ति॥ गं र दसी सु चं थ वे यु द्धिः। कुतस्य मातरा भरता
 मयुष इमो योऽ यथिवि सुमरयो मो बु न किं च नाममत्त। अवह के
 अवन्ति कादिवश्चरंति मे युजा। समा चरि सवे कृकं भरता मयु
 समिह रयगमन पूहयः। अवहदुशी नराणाः अनः भरता०

आजनें तेष संदशं माहीनाम सुपल्लतः अगन्म विप्रतो नमः। अयं
 मातायं पिताये जी वातुगमसः इदं तव प्रसयेण सुबधुवेहि नि
 हि अयं मे हस्तो मगवानयं मे मगवत्तरः। अयं मे विप्रभेष जो यं शि
 वार्जिमर्शनः। इति अष्टमाष्टके प्रथमोऽध्यायः। ये यजेन् दक्षिण
 यासमन्ताः इदं इत्यस्य मन्त्रं तत्तानां नमः। तेभ्यो भूदमंगिरसो वोः
 अस्तु प्रतिगन्गीतमानं वसुमेधसः। यः उवाजं नित्यं तरेणो मयं व
 स्तुतेनामिदं नरिवस्त्रे वृत्तं। ही र्थो युत्समंगिरसो वोः अस्तु प्रति

०। यः स्तुते नृसंयमारोतयन्ति अथ ययन्त्ययि वीमातरं वि। सुपु
 जास्वमंगिरसो वोः अस्तु प्र० अयं नाभाव इति वृत्तं वोगहेदे
 वपुवाः सवयुस सृणोतना सुवृत्तस्य मंगिरसो वोः अस्तु प्र
 ति० विरूपासः इदं ययस्तः इह भीरवेषसः। तेऽमंगिरसस्तु
 वस्तुः अग्नेः परितः ५ येऽग्नेः परितः विरूपासो
 विवस्वति नवग्विमुदशग्विः अंगिरस्तमः सवा इवेष्टुमेहते
 इदं यजनिः संजतवायतो ब्रजं गोमंतमृषिनां सुहसं मे

रहतीः अष्टकल्पः। अथोदेवैर्ब्रह्मणः प्रभुसंजायतामयं मदुत्तमं
 करोहसु। यः सहसंश्रुतां च संपादनाय महते। नतमप्रोक्तिकं शु
 नद्विषः रवसा नारमं। सावर्ण्ये सुहृद्भिर्णाविसिधुरिव प्रथमं
 सायायै विवेकं दिष्टं गोपरीणसा। यदस्त्वैवैवमामहे। सतस्र
 यामनीर्मांरिं वन्मनुसर्वेणास्ययतमाने तु दक्षिणा। सावर्ण्ये देवाः
 प्रतिरंसायुयस्मिन्नाश्रिताः असनामवाजं। पश्यतो ये दिव्ये
 तः आयुमनुप्रीतास्तान्निमादिवसतः। यवाते ये नहुषस्य वरं वि

देवाः आसते ते। अधिप्रवतु न। विश्वा हि जैनमुत्पानिवंघानामा।
 निदेवाः उत मुक्तिमानिवः। ये स्तुजाताः अदितेरप्रत्यरिये शयि
 आस्ते मः इह भक्तानां हवं। ये योमातामधुमस्यन्ते ययः। पीप
 वृक्षो रदिरदिरदिवहो। उभयं शुभा न्वममरात्स प्रसस्योः। अदि
 त्योः अनुमदास्तु स्यो नृचस्योः अजिमयतोः अहंणा हृहदे
 वासोः अमृतत्वमानसुः। ज्योतीरकाः अहिमायाः अनागतो
 दिवो वृक्षो णवसते सः। संम्राजो ये सुहृदो यत्तमायुधुरपरिहृ

743

तारधिरिदिविसयताः अविवास नमसासुवृत्तिभिर्महोः आदि
 लोः अदितिसुसये ५ कोवुत्तोमंगधति यमुजोवयविश्वेदेवा
 सोमनुवायतिष्ठनकोवोअरतुविजाताः अरकरघोनः पयदयं
 हः सुसये येषो हात्राप्रथुमप्रयेजेमनुसमिद्धाग्निमेनसासुत
 हातमिः तः आदिसाः अमयु शर्मयलतसुगानः कर्नसुयथा
 सुसये यः ईशिरमुवनसुषचेतसो विश्वस्यस्तुतुमेगतश्वम
 तवः तेन कृताहकृतादिनसस्ययं घादेवासः पितृतासुसयोने

विदेसुहवंहवामहेतोसुचंसुलतुंदैयुजनां शुभिंमिचंवसंतातयेम
 गंधावाएधिवीमरुतः सुसये सुवामाणं एधिवीधामनेहसंसुश
 म्माणमदितिसुप्रणीतिदेवी नावंसरित्रामनागसमलवंतीमा
 रुहेमासुसये ५ विश्वेयऊत्राः अधिवोचतो तयेत्रायध्वनोद
 रेवायाः अभिहृतः सस्ययावोदेवहसाहवेमण्युतोदेवाः
 अवसेसुसये अयामीवामयविश्वामनाहुतिमयारुतिंदुविंद
 त्रामघायतः आरेदेवादिषोः अस्मसुयातनोरुणः शर्मय

हृतास्तुत्येऽजरिषु समर्जो विष्णुः रथते प्रपूजा मिजायते धर्म
णस्वरि यमादित्यास्तो न यथा सुनीति भिरति विष्णो निदुरिता
स्वस्त्येऽयं देवासा वयुवा जसाते यत्पूरसातामरुतो हिते धने
पातयोवाणुरथामं इसानुसिमरिष्य तुमरुहे मास्तुत्येऽसु-
स्तिन पथ्यासुधन्वस्तुस्त्य १ सुवृजने स्ववति। सुस्तिन पुत्रक
येषु योनिषु सुस्तिरायमरुतो दधातन। सुस्तिरिद्विषयथे प्र
सारे कास्तुत्यमिया वाममेति। सानोऽमासोऽजरिणो निपात

सविशामवतुदेवगापाएवापुतेसुतुरवीदथहोमिम्भःआदित्याः
अदितेमनीबीदेशनासोनरःअमर्त्यनालाविजनेदियोगयन०
हवायशोहयणःसंतुयजिवाहयणोदेवाहयणोतविष्णुतःहवणाया
वासविपिअतावरीहवायुजिन्यावयणोहयस्तमः१वतिसासपि
त्वहाचमत्रेतदेवोईलानाःअषिवस्तुलेयःप्रीताःइवमात
यःकाममेत्यास्मदेवासोवधनुतावसुदेवान्वसिष्ठःअमतान्व
वदेयेविष्वाभुवनाभिप्रतस्तुःतेनोरासंतामुकगयमुपययवा

तस्मिन्निष्ठराजः २ संगोभिरगिरिमानसमाणाभराः ३ वेदयुम
 गंनिनायजनमिद्योमदंपतीः अनक्तिवहस्पते वाजयाः ४ वृत्तौ
 १ वहस्पतेप्रयमंवाचोः अगुयतिरलमाम् बेयुदथानाः २ देवाः
 हंयदरिप्रमासीत्युणातदेवनिहितं गुहाविः सक्तुमिवृत्तितः ३ नायु
 नंतोयत्रधीरुममसावाचुमकृतः अत्रासखायः सख्यानिजामसम्
 देवांलक्ष्मीनिहिताधिवाचिः यमिनवाचः पदवीयमायुनामन्विदः
 नखिषुप्रविष्टाः ताम्नाभस्त्रायदधुः पुरुवातासुतरिभाः अमिसंन

वंते पुनस्तुः पश्यन्मदं दृष्ट्वा च मुनस्तः शृण्वन्मप्येणेत्येनाः ३ तो
 तस्मिन्तु १ विस्मयेण येष्वपत्यः ३ श्रुती सुवाताः ३ त्वं सुख्यस्ति
 रपीतमाहर्नेनं हि नृत्यपिवाजिनेषुः अथेवाचरतिमाययेव वा
 वंशुमुच्यतेः अफलापेयुषा १ यस्मिन्त्यामसचिविदंसखायुनत
 स्यवाच्यपिमागोः अस्ति यदीशृणोत्यलंकं शृणोति नहि प्रवेदं
 सुकृतस्य पंथाः अशृण्वन्तः कणीषंतुः सखायो मनोऽनुवेद्यसमाव
 रतुः आदृष्ट्वा सः उयकुक्षासः ३ त्वे हृदाः ३ रवखातोः ३ त्वे हृद

११६

अहंतातुष्टेषु मन्तो जवेष्टुयद्वा लुणः संयजते सखायः॥ अत्राह
 त्वविजदुर्वेषामिरोहप्रसाणविचरंत्युत्तरे इमे ये मावाङ्गपुरश्चरं
 तिनत्रा लुणः सो न सुते करसः॥ तः एते वाचमपि पचं पाय यामि
 रीत्तं त्रंतन्वते॥ अप्रजयः॥ सर्वैर्न ईति युशतमते न सभासाहे
 न सखा सखायः॥ किलिबुस्य सितुषणि ह्येषामरं तितो भवति
 वाजिनामः॥ आचालः यो यमास्ते युष्टुषा नायुशलो गयति शक
 रीषु॥ ब्रह्मास्ते वदेति जातविद्या युजस्य मास्त्रा विमिमीत उल्लः

२ इति अष्टमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः देवानां मुष्टयं जाना प्रवोचा
 मविपुन्यया उन्मेषुष्टस्य मोनि कुयः यस्यादुर्नरे युगे॥ अदितिरे
 जनिष्टदस्यया इति तात वतां देवाः॥ अने जायंत नद्राः॥ अमृतं
 धवः॥ चक्रयदस्यास्यानिधे नमुतोत ईसै मधि च कृष्णायुषि
 व्यामतिषितं यदधुः यद्यो गोखदध्रा ओषधीषु॥ इमे मे गंगेय
 मुने सरस्वति सुतु द्विस्तोमं स च ताप रुस्या॥ असिन्ना मरुदधे वि
 तलया जौकी ये षणुसा सुयो मेया॥ सितासिते सरिते यत्र संगत

त्रायुतासादिवमुत्पत्तिं यवैतन्वर्षिस्त्वजंतिथीरास्तेवैजना
 साऽअमृतमजंते २ अग्निः सति वाजंभरं देहात्पुमिर्वीरं
 त्यक्तनिहां अग्निरेहंसीविचरअप्रजन्मग्निनीरीवीरकुक्षि
 पुरंधिं अग्नेरप्रसः सुमिदंस्तुमहाग्निमंहीरोहंसीः आविवे
 शः अग्निरेकं चोदयस्तुमग्निद्वैत्राणि दयते पुरुणि अ-
 ग्निहृत्यं जरेतः कर्णमावाग्निहंत्यं कस्तक्यं कारयो निरद
 हजस्तथा अग्निरत्रिधुर्मंडरुष्यदंतरग्निर्दुमेधं प्रजां यस्त

प्रसं अग्निर्द्विविधं वीरपेशः अग्निः संधियः सहसा सुनोति
 । अग्निर्द्विविधश्च मानताग्निर्द्वौ मानिविधे तापुरुत्राः अ-
 ग्निमुख्यः संधिप्रोद्विद्वयं तेजिनं रोयामनिवाधितासः अ-
 ग्निवयोऽंतर्द्विद्वयं तेजिनः सरुत्वापरियातिगोनी अ-
 ग्निविशः ईलते मातुवीर्योऽग्निं मनुष्यो न ह्येविज्ञाता
 । अग्निर्गोथं वै प्रथ्यास्तस्यानिर्गयति धृतः अग्निव
 ता अग्नये ब्रह्मऽसुभवंस्तत्सुरग्निमहामवोचामासुह

किं अने प्रावे प्ररितारं यवि कानि महिद्विण मायजस ७ य इह
 विश्वा सुवना निजुह रविता तस्य सीदसितानं । स आश्विना दविण
 मि कुभानः प्रथम ददवर्तः । आनिवेश किं विरासीदधि काने मारं मे
 णं कतु मत्विस्तु द्यासीत यतो भूमि जुमय निष्प कर्मा विधामौर्ण
 नाहिना विष्पवशाः । विष्पतस्य सुहृत विष्पतो मुखो विष्पतो बाहु
 त विष्पतस्या तसं बाहुभ्यां धर्मति संयति त्रेयी वा भसी जनयं देवः
 एकः । किं विद्वजं कः इह स दृष्टः । आस यतो पा वा दृष्टी नीन स न ह ।

मनीषिणो ममसा दृढते दृत पदभ्यति सुहवजानि भारयन वा ते ध्या
 मानि परमाणि वा वमायाम ध्यामा विष्प कर्म सुते मा शिवा सवि
 त्वा ह निविस्व धावः सुययजस यथैतुं स्वर्धामः । विष्प कर्म हविषा
 वा रधानः सुययजस दृष्टि वी सुत पां । सुसंस्तुयः । अमि तो जना स
 इहात्मा कं मघ वा सरिरस्तु वा च सति विष्प कर्मा ण मृतये मनो
 जुषवा जे । अ पा ह वे मा स नो विष्पानि ह वना मि जो बहिष्प शं भू रव
 से सा धु कर्मा ७ च सुव पिता मनसा हि धीरो ह्य तमेनेः अजन

अन्तर्मात्रेऽपि देहं ताः अहं हं तदहं आदिवा वा दधिनीः अत्र ये
 तां विष्णुकर्मो विमनाः आदिवा वा तां विष्णुता परमा तसहक
 ते कर्मिस्तानि सन्निवाम इति यत्रासतः सुखी यत्र एकमाहुः यो
 कः न प्रितानिता यो विष्णुता धामानि वेदुषुवनानि विष्णो यो
 इवानीनामुधाः एकः एव तसं प्रश्रुतुवनानां सन्त्याः तः आ यज्ञं
 तद्विष्णुमस्माः सवयुः यत्तज्जितारो मधुना अस्मज्जैस्सज्जैस्सि
 निवृत्ते ये भूतानि सन्त एव निमानि यो हि वायुः एनादृष्ट्या

परो देव भिरसुरैर्यदस्ति कस्मिन् भै प्रथमं देवः आ यो यत्र देवाः सम
 पश्यन्तु विष्णोः तमिह भै प्रथमं देवः आ यो यत्र देवाः सम गच्छन्तु वि
 ष्वे अजस्रान्मावाव ध्ये कुमर्थितयस्मिन् विष्णो निवृवनानि तस्तुः
 नतं विहाय यः इमां ज्ञानान्यकुस्मा कुमंतरं बभवा नीहारे य
 वाहता जस्यो वास्तुतये उ स्य शासश्चरन्ति यस्मै मन्त्रे विधेह
 जसाय कसहः श्री जः पुष्यति विष्णो मानुषकुः साहा मदासमा
 र्थं तया युजा सहस्क तेनु सहसा सहसा तामिन्दुरि शैम्युरेवा

संदेहान्मुहोत्तावरणान्नाशयेत् ॥ मृत्युविशेषः देहमेमांस्तुष्टीयां वा
 हि नो मम्यो तयसासुजायाः ॥ अर्भहि मम्यो मृत्युसुखं वा तयसासु
 जावि जहि शत्रून् ॥ अमित्रहादं ब्रह्मा देसु हाव विष्णुवत् ॥ यामंश
 तन्ने ॥ तं हि मम्यो ॥ अमि मम्यो जाः सयं मम्यो मो ॥ अमि माति वाह
 विष्णु चर्यणिः सह रिः सहावान्मास्वा ॥ जः यतना सुधेहि ॥ अभाण
 सन्नम्यरेतो ॥ अस्मि तव कलात विषयं प्रचेतः ॥ तं तामम्यो ॥ अ
 क्रुति जीहीत्यहं स्वातन्त्र्यं लुपे यो यमहि ॥ अयेते ॥ अस्थु यमसुखो

इष्टीचीनः सहरे विष्णु धायः ॥ मम्यो वजि नुभिमा मावह सुहना
 वृहस्पतिवो ध्याये ॥ अमि ये हि दक्षिणतो मम्यो धो वृत्राणि जंघा
 मावह रिः ॥ जुहोमि ते पुरुषं मम्यो ॥ अग्ने सुभाः ॥ उवाचु प्रथमापि वा
 व ॥ तवामम्यो सुखं माह जंतो ह वै माणा सोऽष्टिता मरुत्सः ॥ हिमि
 वः ॥ आयुधा संश्रिताः ॥ अमि प्रयंतु नरोः ॥ अग्निहो वा ॥ अग्नि
 रि वमम्यो लिखितः सहस्रवेदः ॥ ओजोमि मां नो विमथो नुदस्व स
 तसमम्यो ॥ अमि माति मुस्मि रूजन्मृणं यमृणमो हि शत्रून् ॥ अग

٧٤٩

नेयाज्ञानात्कारुण्येन शीघ्रं मम सः एकजन्तु एको बहु नामसि-
 त्वात् त्रितोविंशतिशुद्धे संश्लिषाधि। अतः नरुक्त्या युगावय-
 न्मन्तं धोषविजयायै ह स्पष्टे। विज्ञेयमरुषु ह हिं दः रवानपत्र
 वोऽस्माकं मनोः। अधिया मेविहा प्रियं ते नामसहुरगणीमर्त्तिव
 द्यातमुसंयतः। आवृत्त्या आभत्यासह मावन्तायकुसहेवि
 ज्येभिर्भूतः उत्तरः। कस्तो नो मन्यो सह मृधेधि महाधुनस्य पुरुह
 तसं सजि। संसृष्ट धनमुमयत्तमाकृतमस्मभ्यं रत्नीवरुणप्रमत्तु

॥ भिद्यद्धानाहरेयेषु शत्रवः पराजितास्तोऽयुनि लेयतां ॥ सुते
नोन्नमिता भूमिः स्वर्ग्येणोन्नमिता योः ॥ सुते नादित्यास्ति संति हि विभो
मोऽपि स्थितः सोमेनादित्या युलि नः ॥ सोमेन रुध्रवीमही ॥ अथ
न शत्राणामिवा सुपक्षे सोमः ॥ अहितः सोमेमन्यते पृथिवान्यसं
विषं त्योषति ॥ सोमं यं ब्रह्मणे विदुर्न तस्यो ज्ञाति कश्चन ॥ आह
हि धाने ये प्रोता बाहतेः सोमरक्षितः ॥ गायामिहू एवैति रुमि नते
॥ आश्रान्ति पथि वः ॥ यतो हि य प्रपि वंति ततः ॥ आप्यायसे पुनः ॥

१६२

बाधु सोमसरसितासमानां मासुः आहतिः १ रे भ्यासी रनुदे वी ॥
 रशंसीन्योवनीः सुख्या या भद्रमि द्वासी गार्थयैति परि कृतं चिजिरः
 उयवर्हणं च सुराः ॥ अमं जे नो यो भं मिः कोशः ॥ आसी यदयो सुख्या
 यतिः सोमाः ॥ आस अति धयः कुरिरं कं देः ॥ ओषणः सुख्यायाः ॥ अ-
 धिना वृत्तमिरासी सुरगवः सोमो वधुः भवद्रभिना सासुभादुरा
 सुख्यायत्युग्रं सीती मनसा सविता रदातः मनोः ॥ अस्याः ॥ अमः
 आसी पोरासी हुत रुदिः ॥ शुक्रा वं नृणां हा वासां यदयो सुख्या गृहं २

सुक्ता मा भ्या मुनिहे तौ गावौ ते सामना वितः ॥ आत्रे त चुकेः ॥ आ-
 सां दिवि यं था श्वरा चरः ॥ सुचति चुके या त्या भ्या नोः ॥ असुः ॥ आहतः
 अ नो म नु स्म यं सुख्या रो ह त्र मुती यतिः ॥ सुख्या या व ह तुः प्रागा रुषि
 ता य नु वा स जतः ॥ अथा सुह यं ते गा वो जु न्योः ॥ यथुं यते यदभि ना
 द रु मा ना व या तं त्रि चुके ग व ह तुं सु की याः ॥ विष्पे दे वाः ॥ अनु त
 हो म जा न न्यु त्र पित रं व द णी त य याः ॥ यद यां तं शु भ स्य ती व रे य स
 यो मु यं कै कं चुक्रं वा मा सी कं दे द्वा यं त स्य युः ॥ ३ हुते चुके सुयी नृ

लक्षणः स्तुतुमाविदुः। अथैकचक्रं यदुहातदं द्वातयुः इति ॥ स्तुतो
 येदेवभ्योमित्रायवरुणायचायेभ्यस्तस्यप्रचेतसः इदं तेभ्योकरं नमः
 यत्रोपरं चरतोमाययेतेशिष्टृक्रीलतोपरिपातोऽध्वरं विधाय
 न्योमुवनाभिचक्षः स्तुतैरभ्येविदधेजायतेयुगेः। नवोनवोभवति
 जायमानोऽहोकेतुरुषसोमिस्यमैः। शुभं देवेभ्योविदधात्यायन
 चंद्रमास्तिरतिदीर्घमायुः। सुकिं सुकं प्रत्यलं विष्णुं हिरण्यव
 र्णसुवतैसुचक्रं। आरोहसर्वैः। अमृतस्य लोकस्यामं पत्येव हतु

कथुख ४ उदीर्घातः यतिवती ह्येव विष्वावेसु नमसागीर्भरी
 ले। अन्वामिहपितृषदं व्यक्तां सते। भागेन तु या नस्य विद्धि। उ
 दीर्घातो विष्वावसो नमसेलामसा। अन्वामिहप्रकृष्यं सुं सजा
 यायं त्याग्रजं अन्वसुगः। सुजवः संतुयंथायमिः सखायौ यंति नोव
 रेयंसमर्थमांसं भगौनेनिनीयात्संजास्यसं सुयमं मल्लदेवाः। प
 त्वां चामिवरुणस्य पाशेन तावद्वात्सविता सुश्रवः। स्तुतस्यो
 नौ सुहृतस्त्वल्लोकिरिष्टां तासहयत्यादधामि प्रेतो मुंचामि नासु

१६४

नः सुब्रह्मसमुत्तरं यद्येयमिदमीह सुपुत्रास्तु भगासति ५
 पातेतोमयस्तु गच्छाभिनात्वा प्रवहतां रथेना गृहानांनाद्या गृह
 प्रसीयथा सो वृश्चिनी तं विदधुमावदसिः इह प्रियं पुत्रयति स
 प्रथ्यतामुस्मिन्नेह गार्हपत्या यज्ञा गृहिणाय त्यातन्वसं स
 जुस्वाध्याजि वीविदधुमावदथः ॥ नीलुलेहि तं भवति ह्यस्यासक्ति
 योज्यते एधंते ॥ अस्याज्ञातयः पतिवैधेयुवध्यते परदेहिणायु
 त्वं ब्रह्मभ्या विभंजावस्तु त्वैवायु इतीभूत्या ज्ञायविश्वतैवति

अग्नीगन्तव्यं बहिरुशनीवायया सुया पतिव्येह ध्यात्वा सखा
 मगंमभिधितंते इयेव ध्वंश्चंद्रं वहतु यस्मा यंति जनादनुयु
 नस्तामृतिवादेवानयंतु यत आगता ॥ माविश्यरिपंथिनो य
 ॥ आसीदिति दयती ॥ सुगमिदं गंसमंतु पश्यत सोभाग्यमस्येद
 स्वायाथास्तं विरतना तस्मै तत्कटकमेतद्व्याप्तुं बह्विषं मेत
 दज्ञवे सुख्यो यो ब्रह्मविपासः ॥ इह भवेयमहेति ॥ आशसं न विप्रस
 नमद्यो ॥ अपि विकर्तै नैः सुख्यं याः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मावु

२२

२५५

पति ० गृह्णामि ते सोम गत्वा य ह स्तं मया पत्न्या जुर देहि व्यसासः भ
 गो ० अयं मासं वितायुरं विर्मयैतादृगो हं पत्न्या य देवाः ता देव
 द्विवर्तमाने यस्तु यस्यां विजं मनुष्या इव यति। यानं ऊरु ऊरुती
 विप्रयाते यस्यां सुखं तः पुत्रं मन्त्रेयं तुभ्यं मन्त्रेयं वहन्स्यो व
 हतुना सह पुनः यतिभ्यो जायांताः अग्निपुत्रां सह पुनः पत्नी
 मग्निर्दादायुषा सह ब्रह्मसादीयायुरस्यायः यतिर्जीवति श
 रदः शतं सोमं प्रथमा विविदे गंधर्वा विविदुः ऊर्मरः पत्नी योऽ

अग्निदेवति स्तु गीयस्ते मनुष्यजाः ० सोमो ह दहं ध्रुवो मंगं ध्रुवो ह
 दहन्मयेरपि च पुत्रां प्रादादग्निर्मममथोऽरुमां इहै वलं मा वि
 यो ह विष्णुमायुर्भ्यं क्रतुः कीर्तं तो पुत्रैर्नै स्त्रिर्लोहं मानो स्येय
 हे आनः पुजां जनयतु पुजायति राजरसायुसमनं कर्तुमा अहं
 मंगली यति लोकमाविश शनो भवद्दियदे शं चतुर्थं दि अघो
 रचसुरयति श्रेष्ठि शिवायुश्रुभ्यं सुमनो सुषवीः धीरस्ते देव
 को मास्यो नाश नो भवद्दियदे शं चतुर्थं दि इमां लमिं देमी ह सु

पुत्रासुभगोऽयं दशांसां युवानां वैदिक्यतिमेकादशं कृषिः सुभा
 श्रीश्वसुरेभवसुभाश्रीश्वश्वभवजनादिसुभाजीभवसुभा
 श्रीः अर्थद्विष्टुसमंजंतुविष्टेदेवाः समागोहदयाजिनोःसं
 मातरिश्वसंथातासमुद्देशीदधातुनौ ॥ खिल अविष्टुवा
 भववर्षाणि शतंसागंतुसुवतातेजंस्त्रीचयं प्रस्त्रीचधुमायं
 लीयतिव्रताजनुयद्विष्टुवाणिमातदुःखंलभेत्तचित्तम
 तीनेसोमयानित्यभविष्टमं परायाणाः। अष्टपुत्राभवत्तंचसु

मगाचयतिव्रताभर्तुश्चैवयितुर्भोतुहृदयामंरुनीसहा। इंदस
 तुयंथं हाणीश्रीधरस्ययथाश्रियाः। शंकरस्ययथागोरीतुहृ
 रयिभर्तुरी। अत्रैव्येयानुसुयास्यादुसिष्टस्यावक्तुंयेती। कौश्रि
 कस्ययथासुतीतथासमयिभर्तुरी। भुवैष्टियौयामयिमहंता
 हादहस्यतिः। मयापत्यावुजावंतीसंजीवहरदः शतं १० इतिअ
 समाष्टकेस्तृतीयोऽध्यायः ॥ निहिसातो रसंस्तुमेदं देवममं
 सतायत्रामेददवाकंधिरयं पुष्टेपुमस्तंस्त्राविमंस्मादिदं ॥ ३

१५९

नरः पराहोद्भावसिद्ध्या कपूरतिव्यथिः। नोऽहप्रविंदस्य न
 वृत्तामपीतयेविश्वस्मा० किमुयं तां दृष्ट्वा कपिश्च कारहरिताम्
 गः॥ यस्माऽदरस्यसीदुन्व१ व्योवायुष्टिमदसुविश्वस्मा० यमिमं
 तदृष्ट्वा कपिं प्रियमिहाक्षिरक्षतिः। श्वानस्यममिबुदपिकर्णवरा
 हयुर्विश्वस्मा० प्रियातृष्टानिमेकपियं न्वाव्यदृष्टतश्चिरोन्व-
 स्वरविबुन्नसुगंदुक्ततेषु वंविश्वस्मा०॥१ नमत्सीसुभंसज
 रानसुयाशुतरावुवत्। नमत्यतिच्यवीयसीनसक्युचमीयसी

विश्व० उवेऽनवसुलामिकेयथेवांगमविष्यति। भुसनेऽं
 वृत्तस्थिमेशोमिदीवहव्यतिवि० किंसुवालोसंगरेष्योष्टेष्ट
 युजायनेवि० यत्तिनस्त्वमभ्यमीविदृष्ट्वा कपिं विश्वस्मा० अ
 वीरामिबुमायुं शूरारुं अभिमन्यते। ताहमस्मिचीरिणी इय
 तीमरुसंस्माविष्य० संहोवस्मपुशवारिसमनं वावगच्छतिवि
 धाहसंवस्यचीरिणी इयतीमहीयतेविश्वस्मा० २ इंद्रीमा
 सुनारिषुमुत्तममहमप्रकंभसस्माऽअपरं वनप्रसामरं

२५
१६८

पतिर्विष्णोऽनाहमिहाणिमरप्रसिद्धेबाकेपः नृतिः यस्यैवमप्यं हविः
 विष्णुदेवेषु गलविष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे
 नः इहं सुहायिभ्यो कोचित्तरं हविर्विष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे
 केयचितिविश्रुतिः सुहायिभ्यो कोचित्तरं हविर्विष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे
 वृषभो नतिगम्यो नय्ये यरोरुवतः मंथलः इदं हविर्विष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे
 नतिमात्रयुर्विष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे
 हीशेयस्ये प्रशनिष्ठे दुषो विजं भतिविष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे

शनिष्ठे दुषो विजं भति, सेहीशेयस्य रवंते तरासु कथ्या रुकद्विष्णोऽववाकपाधरे
 अयमिह दृष्टाकपिः परस्वतं हतं विदता अस्मिन्नुना न वै चरुमादे
 धस्यानः आचितं विष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे
 विष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे
 निस्त्रिजविश्रुतिना निही यसो दृष्टाकपे सुमेहिगुहौ उपविष्णोऽववाकपाधरे
 वरहि दृष्टाकपे सुपुताक लयावहौ यः एयसं प्रमं शनो सुमेधिपु
 आधुनविष्णोऽववाकपाधरे वतिसुपुत्र आदिसुपुत्रावसे

१७०

आमाहः किं का समद्वेष्टीः। इह प्रमद्विद्यतमः सोः अग्निर्वा
 हेधो नो यः इह कृपामतिः। तमारमससमिधाय विरुचसु
 म्पुष्यैरथ येन। सीदन्मन्त्रिषु वारस्य तं जीवन्तु म्यप
 यचतः। हिंसरहासुभिः शत्रुचानमाता रमया तु धानान् च स
 नः चक्षुरसुः परियस्य विष्णु तस्य त्रीणि प्रतिशृणीष्यन्ता तस्य मि
 हसी हेरसा म्पणी हि त्रेधा मलं या तु धानस्य च च ई म्रियो तु धा
 नः प्रति तितः सत्तयोः अग्निः अन्ते न हति। तमर्चिषा म्पुज्य

जातवेदः समुसमेन गणते निवृद्धिः। तदमेव सुः प्रतिवेतिरे मे शका
 रुज्येन यश्यसि या तु धानं। अथुर्वच्योति वा देवेन सत्यं च वैतम
 चित्तं यो या यदग्निः। अथ मिथुना शया तोय द्वा च सत्यं न यन्ते भा
 मन्वा मेनेसः शरव्याः। जायते जातयो विभु हर्षे या तु धाना नाप
 रम्पणी हित यसा या तु धाना न्यराग्नि रहा हरसा म्पणी हि। यार्चि
 यामर्दिवान् दृग्गति परा सुतयोः। अभिगो शुचानः। परा घट्टे वा ह
 षिनं शृणां तु पूत्य मेने शयथा यं तु तृष्टाः। वाचा सेनं शरवः सत्तु

११

मर्मनिष्पत्त्युत्पत्तिरित्यातुधानः ॥ यः पौर्तव्येण कृत्विक्समूहः
 योऽञ्चनयमुनायातुधानः ॥ योऽञ्चनयामरतिस्त्रीरमनेतेषां
 शीर्षोष्ठिहस्तपिष्टश्च संवसरीणययऽउस्त्रियां यास्वस्यमाशी
 घायातुधानो न च सः ॥ यी यस्मिन्नेयमस्ति तत्सन्तं पुत्रं च मूर्ध्नि वा
 विध्यममै न द्वियंगवां यातुधानाः पिबुंस्तु दृष्टं ता मदि तं यिदुरेना
 : परे नादेवः सविता देहातु परां प्रागमोषधीनां जयंतां सुनाहमे
 मणसियातुधानान्नत्वारसांसि सतना सुजिग्युः ॥ अमुदहसतम

रक्त्यादो माते हे त्या सुसुतदै यायाः विमोऽजमेऽञ्चनदुद
 कात्तं पञ्चाहतरसापुस्ततात्प्रतिवेतेऽञ्जरासक्तपिष्टाऽञ्च
 शंसुं शो मुचतो दहंतु - ॥ अञ्चनयुरस्ता दधरादुदकात्तु विः काये
 नपरिवाहिराजन सखे सखायमजराजरिऽन्निमे मर्त्याऽअमर्ते
 स्तनः ॥ वरित्ताग्नेदुरं कृत्वि दसहस्यधीमहिः ॥ अयदुर्गे दिवे दिवे
 हंता मंगुरावता विषेण मंगुरावतुः प्रतिपारसतो दहऽअने
 तिग्मे मण्ये चिवातपुरग्याभिऽस्तेष्टिभिः ॥ प्रत्येनेमिथुना देहयातु

१२

धानाकिमीदिता। संसाशिशामि जागृह्य ह ध्वविप्रमन्ममिः ॥ १२ ॥
 मेहरसाहरः शृणीहि विप्रतः पतियातु बानस्पृशसोवलं
 विरुजवीथ्यं ॥ हविष्या तमुजरं सर्विदिदिप्रियाहृतं तु ह्य
 नो। तस्य भर्मेणे भुवनाय देवा धर्मेणे कं सध्या य प्रयेतं नीयं
 सुवनेत प्रसाय गृहमा निस्वर्भक्ताने ॥ अग्नौ तिस्य देवा यष्टि
 वीचौरुता पोरणय नो मधीः सुख्यः ॥ अस्या देवेभिर्विष्टिता यति
 येभिरग्निस्त्रिया व्यजं हृहता यो भ्रातुना यष्टिनी यामुदेगासा

ततानुदंसी ॥ अंतरे सं कोलोतासी तथामो देवमुष्टा यं समाज
 नायेनादृष्टाना ॥ सयतत्री सुतं स्याजग पद्भुत्रमग्निं हृणो जा
 तवेदाः ॥ यज्ञोतवेष्टा सुवनेस्य मुद्गे नति यो ॥ अग्निमुहरो च निनः
 संत्वादि ममतिभिर्भूमिं रुक्मैः सयज्ञियो ॥ अग्निवोरो हस्तिपाः १०
 मुद्गो मुवो भवति न के मग्निस्ततः ॥ रुक्मो जायते प्रातरुघना मुवा
 मुतुयज्ञियो नामितामयो यत्तर्णिष्परतिप्रज्ञानना दृष्टे नो यामं
 हिना समिद्धो रचतद्विद्यो निर्विभावा तस्मिन् अग्नौ सज्जवाके

नदेवाहविर्विष्णुः आहुतुस्तुत्याः सुकृत्वाकंप्रथममादिदग्निमा
 दिह्विरजमयंतदेवाः सः एवायज्ञः । अमवचननृपास्तर्षावर्द्धंष्ट
 दृष्ट्वीतमायः वंदेवासो जमयंतग्निं यस्मिन्नाहुतुष्टुर्वेमाजिविष्णो
 सोऽर्चिं वाष्टुर्वीधामुतेमामृज्यमानोऽतपमहित्वास्तमि
 नहिदिविदेवास्तोऽग्निमजीजनन्कृत्विभीरोदसिषां तमः । अ
 हर्ष्यं प्रधातुवेकं सः ओषधीः पचति त्रिम्बकाः ॥ यदेदेवमदं
 बुध्यंति सा सो दिविदेवाः सख्यं मादितुयं । यदाचरिस्त्रिभुनाव

भूतामादित्यापेक्ष्य भुवनाजिविष्णोर्विष्वक्माः अग्निं भुवनाय देवा
 वैश्वानरं केतुमहोमरुणम् । आयसूतानो गतो विभ्राती रयोः क
 र्णोत्तितमोऽर्चिषाय न वैश्वानरं कृत्रयो यज्ञियास्तो ग्निदेवाः अज
 नयन् नृज्यैः न संत्रपुलमग्निं नृजिह्विलयस्यार्थ्यं दंतं प्रियं नृहंती
 वैश्वामरं विष्वादीदीदवांसुमं वैरग्निं कुविमकावदामः । यो मेहिता
 परिबुभूवी च । उतावलो हूतदेवः पुरातः देवसुतीः । अमृणवः
 विहृणामहं देवानां मुतमः । नोताभ्यामिदं निष्प्रेमं नृत्तमेति य

हेतुः पितरमातरं च १२ हेतुमीची विभक्त्यश्चरतं श्रीष्टो जातम
 नसा विमर्शं सपुत्रं हि म्याभुवनानि स्यावपयुक्तं त्रिभोजमा
 नः मन्त्रावदेतेऽअत्रैरः परं स्पृष्टव्यं यज्ञोः कस्तरो नो विवेद। आशु
 रित्सेधमाहं सखाद्यो न हो सयुक्तं ५ पुनर्विचोचत कस्य नयः
 कतिस्थित्योस्तु कस्युपासः कस्युस्त्रिदायः नोयस्मिजं चः पितरो
 वदामि ह्यस्मिन्मित्रः कचयोषि यज्ञे कं एकै एवामिर्वहुधा समिद्धकः
 सः कोविश्वमनुप्रभतः। एकैवास्मिन्मित्रे विभक्त्यैवामिदं वि

वभ्रवसर्वं यमसिजो बहुभक्त्ययंतः सचेतसोयज्ञमिमं वह
 तियोत्रे नृणां नो ब्राह्मणे युक्तं आसीत् कसिन्मित्रं यज्ञमानस्य स
 वित यावन्मात्रमुपसोनप्रतीकं सुयुक्तं ३ वसते मातरिभ्यः। ता
 वदध्यातु यं यज्ञमायत्रात्सुगोहोतुरवरोतिषीदं १३ इदं स्तुवा
 न्तं प्रयस्य संहविषवाधेरोचनाविभो अंतान्॥ आयः यमो चर्व
 णी च हरोभिः प्रसिद्धो रिरिचानो महिता १ सहस्रशीर्षो युक्तं
 वः सहस्रासः सहस्रपातः। स भर्मि विष्णो हस्तात्यतिष्ठदंशु

लं। पुरुषः एवेदं सर्वं यद्वत्तं यच्च भव्यं। कुता मृतं तस्मै शान्तिं यदनेनाति
 रोहति। एतावानस्य महिनात्तेजो योऽप्युरुषः। यो रोसु विष्णो मृतनि
 त्रिकादस्मात्तद्विष्विपादूर्ध्वं। उदैत्युरुषः। यो रोसि हामं वसुन
 ः। ततो विष्वक्का मत्सा शनान शनः। श्रुभितस्माद्विरालं जायत वि
 राजोः। अपि युरुषः। स जातोः। अत्यरिच्यत यश्चाद्रूपि मयो पुरु
 षः। यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमन्तं सतावसुतोः। अस्यासीदायं ग्री
 षः। इत्यः शरद्विः। तं यज्ञं वहिषिषौ सन्पुरुषं जातमंगुतः। तेन देवा

ः अयं जज्ञसाध्याः। स यय श्रुये। तस्माद्यज्ञा सर्वे हुताः संभूतं दयदा
 ज्ञः। यमेतां श्रुत्वा ययानारण्यान्माश्रुये। तस्माद्यज्ञा सर्वे हु
 तः। स चः। सामानि जज्ञिर। तं हं। मिजज्ञिर। तस्माद्यज्ञा सर्वे हुताः
 तस्मादृष्याः। अजायंत ये किंचिदप्यादत्तं। नावेह जज्ञिर। तस्मात्तस्मा
 ज्ञाताः। अजावयं। यत्पुरुषं वयं दधुः कति। ययं कल्ययनः। मुखं
 किमस्य कोवाहकाः। कुरुपादाः। उच्येते। ब्राह्मणोऽप्यमुषमसीद्वा
 हराज्यं। कुरुत। कुरुत दंस्ययद्वेष्टं। यज्ञाः। अजायत। अंश

१२६

मामनसो जातश्च होः स्वर्गोऽज्जायत सुखादि दृष्ट्या निश्चयाभा
 हायुर जायत नाभ्याः आसीदंतरि हंश्री सोमोः समनतापुष्पा
 नमिर्दंशः श्रोत्रातथा लोकोऽजकल्ययत्र ससासासमरिषय
 स्त्रिः सप्तसमिधः कृताः देवाय यजंते नानाऽअचभ्रसु रंघय
 युः यज्ञेने यज्ञमयजंत देवा लाप्रिधमौणिषश्रमा न्यासमतिह
 नाकं महिमानः सचंत यत्र यवैसाध्याः सति देवाः ६ दशावनि
 भ्यो दशक ह्येभ्यो दशयो केभ्यो दशयोजनेभ्यः ॥ दशानीशुभो

॥ अर्चुता जरंभ्यो दशयुरो दशयुक्तावहंभ्यः ॥ तिः अर्चुता दशयंभा
 सः आश्वत्थिनामा चामुंयथैति हर्यंतं ॥ अमुत स्वसोम्यसा
 धंसाशाः पीयूषं यथुमस्य केजरिते सोमादिहरीः रंइसनि सते
 सुंदु हंतो ॥ अथा सतगविते निदुग्धं कथिवा न्तास्यं मध्विंदो व
 हंतै प्रथते च वा यते दद्यात् ॥ अंशुर्नैकि सारि वा यने लावंत स
 दमित्यु नार्जिताः ॥ रेवसे वृमहंसा चार वस्थ नुयस्य गावाणोऽश्व
 जुषध्वमध्वरं ४ इति अष्टमासके चतुर्थोऽध्यायः ४ हये जाये

१०७

मनेसातिष्ठयोरवचंसिप्रिफ्रकेणवावहेनुः॥ जलोर्मनौः॥ चमुदि
तासः॥ एतेमयस्वरन्यतरन्यनाहन॥ यासुज्जलिः॥ अणिःसु-
नः॥ ओषिद्धेवसुर्नयंथिनीचरण्युः॥ ताः॥ अजयोरुणयोन
संसुः॥ अियेगावोनधेनवोनवंतः॥ समस्मिजायमानः॥ आसतुगा
उतेमवदंमुप॥ स्वर्गर्तोः॥ मुहयत्तापुरुषोरणायावदंयद
सुहत्यायदेवाः॥ विधुनयापततीदविद्योदरंतीमिः॥ अय्याका
म्यानिजनिष्टाः॥ अयोनय्यः॥ सुजातः॥ प्रोवश्रीतिरतदीर्घमायुः॥

कोदयतीसमनसाविद्योदधयदग्निष्यपुरेयुदीदयनयते
महेविद्वेषंशियहरीधनेवनेउमुषोहय्येतमदं॥ छतंनयोहरे
मिश्वाकसेवते॥ आत्माविशंतुहरेवय्यसंभिरः॥ हरिंहियोनिम
भियेसमस्वरहिन्वंतोहरिद्वययथासदः॥ आयंएतंतिहमि
र्नधेनवः॥ इंद्रायश्रुयंहरिवंतमर्चतासोः॥ अस्यवज्राहरितोय
॥ आयुसोहरेभिर्कामोहरिरागनस्योः॥ दुस्तीमुद्रिपोहरिमसु
सायकः॥ इंद्रेनिरूपाहरितामिमिसिरोदिविनकेतुरधिधायि

११८

हय्येताविष्यचुद्धोहरितानरंसाःतुद्धदृष्टिहरिशिष्यायःआयुसःसु
 हर्षशोकाःअभवद्वरिभूरःतत्त्वमहय्येथाःउपेक्षतुःष्वैमिरिह
 हरिवेःशयज्वभिःतहय्येसितवृविष्मसुख्यःमसप्रिगधोहरिजात
 हय्येतं १ तावज्जिणंमुंहिमुंकोम्यमदःइंद्रयवहतोहय्येताह
 रिःपुरुषस्येसवनामिहय्येतःइंद्रयसोम्राहरयोदधन्विरः
 अरंकांमायुहयोदधन्विरस्थिरायहिनुहरयोहरीतुराःअवद्वि
 व्योहरिभिर्जोषमीयतेसोःअस्यकामंहरिवंतमानशेहरिश्मशा

रुहरिकेशःआयुसस्करस्येयोहरियाःअवद्वेतःअवद्विह्यो
 हरिभिर्जोषिनीवसुरज्जिविष्मोदुषितापारिषद्वरीःसर्वत्रयस्यह
 रिणीचियेतनुःशिषुवाजायुहरिणीद्विध्वतःप्रयत्नतेचसमेम
 र्वेत्तद्वरिपीतामहस्यहय्येतस्याधंसःकुतस्मस्यहय्येतस्यपुस्त्य
 इरस्योनवाजुद्वरिबैःअचिकदत्तामहीविद्धिपिषणाहय्येहोअ
 सावृहद्वयोदधिविहय्येतश्चिदा ५ आगेइसीहय्येमाणामहि
 त्वानव्यंनव्यंहय्येसिमन्नुपुयःप्रयुस्यमसुरहय्येतंगारविष्क

धिरंयुस्योय आताहय्यतेयुजनानांरथेवहं तुहरिप्रिमिद
 पिवायथा प्रतिभतस्यमधोहय्येन्युजं संधुमादेदशणिं अपा
 र्वंवाहरिव सुतानामयो रंइंसवन्नेव संते समुद्रिसोमंमधुमंत
 मिंदसना वृषं सुठर आदयस ३ या ओषधी यवौ ज्ञातादेवे
 यस्त्रियुगपुणामनैवुवृभणांमहं शतं थामानिसुतच १ सावो
 रिषस्त्रिजायसै च्चाहंखनामिव द्विपच्चतुष्यदस्माकुं सवम
 स्तनातुरं १ ओषधयः संवदंते सोमं सुहराणां यस्मै कृणोति

ब्राह्मणसंगज न्यारया मसि १ अमुस्येवो निवदं पृणोवोवसति
 कृतागोभाजः रत्निलासयुयसुनवंयपरुषं १ या फुलिनीर्या
 अफुला अयुष्या याश्च पुष्यणी १ दहस्यति प्रसत्तास्तानोमुं
 तं हंसः १ दहस्यते प्रतिमदेवतामिहि मित्रोवायदरुणो वासि
 वा आदितैर्वायदसुमिर्मरुता न्यपुर्जन्यं शतं नवेदया या आदेवो
 हतो अजिरश्चिक्वितानत्वे वाये अमिमा मंगलता प्रविचीन
 प्रतिमा मावदत्सुदधामि ते पुमती नाचं मासत् अस्मेधेहि पुमती

वाचमासन्दहस्यतेऽनमी वाप्रिष्ठिरा यथा दृष्टिं शतमत्रेव नावदि
 नोदसो मधुमोऽविवेश आनो दसा मधुमं तोविष्टसिंदेदस
 धिरयंसहसं निधीदहोत्रमृतथायजस्वदेवानदेवायेहविषा
 समर्थ आप्रिष्ठिणोहोत्रमयिनिधीददेवायिदेवसुमतिं चिकि
 त्वावासऽनरस्मादधरंसमुद्रमयोदियाऽअसजहृष्याऽअभि
 । अस्मिन्समुद्रेऽअधुनरस्मिन्नावोदेवमिनिदताऽअतिहन
 ताऽअदवनाप्रिष्ठिणेनसुखादेवायिनापेक्षितामृष्टिणीषु ६

यदेवायिः शतनवेसुरोहितोहोत्रायवतः कृपयन् नरीधेतदेवः
 ऋतं दृष्टिविंशिराणां दहस्यतिर्वाचमस्माऽअयच्छतः यं तादेवा
 यिः शुमुवानोऽअग्नः आप्रिष्ठिणोमनुष्यः समीधे विष्वेमिदेवै
 रनुमयमानः पृथुर्नमीरया दृष्टिमंतां तां यवः सयेयोगीर्षिता
 येतामधुरेषु युतहत्विष्वेऽसहसा एषधिरथान्यस्तेऽआनो
 युजंगेहिदृष्ट्वाययाहिरातायमेनवृतिर्नेवृत्तेऽआहतायधि
 रथासहसातिभिर्वेदसुतनः अरयवर्द्धिवोनोदृष्टिमिष्ठितरि

रहि। एतावन्मेनवृत्तिरुहस्त्रासंप्रयच्छवस्तु इहावभासंविदामय
 स्तुशोदयानानयोला नदिविदेवेषुधेहि। अग्नेवार्धस्वविमधो
 विदुर्गेहायामीवामपरहांसिसेधे। अस्मात्समुद्राद्देहतादिवो
 नोपोभूमानुमयनः सज्जेह ईदृङ्मध्यध्वसमनसः सखायः समुग्नि
 मिष्यवृहवः सनीला। हृषिक्राममिषुयसंचदेवीमिंद्रावृतावसे
 निहंयेवः। मंद्राकणुध्वधियः आतनुध्वं नावमरिन्नुपस्तीक
 णुध्वं इकणुध्वमायुधारं कणुध्वं प्राचं मृत्प्रणयतासखाय

। युनक्तसीरुवियुगातंनुध्वंरुतेयोनौवयतेहवीर्जागिरवश्च
 हिंसमरा असंजोमिरीयः इत्सुर्णः प्रक्रमेयात्। सीरायुं जेतिकु
 कयोयुगावितन्वतेयथक्पीरदेवेषुसुमेयाभिरहावान्ठगातम्
 संवरत्रादेधातनमिंचामहा अवतमुद्रिणं वयंसुयकुमनुपासि
 तः इकताहावमवतंसुवरत्रंसुवेचनं इद्रिणंसिंचे असिंचं
 धीणीताम्प्राहितं जयायत्वस्तिवाहंरयुमित्कणुध्वः। शोणाहा
 वमवतमश्नेचक्रमंसत्रकोशंसिंचता नृपाणां द्वजं कणुध्वंसहि

१०२

चोन्वाणा वमसी व्यध्वं बहुला यश्च निःपुरः कण्ठमायेसीरं
 एमावः सुखोच्च मुक्तो दंहे तातं आवापिय यज्ञि यावर्नः कृतमुदे
 वो देवी येजुतां यज्ञि यो मिह सा नो दुही युधवंसे वगत्वी सुहसंथा
 राय यसा मही गोः आत्तं च हरिमी शेरुपस्य वाग्री भिस्तृता
 श्रुन्मयी मिः परिषज ध्वं दशकुश्यामिरु मेधुरै प्रतिवर्हि युन
 कः मेधुरै वहिरापि दं मानो तयो नैव चरति द्विजानि वनस्य
 तिवनः आख्यो यध्वं निषदधि ध्वमसेनं तुऽउसै कथं नरः क

सुधमुद धानन चोदयत सुदुत वाजसातये निःश्रिगः पुत्रमा-
 धोवयातपुः दं देसवाधेः दुहसो मेपीतये ६ आमुः शिशा मोह
 बुजो नमी सो धनाधुनः सो र्मणश्च येणी तां संकंदे नो निमिषः
 कवीरु शसंसे नोऽअजयता कर्मि दे संकंदे नो निमिषः
 स्रमायु क्तारेण दुश्चवजेन धुसुनो तदि देण जयत तत्सं
 युधोनरः दुधुहसि मरसाः सः दुधुहसि सर्मि युगि निर्वुः श्री
 संसास युधुः रं हो गणे न संसृजि सौम पाबाहु श्रुं गवधे

१०३

नृपतिहितामिरलाः वहेस्यते सरिरी वारयेनर होहमिनीः अथ
 वार्धमानः प्रभञ्जसेनाः प्रमुणा युधाजय नृस्माके मे व्यविताह
 शानाः वृत्तविज्ञायस्यविरः प्रवीरः सहसा नृजीसहमानः दुःखः
 अभिवीरः अभिसत्तासहो जाजेवमिं इरथुमातिष्ठगवित्तमे
 वमिदं गोविदं वजेबाहुं जयतु मजे प्रमुणं तुमोजासा इमं स
 जानाः अहं वीरयः वमिदं सरवायोः अनुसं मेरे वं ६ अभिग
 नाभि सहसा गहमानो दयो वीरः शतमन्युहिंदः दुःश्रुतः वृजः धन

ना बालयुधोऽस्माकुंसेनाः अवतु प्रमुत्तु इंदः आसानेताह
 स्थितिदं सिणायुजः पुरः एतु सोमः देवसेना नामभि मंजतीनां ज
 यंतीनां मरुतो युंत्तयं इंदस्य वस्त्रो वरुणस्य सत्तः अदित्या
 नामरुतां इंदः इयं सुतामनसां भुवनचुवानां द्योवो दिवानां
 जयता सुदं स्वातः उदये यमयव नाहं ध्या न्युत्तवं नामा मका
 नामनां सिं हृदं दन्वा जिगां जिगा सुदथां जयता यंतु मे
 योः आस्माकमिदं समंतेषु वृजेषु स्माकुं या इव वृत्ताजं

१८५
 तु अस्माकं वीरः उत्तरे भवंतु स्मोऽहं वाऽजवं साहवेषु अमी
 बां चित्तं प्रतिष्ठामयं ती गृह्णाणां गीज्येषु परं हि अमिषं हि निरं ह
 तु ज्ञा वैरं चेनामिन्नास्ममसासवं तां येता जयतानरः इंद्रो व
 श्ममैयदुतुऽयावः संतु वाहवो नाध्यायथासंथ खिल अ
 सोयासेनामरुतुः परं यामुपैति नः ओजसास्यदं मानातां ग
 हतुतमसायं व्रतेन यथा मीमांस्योऽन्येन जानातः अंधाः
 अमिन्नाभवताशी योणाः अहं यः इवाते यो वोऽग्निर्द

ग्यानामग्निमंल्लानामिंद्रो हंतु चरं वरं ७ इति अष्टमाष्टकेयं
 चमो ध्यायः उभाः मे नंतदिदं ये येन वितं न्वाद्ये धियो वस्त्रा
 पसेवा सुधी चीनायातं वेपे मजीग सुदिने वृष्टयः आतंसयथे
 १ सुखे वं जेमनाम इरुतामि जरा पुजरे मश्रुयु पुजे वचर्चरं जम
 मरुयु सुखे वार्थे युत नैरीयः उग्याः जुभ जायंत वरं मज्जातुर
 जुवीयुर्नयेयं रस्सयइयीणां धर्मवमधुजरे सुनेरुभगेवि
 तातुयेरी फादि वारं पुत्रे वचचराचं इनिणि अमनः संगमनः

१८५

न्या ३ न जग्मी । नृह ते वगं नरेषु पति सा पादे वगा धंतरं त विदाश्रः ।
 ५ गौ वृणु सुरनुहि सगुश्रो शं वनो भजतं चित्र ममः । आरं गरे वम ज्ये
 रये ये सारधि वृगविनी ची मं बरे । की नारे वम रं मसि विदु नाशामे
 वो जो स्ये य वसा त्सं चये । अथ्या मुत्तो मं स दुया मुवा जुमानो मं त्रै सु
 रये हो पया तं । यशो न युवं मधु गो सुं तरा भूतां शो । अश्विनो का
 मम प्राः । हवि प्रि रे के सरि दं स चं ते सु चं तः । एकै स चं ने यु सो मानः । श
 ची व दं तः । उत दक्षिणा मिने जि लाय क्ष्या मर के य ताम आ विर भू

नहि मा को न मे षं वि षं जी वं त मं मे नि रं मे वि । महि न्योतिः पितृ मि
 रे न मा मं दुरु यथा ददि ना या श्र ददि । उच ददि नि दक्षिणा वं तो
 अथ्यु य्ये । अथु हाः सह ते स यै ण । हिरण्य दाः । अम तु लं भ जते
 वा सो दाः सो म पति रं तः । आयु शत धरं का यु म के सु वि दं नु न स
 ले अभि चं न्ति ह वि । ये षु णं ति ष च य दं नि मं ग मे त दक्षिणा द
 रु ते सु स मा मं १ दक्षिणा अं दक्षिणा गां दं ति सक्षिणा चं द
 यु न यु द्धि रं मं । दक्षिणा नं व नु ते यो न । आत्मा दक्षिणा वं मे क

१८६

पुनर्मिजा नमः भोजजिग्युः सुरभियोनिममेभो जाजिग्यु वेधपया
 सुवासाः भोजजिग्युरं प्रपेयं सुराया भोजजिग्युयैः अहनाः पुयंति
 भोजाया म्भुसमं जं स्यात् भोजायां सिकु न्या दं शुभं माना भोजसे
 दं पुं कुरिणी नुवे श्चयं कृतं देवमाने वं चिभं भोजमभ्या सुपुवा
 होवहंति सुवदद्यो वं न्ते दक्षिणायाः भोजं देवास्मिन्ननुभरेषु
 भोजः श्वरं समनीकेषु जेता ४ तं वदद्यमात्रं लक्षित्विषेकं
 पारः सल्लिलो मोदरिष्वा विबुहं रास्तयः अयो मयो भययो देवी

प्रथमजाः सुतेने सोमोराजो प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रायकुदह
 णीयमानः अनुर्जितावरुणा मित्रः ओसीदग्निर्होतृ हस्तग-
 ह्यार्जिनाय हस्ते वै वय्यासः आधिरस्या ब्रह्मजाये यमिति चेहो
 चनः ननु तायं प्रसितस्यः एकातयाराष्टं गुपितं सन्नि यस्या देवाः
 एतस्यां मवदंतु यवैस्ततः स्वययुक्तं ये स्येतिषुदः श्रीमाजाया
 ब्राह्मणस्यो वनीता दुर्गां दधाति परमव्योमममृत्पुनारी चरति वि
 विष्णुद्वयः स देवानां मवुत्सेकुमं गतेन जायाम न्विद्वहस्यति

१८७

सोमेननीतां जुह्वानं देवाः पुनर्विदेवाः अरदुःपुनर्मनुष्याः पुनः।
 एजीनः सुत्यं कृत्वा नान्नं त्रयं जायां पुनर्ददुः पुनर्दोयं त्रयं जायां
 कृत्वा देवेभ्यो निःकृत्वा यं कृत्वा देवेभ्यो निःकृत्वा यं कृत्वा देवेभ्यो निःकृत्वा यं
 ६ सुषोऽज्ञातोऽयं मिमीत युज्मन्निर्देवानो मभवत्पुत्रोऽयम् ॥ अस्य
 हातुः पुद्दिष्टं तस्य वाचिस्वाहा कृतं हविरं देतुं देवाः १ इदं तेषां
 त्रं स न विनमिं इषिवा सोमं मेना शं न कृतो ॥ यत् ॥ आ हा वि मं हि
 रस्य मञ्जो यं निष्पुः इदं प्रिहय्येति देवाः १ निष्पुसी दग्गणयते

लोषुत्तमां हविषं तमं कवीनां नः श्रुते तन्नि यते किं सुनारमहास
 केर्मघवं विनमं च १ चतुर्कषदी युवतिः सुषेष्णा द्युतप्रतीका वयु
 नानि वस्ते तस्या सुषुण्णं द्रव्यं णानि वै दत्तुं यं ददुः वा इषिरे भा
 यधे यः एकः सुयुणः स संसुदमा विविशसः इदं विष्णुं भुवं न वि
 चक्षते या किं नमनसा पश्यमंति तुलं मातरि हि सः ऊरि हि मात
 रं सुयुणं विष्णुः कुवयो व चोऽग्निं कुं संतव ह धाकं व्ययति ॥ इहा
 मि च दधेति ॥ अग्निं पुनर्दोऽस्मिन्स्य मि मते द्वा देश ३ अस्य

१०८ विवस्वममवः प्रस्थितस्येदसोमस्य वरमासुतस्य। सखि हामनसा
 मादयस्वार्वाचीनेरिवतसोभेगाय १ अद्दीहिद्विप्रस्थितेमाहवी
 विवजोदधिष्वयचुतोतसोम। ययसंतप्रतिहयोमसित्वासुत्या
 संतुयजमानस्य कामाः १ नवाः रुदेवाः सुधुमिद्वधं ददुरुता
 शितुमुपगच्छन्ति सत्यवः। इतो रपिः सृणतो नोपदस्य सुताष्ट
 ण नर्हृता रं न विंदते यः आभ्राय च कमानायपितो नैवा-
 न्न नैकृता योपज्ञमुये। स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुणेतो च।

समर्हृता रं न विंदते सः इहो जियो गृहवेदस्य न्न कामाय च
 रंते कृणुये। अरं मस्मै भवतिया म हताः इता परी बुकृणुते स
 स्वायं न स सखा यो न ददोति स्व्यं से स चाधुवे स च माना य पित
 १ अपा स्मात्ये यां म तरो कोऽस्ति पुणं तं मुन्य मरणं चिदिहे
 ता पुणी या हिं ना धे माना युत व्या द्या ची यां सु न लु द श्ये त पथाः।
 ओहि व तै तै रथ्यै व च क्रान्य म न्य मु यं ति सं त रा ये ५ मो धु म नं
 विंदते अ प्र चे ताः सत्यं ब्रवी मि वृ धः इत्स तस्य नार्य म गं दुष्येति

नासखांकेवलाद्योभवति केवलदा। ह्यनित्कालः आश्रितं
 कृणाति यन्ध्वानुमयेदं हृद्रे चुरि वै। वदन्नुला वेदतो वनीया
 नृणं नापिरयेणं समुपिष्यात्। एकेपाद् यो हि यदा विचक्र मेहि
 पात्रि पादमुपैति पुष्पात्। चतुर्था दिति हि यदा मनिखर संयस्य
 नुद्धीरुप्रतिष्ठमानः। समौचिद्वस्तौ न समं विविद्यः। सम्रातरुचि न
 समं दुहाते। युमयोश्चि न समावीर्योणि शती चित्तौ न समं सं
 गीतः ४ अग्निहंसि न्यत्रिणं हीयु न न्यथा स्वसये सुविब्रतः ४

जिह्वसि स्वाहुतो घृताजि प्रति मोहसे। यत्तास्तु चः समस्थिरना
 सः आहुते विरोचते निरीजे न्योगिरास्तु चाप्रतीक मज्यते सुते
 नाग्निः समं ज्यते मधुपतीकुः आहुतः। रोचमाने विभावसुः।
 रमाणः समिध सेहे वैभ्यो हव्यवाहनः। तं ताह वं त्रमन्यीः ५ तं
 मन्त्रोः अमं संप्रते नाग्निं संपर्यता। असां यं गृहयति। असां ये
 न शोचिषाग्नि रक्षस्व देहं। गोवाः सतस्य दीहि हि। सत्तमं ज्येष्ठो
 केन प्रत्योषया तु धाम्नाः। उरुक्षये पुरीषतः। तं ताग्नीभि ररुक्षया

७८०

हयवाहंसमीधिरायजिसंमानुषेजने इति वाऽरतिममन्नो गाम
 म्भंसनुयामिति। कुविस्मामस्यायामिति। प्रवाताऽऽवदो धेतुऽ
 रुमापीताऽऽयंसत। कुवि० उ० मापीताऽऽयंसतुरथमप्य
 : इवा शर्वः॥ कुवि० उ० यमा मतिरस्थितवाश्रायुत्रनिवपुयं कु
 वि० अहंतखेववंधुरं ययं चामि हृदा मतिं। कुवि० अहंतखे
 ववंधुरं ययं नहि मेऽऽक्षिपच्चुनाछास्तुः पंचरुस्यः। कुवि
 ० ६ महि मेरेदसीऽऽमेऽऽन्यं पक्षं चमपति। कुवि० अमि

वामहिनामुवमभीऽमांष्टिबीमही। कुवि० अहंतखेववंधुरं ययं चामि
 निर्धानीहवेतकोकुवि० ओयमित्थं वीमहं जंघनामीह
 वेतवा। कुवि० द्विविमेऽऽन्यः पक्षोऽधोऽऽन्यमचीरुषः। कुवि
 ० अहमस्मि महामहोनि नृभ्यमुदीयितः॥ कुवि० गृहो याम्य
 रक्तो देवेभ्यो हयवाहनः। कुवि० ० इति अक्षमासकेषो
 ध्यायः ६ तदिदं सुभुवनेषु जेस्यतो जज्ञऽऽगस्तुषनेम्यः॥
 सद्योज्ञानो निरिणाति शन्ननुयं विष्णुमंत्यमाः १ हिरण्य

१०१

गमोऽसमवर्त्तनाये भूतस्य ज्ञातयतिरेकः आसीत् स ह्यारयष्टि वी-
 घाभुते मां कस्मै देवाय हविषा विधेमा यः आत्मा हवत्तु रायस्य विष्णोः
 उवाच तं पुष्टिं पुं वत्स देवाः स्य स्य ह्यायामतं यस्य मृत्युः कस्मै ॥ यः प्राण-
 तोर्निमिषतो महिसे कः ॥ इहा ज्ञातं गतो बुभुक्षायः ॥ इति ॥ अस्याहिय
 इत्यतुल्यदः कस्मै ॥ यस्मेहिमवैतो महिलायस्य सपुत्रं सयासहा
 दुःखस्य माः पुष्टिं यस्य बह्वहः कस्मै ॥ येन योऽहमाष्टि वी चंद्रहा
 येन सर्वलभितं येन नाकः ॥ योऽंतरि ह्येव ज्ञेयमात्रं कस्मै ॥ ५

यं कंदसीः अवसातलभानो अथैहैनामने सारेजमाने यथाधिस
 रुरुहेतोविभातिकस्मै ॥ आयो हयदं हती विष्णुमायना मुं हथा
 नाज्जनयं तीरग्निततो देवा नां समवर्त्तना सुरेकः कस्मै ॥ यश्चिरा-
 यो महिनाययं यश्चिरादसं दधाना ज्ञनयं तीर्थे सं यो देवेषां विदु-
 वः एकः आसीत् कस्मै ॥ मानो हि सी जनितायः पृथिव्या यो नदि-
 र्वसयधं मां जानं यश्चायं श्रुं दं हती ज्ञेयानु कस्मै ॥ यजोय-
 तेन त्वदेता न्येविष्वा ज्ञाना जियहि ताव भवः यत्कीमास्ते दुहुम

३
१०२

सन्तोऽअस्तु यस्या मयतयोर्योणां १ नाके सुपुण्ड्रमुदयत्यतैव
 हरावेनतो अभ्यचक्षत्वा हिरण्यसंवरुणस्य दूतयमस्य यो
 नौशकुनहुरण्यु १ इमन्तोऽअग्न्युदययज्ञमेहियचयामं विरु
 तैस्ततैतुं असौहृद्यवास्तुतनः पुरोगाज्योगेवहीर्धेतमः आर
 यियाः अदेवादेवः पुचतारुहाय नृपश्ये मानोऽअमृतत्वमे
 मिशिवेयसंतममिबोजहामि स्वास्तु स्वादरणी नार्मि मेमियश्ये
 नृयस्याऽअतिथिं डयायाऽस्तु तस्य धाम विमिमपु रुणिग्रंसा

मिथिनेऽअसुरयुग्मेवमयज्ञियं भागमेमि वद्मीः समाऽअकरमुत
 रस्मिन्निदैवणानः पितरैर्जहामि अग्निः सोमो वरुणस्ते च्यवंते य
 यो वद्मी दूतदवास्यायनः निमीयाऽउत्तेऽअसुरऽअमृतं त्वं वमा
 वरुणकामयासिः अते नरा जज्ञानं तं विविचनमं रायु स्वाविपत्ये मे
 हि ५ अहं रुदे मि वसेमि अग्न्यहमादित्यै रुतविष्णु देवैः अहं
 मित्रावसंणो भावि भयं हर्मे दाम्नीऽअहमपि नो भाऽअहं मित्रा
 वरुणे सोममाह न संविभम्यहं तव सारमुत द्युयं भगऽअहं दधा

मिद्विणं हविष्यते सुधाये ३ यजेमानायतु नते अहं रां श्रीसुगमनी
 वसंतां चिह्नितुषी यथमायसियांनां तां मोदेवाचदधुः पुरुवाभ
 रिस्त्रात्रां मया विप्रयंती मया सोऽ अनेमन्त्रियो विप्रयंति यः प्राणि
 त्रियः ईशू गोत्तुक्तं अमंत बोमांतः उयं सियंति अचिः अंत अह्वं
 नैव दामि अहमेव स यमिदं वदामि जुहुं देवमिदं न मां देवमिः यं
 कामयेतं तं मुग्धं गोमि तं ब्रह्माणत म धित सु मेधा १ अहं रुद्रा
 युधनुरावनेमि ब्रह्म द्विषे शरं वेतु ताऽ उऽ अहं जनाय सुमहं क

गोम्यहं धावा दधिनीऽ अविवेश अहं सुवेपितं मस्य मर्दं नम
 यो निरखं १ तः समुद्रे ततो किंति दे सुवत्ता सुमिऽ नो ताम धाव स्त्री गो
 यस्य शमि अहमेव वातः रघु प्रवाग्मा ममाणा सुवना विविष्या
 बुरोदिवा पुरः एना दधि जै तावती महिना संवत् ३ नत मं हान
 देरितं दे वासोऽ अहमन्मै सुतो य सो यमं यं मा मित्रो न यं त्रि वसं
 गोऽ अति द्विषेऽ तद्विषयं वणी महं वरं यमि त्रा र्यं मम ये नानि रं
 हतो युयं पाथ नेथा च मयं मति द्विषः ते नूनं नो यमत्त देव रं

गोमित्रोऽअर्थमानियिषाऽउनेत्रियणिपर्यथाऽउनऽप्रमेत्यनुदी
 वः। युयुविष्णोपरिपाश्वरुणेनोमित्रोऽअर्थमाऽयुष्माकुंशर्मणि
 प्रियेस्वामसुप्रणीतयोः। तिद्विषः। आदित्यासुऽअतिविशोव
 रेणोमित्रोऽअर्थमाऽयुयमुरुद्रीरुदंहुवेमंइममिसुस्तयेतिद्वि
 वः। नेतारऽऊसृणुस्तिरोवरुणेमित्रोऽअर्थमाऽअतिविष्णोनिदु
 रितारजानस्यवर्णीनामतिद्विषः। पुनऽमस्मभ्यंमृतयेवरुणे।
 मित्रोऽआर्थमाऽशर्मयदंतुसपथऽआदित्योस्तोयदीमहेऽअ

तिद्विषः। यथाहस्यद्वसवोगेयंचित्यदिषितामसुचतायजनाः। एवो
 धऽस्मसुचतायंहुः। प्रतायेनेप्रतरन्ऽआयुः। तंभीव्यव्यदाय
 तीयुरुनादेव्यऽसमिः। विष्णोऽअधिप्रियोधितऽओर्वशाऽअमसा
 निवतोदिह्यऽइतः। जीतिंवावाधतेतमः। निरुससारमस्तोयसेद
 यायुती। अयेदहासतेतमः। सानोऽअधयस्यावयंनितेयामुन
 विक्षप्रहि। दृष्टेनयसतिंसेवयऽनियामासाऽअविस्तनियदंतेमि
 प्रक्षिणः। निष्पिनासंश्चिद्विषः। मावयादृष्टाऽइकंयुवयंसेनम

२५ मे अथान सुतरां भवः उर्यमुपैषि श्रमः कुलं व्यक्तं मस्थितं च ॥
 मृते वयातयः उर्यतेगाः इवाकरं दृष्टीषु दुहितर्दिवः ॥ रत्निस्तोमं
 जिगृधे ॥ आरत्नि पथि वरजः पितुः प्रायुधामभिः ॥ दिवः सदा
 सिद्धतीविति सुसुप्तेष्ववर्तते तमः ॥ ये तेरात्रीन्वसंसेषु क्ता
 सोनवृत्तिर्भवः ॥ अशीति संवत्सराः ततो ते सप्तसत्तिः ॥ रात्री प्रयवे
 जूनमीं सर्वं नृत्तिं श्वेनी ॥ भृङ्गा भगवती कल्पाविष्णुस्य जगता
 निष्ठाः ॥ सुवर्णिनी संयुग्मनी गृह नक्षत्रमालिनी ॥ यपे न्नाहं शिवां एती

मुद्दे पारमृशी महि मुद्दे पारमृशी मुखो नमः ॥ दुर्गे बुद्धिमेघोरे संग्गा
 मेरि युसंकेते ॥ अग्नि चोर निपाति युसर्वं महि वारणे ॥ दुर्गे बुद्धि
 मेखुलं संग्गामे बुद्धिमेघुचः नमः स्तुत्वा प्रयच्छते तेषामि ॥ अमयं कुल्ले
 यामि ॥ अमयं कुल्ले नमः ॥ सर्वं भूतपिशाचेभ्यः सर्वं सर्वसुरी संये ॥
 देवेभ्यो मानुषेभ्यश्च ॥ अयेभ्यो माभिरक्षतां क्षीरगन्धपायिताः ॥ उर्गा चंद
 ने नानुलपिताः ॥ त्रैलोक्यत्रसतामालानुमोदं गौनुमो नमः ॥ १ केशि
 नी सर्वभूतानां प्रचमीति च नाम च ॥ सामां सुमानि शदेवी सर्वतः परिर

२५

सतुसवंतः परिरह्यत्योन्नमः स्तोत्राभिपूयतो देवीशरण्या वक्षुच
 धियाः सुहसुसंमिताः दुर्गा जातवेदसे सुनवासोमः शोत्यथं तदि
 जातीनां मुखभिः समुपाधिताः सुखेदेवं समुत्तमो रतीयुतिभि
 देहातिवेदः येनां देवी प्रपद्यति द्वात्यणां हयुवाहनीः अग्नि
 वहविद्या वासनः यष्टं हति दुर्गाणि विष्वाः यः अग्निवर्णां शुभोसो
 म्यां कीर्तयिष्यति ये हि जाः तां नम्रयन्ति दुर्गाणि नावेव सिंधुहरी
 तालुमिः तामग्निवर्णां तयसाजलुतीचैरोचनी कुमरं लघुलु

सोः दुर्गा देवी शरणं न हं प्रपद्ये सुतरसितरसे नमः दुर्गा दुर्गा दुखा
 नें युष्मां देवी शनि संयोगे बंदुगोस्तं वपु एषे रात्रौ रात्रौ सहाये ठेत।
 रात्रिः कुण्डिक सौभरौ रात्रिस्तयो गा यत्री रात्री सुकं जयेनियंत
 तालः उग्रपद्यते उलूकयातुं सुमुलूकयातुं अहिश्च यातुमुक्तो
 कयातुं सुयुक्तो यातुमुत्तमं यातुं दुष्टं देवप्रमणारहा रं दे
 ममाग्नेव चो विहवेयं सुवयं तेषां नालुर्न पुषे ममर्षे नमंतां प्रदि
 श्यतस्तस्याध्यक्षेण यतना जयेनाममं देवा विहवे संतु सवैः

१५

इदं वं तो मुरु तो वि सु र गिः । मं मां त रि स नु रु लो क म ल्क मं स वा तः प व
 तां का मेः अ क्षि न म पि दे वी रु इ वि ण मा य जं तां म य्या शी र स्तु म पि दे
 व ह स्तिः । दे व्या हा ता रो व नु यं त य र्दे र सा स्या म नु न्ना सु वी राः । म स य ज
 तु म म या नि ह न्या कृ तिः सु त्या म नं सो मेः अ स्तु । ए नो मा नि गां क तु
 म म न्ना हं वि ष्वे दे वा सोः अ पि बो च ता नः । दे वीः य लु वी रु रु नः क
 षो त वि ष्वे दे वा सः । इ ह वी र य ध्वः । मा हा स्मा हि पू ज या मा न न मि
 स्मो र ध्या म द्वि षु ते सो म स ज न ५ अ ग्ने मृ स्यं प्र ति नु द न्य रे ध्या म

इ ध्यो गो पाः य र्पि या हि नु स्तः । पु त्यं चो यं तु नि श्रु त पु नु स्तु । मे वा चि नं
 प्र वु धां वि नं श त ध्या ता धा तृ णां भु व न स्य य स्य ति इ वं आ ता र म मि म ति
 या हं । इ मं य ज मृ ष्वि नो भा व ह ह स्य ति इ वाः पो तु य ज मा ने न्य ष्ठी त लु
 रु य चो नो मा हि षः श र्म यं स दृ ष्मि न् न वे पु रु हू तः पुं रु हूः स नः पु जा यै
 ह र्यं न्य म न्यं इ मा नो री रि षो मा य रा दाः । ये नः सु य त्वाः अ पु ते मं वं ति
 द्वा ग्नि भ्या म र्व बा धा म ह्ता न् । व र्से वो रु द्राः । आ दि त्या उ य रि स्थ गे
 मो यं चे ता र म पि रा ज मं क न् । अ वी च मि दं म नु तो ह वा म हे यो गो

जिह्वनजिह्वजिह्वः। इमं नो युक्तं विदुषे जुषस्वात्पकुलो हरे मोक्षे दि
 नैवा ५ आयुष्यां वधुस्य रायस्योषु मोक्षे दि। दृढं हिरण्यं वधुस्य जे
 आयापि शतादिमां छेद्वैर्वाजिह्वं तनायादसंभासाहं धनं जयांस
 वीः समयाः। अहं यो हिरण्यस्मिन्समाहिताः। शुनमहं हिरण्य
 खणितुमीने वज्रगर्भं तिनमांसस्यैतच्चमकरं यरुधुप्रियं सुम्राजं
 चित्राजं चाभिद्विष्यो तैवेष्टुवाः। लक्ष्मीराष्टस्य मांसं सुतया मभि
 दसं संज। अनेः प्रयातं यदियद्विरण्यमम तैयुजेः। अभिममैयु

यः एतद्देहसः। इदं नमतेति जगाम सुभं वति यो विमर्ति ६ यदे
 दृग्ग्रावरुणे यदं देवी सरस्वती। दंष्ट्रो मर्दन्नहावेदत सेवचंसः
 आयुषे। नतइ क्षांसिजमिशा चाप्सरंतिदिनामो जः प्रथममंष्टे
 इतत्। यो विमर्ति सा सा युगाहिरण्यसं देवेषु रुणुते दीर्घमा
 युः समं कुल्लेषु रुणुते दीर्घमायुः। अष्टावधं सा सा युगाहिरण्य
 शतानीकायसु मनस्यमानाः। तन्नुः आवभा मिश्रत शारदाया
 युष्मांजरं देवियथासनाद्य तादुर्लभं मधुमत्सुवर्णं धनं च य

ॐ

धरुणं थारयिषुः॥ अणुयु ल्पद्वयं अक्षय्यमाहारुहं मां
हवैसौ भगायप्रियं मां कुरु देवेषु प्रिय राजस मां कुरु प्रियं विष्णु
गे देवेषु मयि वेदितुं चारुचं॥ अग्नि येन विराजंति सखी येन विराज
ति विराज्यं मयि राजंति तेनास्मान् लयस्यते विराज सप्रियं कु
रु ६ नासदासी नोसदासी नृदानीनासी इजो नो मापुण्य
त किमावरीषुः कुहकस्य शर्मनं नृः किमासी इह नंगमीरं न म
सुरांसी दमृतं न तर्हि न रात्र्याः अहः आसी यजेतः॥ आनीद

वातसुखयातरेकं तस्माद्वायुं न पुर किं च नासं तमः स्यासीत्तम
सागृह मग्नेष केतं स स्त्रियं सर्वमाऽरुहं हुष्येनाभ्यविहितं यदा
सीजयेत्सुलभमहिना जायते वै कं का मुलहमेसमवर्त्तता भिमनसो
रेतः प्रथमं यदासीत्सुतो बंधुमसंति निरुवं हृदि प्रतीप्याकु
बयो मनीषाः तिरश्चीनो विर्तते हृदि मधः सिंहासीत् इय
दि सिंहासीत् तरेतो धाऽऽसं तन्महिमानं आसत्स्थथाऽऽ
वस्मात्प्रयतिः पुरस्तात् कोऽनुद्धानेदं कऽरुह प्रवी चत्तु र्वा

२०१

मयं जन्तु यवैः सहस्रो मा सहस्रं दसः आसतः सहस्रे माः संख्येयः
 सप्तदैव्याः । यवैः प्रापंथामतु रश्यधीराः अनुत्तरे भिरैरथ्यो अनुर
 प्पत्नी मनु मेयदिद्वेरे देसी आपुत्रा श्रुया देव । मुहां तत्ता मही नीमं
 मा जै चर्यणी नां दे वी जनि अजी जन दू द्रा जनि अजी जन त ०
 कुश्या नि कु शी विषं कु शी विषं तिरो दे सी । कु शी विषं स दे र्शके
 शी हं ज्योतिरु च्यते यु नं यो वानर शनाः पिशंगा वस ते मला वा तु
 स्या तु भ्राजि यं त्रिय दे वा सोऽवि स त उ मं हि ता मौ नं ये त्वा

ताऽ आतस्थि मा युयं शरीरि दस्मा कं युयं मजो सोऽमि पश्यथ
 । अंतरिक्षा यत त्रिवि श्वारु द्वा च चाक शतः । मुनिर्दे वस्य दे वस्य सो
 छ सा यु सखा हि तः । वा तस्या श्वो वा योः सखा यो दे वे पि तो मुनिः
 इ भौ सं मु द्रा वा स त्रिय श्व यवैः दु ता परः । अस्मत्सौ गं धु बो गां मृ
 गाणां चरणे चर न् कु शी के तस्य वि द्वा-त्तखा सा दु र्मु दित मः ।
 वायुरस्मा उ यो मंथ त्ति न क्षि स्मा उ यो मं थं ति न क्षि स्मा कु न
 न्नु मा के शी वि षस्य पा त्रे ण यदु दे णा पि वत्स ह ० इ त दे वा

अवहितं देवाः उन्मथन्त्याधुनः उतागं प्रकुर्वन्तं देवाः चैव यथा पु
नः द्वाविमौ वातौ वातः आसिं धीराय रावतः ॥ इति ॥ अथ ॥ आवा
तुयगन्तो वातुयदपः ॥ आवातवाहि मेयुजं विवातवाहियदपः ॥ स
हिविष्मभैयजो देवानां हतः इयेसे ॥ आतां गमुं शततिधिरयोः
अरिहतांतिभिः ॥ इति ॥ इति ॥ भाष्ये परावक्ष्यं सुवामिते ॥ त्रायं ता
मिह देवास्त्रायतां मुरुतां गुणः ॥ त्रायं ताविष्मभूतानि यथा य
मर्याः ॥ अस्तत्त्यापुः ॥ इति ॥ इति ॥ अमी वृत्तातेनी ॥

आपुः सर्वस्य मेयुजीस्तास्तेरुवन्तु मेयुजं हस्ताः ॥ आदशशाखा
भ्यां जिह्वा वाचरोये गुवी ॥ अनामपिलुभ्यां ताताभ्यां लोयस्य शा
मसि ॥ अने ॥ अकाबदेहनः ॥ इत्यङ्गं सुमनां मवापनोयच्छविशः
स्यते धनुदाः ॥ अस्मिन्स्वपनोयच्छविशः ॥ इत्यङ्गं सुमनां मवापनोयच्छविशः
वाप्नोतस्त्वतोरायो देवी देवातुमः ॥ सोमं राजानमवसेभिर्गी
भिर्हवामहे ॥ आदित्यानि स्युस्तथैव ब्रह्माणं च वृहस्पति ॥ ३ ॥ आने
ते परायणे इदं गेह तु पुष्पिणी ॥ इति ॥ इति ॥ इति ॥ इति ॥ इति ॥

२०३

ह्यः इमे १ हिमसंज्ञा जरायुं ग्राणां लेयारं व्ययामसि। उत इह हि
 नाथ बोधिदं दातु मे युजं शिशीत उत हृदो हि नाथ बोधिदं दातु मे
 युजं। अतिका मुक्तिरजनयद्द्वीदं शिषुरागमन। अजात पुत्रपु
 श्या यो हृदयममहयते। विपुलं वने वृक्षा काश्चरं जातवद्दकामा
 यमं। श्वरं स्युतां श्वरं एव भजवा। पिपासा लोहितग्रीव कल्ल
 वर्णनमो लते। अस्मान्निबर्हणस्यो नमः। गारस्यो म्मे यो यथा। इदं
 स्रुत्रं दरा सुवर्णं स्तम्भमिषिं चतुः। शत्रुबोधि धनं याति जयत्वं

वस्यते जसा। कपिल जदि सर्वं भसं चामि पंत्य द्यैवतं वरुणं
 चवं शास्त्रे मम पुत्रां श्वरं सति मम पुत्रां श्वरं सत्यो नमः। सा
 यैव यैवं तं जीवयि वखा दचुमो दच। दुःखिता तादृजं चैव पु
 जां च यशुपालया। यावद्ददित्यलं पति याद्वा जस्ति चंद्रमाः
 यावद्वायुः प्रवायति तावं जीवजयां सल एकं प्रकैर्हसि नाई
 रे नृत्वं विपुलेन। पृथिवी लं युज्येकं लं त्रेण दंडेन। येन केनपि
 कारणे मेहना को न जीवति। यरे वा मुयं काराये यजीवति सु

२०५

लोभ्यासंबल्येणसंगमि महि । श्रीरुद्रेविचक्षणं वाञ्छुमंधुमहु
 हा । आद्वयमहमसेस्योत्रसंयानीस्तुः । श्रुतमेमाप्रहासीत्
 सिध्वादेवीमनसारेजमानांगंधुर्वजुंशं पतिनिजुयस्व । मह्यमेधा
 वदमद्युत्रियंवदमेधावी भूयासुमजिराजरिस्तुः । सदसुस्पति
 महंतपियमिंद्रस्य काम्यं । सुनिमेधामयासियां । यांमेधां देव
 गुणाः पितरश्चापासते । तयामामसुमेधयानिमेधाविनंकु
 रुमेधाय १ हंसुमनाः सुप्रतीकः शुद्धमयाः सुत्यमुपः सुशेव

: । महायज्ञाधारयिस्तुः पवुक्ता भूयासुमयेसुधयापयोगेसु
 सिहाविशस्पतिर्वहविमध्वोवृशी वषेदः पुरएतुनः सोमपा
 अभयंकरः १ । त्वमिसुजोषसमुर्केविमर्षिवाकोः । वजुंशिशा
 नृः । ओजसासोमः एकेन्यः पुररेतेवृत्तमेकुः । उपासते । येभ्योम
 धुपुधावतितं । अिदेवापिगहतात । तयंसायेः । अनाद्यव्यास
 यसायेस्ययुः । तयोयेचक्रिरेमहसां । येयुध्यतेपुधनेषु
 पुरासियेतनुत्यजः । येवासुहसदक्षिणासां । येचिंत्यवै

२०६

समुसायः सुतावानः सत्तादृधः पितृतयसतोयमुताः सह
 संगीयाः कवयो योगोपायतिस्सयैः सश्रीतयसतोयमतप्राजी
 : अपि गच्छतात् ५ सस्यो नोद्विष्यानुगतोः अतर्हि क्षातः ।
 अग्निर्नृपार्थिवेभ्यः जीवांसवितुर्यस्यते हरः शतसौः अ
 हंति । गृहि नोद्विष्यतुः पतं स्याः च सुनो देवः संविता च सुनः
 इतपवतः । च सुद्वीता देधातुनः । च सुनो देहि च सुवे च सुवे
 खितनृभ्यः । संचेद्विचयस्ये मः सुसंद शंखा उयप्रतिपश्ये मः

सस्यः विचयस्ये मनुचक्षसः ५ मुंचचामित्वा हविषा जीवेना युक्तं म
 ज्ञातयुष्माद्द तराजयुष्मात् । गृहि जोगा हयदिद्वेत हेमंतस्या
 : इन्द्राग्नी प्रमुमुक्तमेनः । यदि क्षितायुर्गृहि जयरे तो यदि स्योरं
 छिन्ननीतः एव । तमा हेरगमिनिः र्हेतरुयस्या हस्योर्वमेनं शत
 शरदाया सहस्राक्षेण शतशरं देन शतायुं वा हविषा हावमे
 नं शतं यथे मं शरं देन याती द्विविष्यस्य हरितस्य पारं शतं जीव
 शरं देवद्वेमानः शतं हेमंतां दुंतमुवसं ताव शतमिन्द्राग्नीसं

२०७

विताहृदस्यतिः श्रुतायुषाहविषुमं पुनर्दुः। आहो धेलाविं रंत्ता
 पुनरागोः पुनर्नेवः सर्वो गसर्वे ते च ह्युः सर्वमायुष्यते विंद ५
 ब्रह्मण्याभिः संविदानिरं स्तोत्रावाध ताम्रितः। अमी वायस्ते ग
 भैर्दृष्टो मायोनिमाश्रयो यस्ते गर्भममी वादुर्णो मायोनिमाश
 र्योऽग्निष्टं ब्रह्मण्यासुहनि ह्युऽवा दमनीनशतः यस्ते हंतिय
 तयंतनिषुऽस्युः सरीसृपः। ज्ञातं यस्ते जिघांसति तमि तो नाश
 यामसि। संयसः ॥ कुरु विहरत्वं तु गदं यती शयोः ये निधोः ॥ अ

तशरे हि तमि तो नाश यामसि। यस्त्वा भ्राता यतिं भ्रंत्ता जग्रे भूत्ता
 नियधते। पुत्रां यस्ते जिघांसति तमि तो नाश यामसि। यस्त्वा स
 प्रेनुतमसामो हयितानियधते। पुत्रां यस्ते जिघांसति तमि तो ना
 ०६ अही भ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां छुबुकादधि। यस्मं शी
 र्षण्यं मल्लिच्छो जिघांया विंदहामिते ग्रीवाभ्यं सः ॥ अस्मि हाभ्यः
 कीवंताभ्योऽनुः। आतः यस्मं शी र्षण्यं मंसाभ्यां वाहः ॥ यो विंद
 हामिते। अग्निभ्यं स्ते गुहाभ्यो वज्रिहोर्हं द्यादधि। यस्मं मंतं सः

२०८ म्यां युक्तः प्राप्तिर्यो विदुः हा मिते। कुरु म्यां ते। असीव म्यां पाणि
 म्यां पयदा म्यां। यक्ष्मं श्रोणि म्यां। भासं दृष्टं स विदुः हा मिते
 मेदनादुत्तं करेणो लोमं भ्यः स्तेन विभ्यः। यक्ष्मं सर्वं स्मादात्त
 उत्सृष्टं विदुः हा मिते। अंगां दंगां लोमो लोमो ज्ञातं पर्वणि
 पर्वणि। यक्ष्मं सर्वं स्मादात्त उत्सृष्टं विदुः हा मिते। अजै
 म्यां पासनात्त वा म्यानां गतो वये। जगत्स्वप्न संकल्प म्या
 यो यं द्विभक्तं सः संस्तु यो नो द्विभुतं मेस्तु १ देवाः कपोत

रश्मि तो यद्विदुः दूतो निःसीत्याः इदमाजगमात्तस्माः अचो म
 कृणवा मनि कृति शनोः अस्तद्विपदे शंचतु व्यदे शिवः कृपा
 तः रश्मि तो नोः अस्तनागा देवाः शकुनो गृहेषु। अग्निर्हविषो
 जुषतां हविनाः परं हतिः प्रसिणी नो रणं नृहेति प्रसिणी न
 देभात्युत्तमाना यो पदे कृणुतेः अग्निमाने। शनो गोमयश्च
 पुरुषेभ्यश्चास्तमानो हिंसीद्विह देवाः कपोतः यद्दलूकाव
 हतिमो घमेत घत्तु पोतः पुरमग्नौ कृणोति। यस्य हतः प्र

२०८

हितः एव एतन्मैयुमायुनमोऽस्मत्सत्यवेः इनाक्यो
 तनुदतवृणो इमिषं मदतः परिगो न य ध्वं च यो प यं तो हृता
 निविश्याहितान् ऊर्जप्रयतात्य तियः ५ इवुभं मांसमात्रा
 नोसुपलानाविषासहि हं तारं शरणां कृ विविगजंगाये
 तिगवां अहमस्मिसय लहे इ इवारिष्टो असंतः अधः
 सयत्नामिपुहारिमेसर्वे अनिष्टिताः अत्रैववापेन ह्यायुभे
 आली इवुज्यावाचस्यत्तनिषे भुमायथा मदधरवरा

न अभिभूतमागं मंत्रिष्मकं मेघधाम्ना आविश्चिनमावो ब्र
 त्मावौहंसमिति ददे योगक्षेमं वः आदायाहं म्यांसमुन्नम
 ओवोम इमं सक्रमी शुभस्य शान्ति उदरतमं रूकाः रगे
 इकान्मं रूका उदरकहि ५ येनेदं भूतं भुवं न भविष्यत्यरि
 गृहीतमम ते नुसर्वे येन युजस्त यते सहा ता तन्मिमं शि
 वसंकल्पमस्त येन कर्म एव यसीमतीमिना युजिह स्वतिवि
 दयेषुधीर यदयं वं यद्युमंतः पुजानां तन्मे म ॥ येन कर्मणि

प्रतिरिचिभीयते वाचामनेसात्तिहंति। यस्यान्वितमनुं एवं
 तिष्ठति। ननु नमः० यस्मिन्नुत्साहयजंषि यस्मिन्प्रतिरिचिता
 रथनाभाविवाहः। यस्मिन्निजं सर्वमोतं प्रजापतये नमः० यत्पु
 स्तानमुत्तचेतो धर्तिश्च यो नितरं मत्तं प्रजापतये नमः० यस्मात्त
 स्तते किंच न चर्ममि यवेत नमः० ५ सुधारधिरथा निवृत्त
 नमस्तु ध्याने नीयते भीष्मः॥ १४ मिर्वाजिनः स्वहृत्पतिं वृत्तं
 दं जीरं यवि वृत्तं नमः० यत्तुम् नमः॥ साय तो दूरमुद्वैति दैवे तदु

सुप्तस्य तथैवेति हंरंगमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्मः० येनेहं म
 वृजगत्तौ बुधवत देवायि महतौ ज्ञानवेदाः। तदेवायं तयस्यो ज्यो
 तिरैकं तन्मः० येन द्यौरु ग्राह्यं वि चांतरिक्षं यत्पर्वताः पुदि
 श्चिदि शम्भुः येनेहं जगद्धार्षा ज्ञानं तन्मः० ये यैव यं चादे
 श्च तं ज्ञानं च सहसं च निष्ठु तं निर्वृत्तं च तेषु च विज्ञेयं कान्तं
 रीरं तन्मः० ॥ ५ येर्मनो हृदयं च देवा ये दिव्याः आश्रितः
 स परं शिः॥ यश्चोत्रं च सुवीं च रं तन्मः० यदं नुष्ठं च निष्ठतं

२११

शरीरं यत्तस्य गुह्यं न वृणावर्धमाहं ग्रंथं च त्रिंशत्तु यत्परं च तन्मे
 वेदाहमेतं युक्तं प्रहातं मादित्यं च तं तमसः पुरस्तात् तस्य चो-
 न्नियमितं प्रयत्नं विधीयते ॥ अविज्ञितं चाप्रमेयं च अज्ञातं च
 पुरं च यत्तत्संस्मृतं तं ध्यानं तन्मे ॥ अस्ति विनाशयित्वा सर्वं भिदं
 नास्ति युनस्तथैव धृष्टं कृत्वा ॥ अस्ति नास्ति हि तं मध्यं मं युदं तन्मे
 ० ५ अस्ति नास्ति विपरीतो प्रवाहो नास्ति नास्ति सर्वं वा ॥ इदं गुह्यं
 अस्ति नास्ति यत्तस्य तस्य त्परं तन्मे ॥ परं त्परं तं यत्तस्य तत्परं चै

व्यत्यरं तस्य त्परं मध्यान्तं तन्मे ॥ परं त्परं तं त्र्यक्षं तत्परं तस्य
 रतो हे हि ॥ तस्य त्परं तं त्र्यक्षं तन्मे ॥ गोमिर्जुष्टो यत्तं न द्यायुषो
 च त्र्यक्षं न च प्रजया यत्तं मियुक्तं तन्मे ॥ पयतः पणं वा नि
 त्यं परं मं युक्तं यत्तं मं ॥ ओं कारं परं मास्मानं तन्मे ॥ ० ५ यो वै वेदा
 हि युगायुत्री सर्वं व्यपि महि चरत्तं यद्दिक्तं तं तथा हि स्यं तन्मे ॥
 यो वै वेदमेहादेवं परं मं युक्तं यत्तं मं ॥ यः सर्वं यस्य चि सर्वं तन्मे ॥
 यो सो सर्वं वेदे बुद्धं तं स्रज् इदं चरत् ॥ अकारो निर्गुणो ध्या

२१२

स्वातन्त्र्ये ॥ कैलासशिखरे भ्रातृभिर्हिमवदगिरिसंस्थिताः नी-
 लकुण्डलिनेत्रचतः ॥ कैलासशिखरे रम्यशंकरस्य पुत्रो मेरु-
 देवतास्तत्र मोहं हितन्मै ॥ यः ईशं शिवं शंकरं कृत्य सदा ध्याये-
 त्ति ब्राह्मणः ॥ ते परं मोक्षं गमितन्मै ॥ अथ कंय जा महसुगंभि-
 युषिवर्द्धनं ॥ उर्वारु कर्मिवर्धना न्यत्योर्मुक्षीय मामेतात्-
 तन्मै ॥ ० सर्वतोऽक्षमकरं चुराक्यस्तोमं चिमं प्रथं मस्तुरिह
 नमो ॥ सुतेस्ताने नय धाम मेवां प्रतिविश्या मित्रजमदग्रीद

तस्य तुर्महिमानुरथस्य रुजैति स्तनयनस्य धोषः
 हविष्यग्यात् रुणानि कुरु एव ननु तोऽरेति यश्चि चारिणुमस्य
 नासं प्रेरते ॥ अबुवा तस्य विद्याऽरे नैगच्छंति समं न योषाः
 तामिः सयुक्तरथं देवऽईयते स्वाविष्यस्य भुवनस्य राजां
 तरिक्षे यश्चि विरीर्यमानो न निविशते कतमचुनाहः ॥ नृ-
 पांसखो प्रथमजाः ॥ तावकं स्विजात कुतः आवभख आ-
 त्मा देवानां भुवनस्य गमो यथा च शं चरति देवः एषा घोषा

इहं स्पष्टगिरि न रूपं तस्मात्ताय हविर्वा विधेम ४ प्रज्ञो न्योतो
 अभिनाल्लभाः ऊर्जा स्वती रोषधीर श्रिता यो वसती जीव
 धेन्याः पिबंत वसार्थं यद्वतैरुद्र मलयः स रुपा विरूपाः एक
 रूपा यासां मुनिरिदृश्यानां मानि विदं याः अंगिरसस्तपसेह
 चक्रुस्तप्यः पर्जन्यमहि शर्म पृच्छ। याद्विच बुतन शिरयंत
 यासां सोमो विष्णु रूपाणि वेदताः अस्मभ्यं यं मायि च माना
 तीरिदृगो हरेरिरीहि। पूजायतिर्ममैतारंगो विधे

इहं धितमि संविदानः शिवाः सुतीर्य नो गोक्षमाकृत्ता सा वयं पु
 जया संदेसेम ४ विभाद्रहस्ये वतु सोम्यं मध्यायुर्दधे धृजयता
 वविदुतं वा तं न तोयोः अभिरक्षति तानां पूजाः पुष्योषधुर्धवि
 रोजति विभाद्रहस्यं तं वाजसातं मधर्मं दिवो धरुणं सत्यमर्ष
 तं अभिवाहादनुहादस्युहंतं प्रजोतिर्जिह्वः असुरहासं यलहा।
 इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरनुमं विष्णुजिह्वं नृजिह्वं यते ब्रह्मवि
 ष्वभाद्वाजो महिस्त्वयोद्गः उरुयपथे सहः ओजोः अस्तुते वि

३१४

आजुं मोतिवास पुरगं कोणे चुनं दिवः येनेमानि म्मा पुवेना न्याम
 ताविम्वकं मेणा निम्व दे व्यावता ७ आसोहार्यं मुतरं धिक्कवलि
 सविचाचलिः विशस्त्रासर्वां कं तु मातडासुमधि नशतः इ
 हैवधिमायं चोद्याः पर्वतः इवविचाचलिः इंदः इवेह क्ववलि
 सेहसुमधाय यत्तुमिंदो अदीधर क्ववक्ववेणहविवात
 सेसोमो अविव वनस्मा इवहाणस्पतिः क्ववाद्यो क्ववाय
 शिवी क्ववासः पर्वता इमे क्ववविम्वमिंदं जग क्ववागजवि

शमयं क्ववतेराजावरुणो क्ववदेवो दहस्पतिः क्ववतः इंद
 श्रानिम्बेरादं धारयतां क्ववं क्ववं क्ववेणहविवाप्रितोमं
 गमसि अथोतः इंदः केवनीर्विशोवलि हतंकरत इत्यस
 पुवजिनेदेव जतं सुहावो नंतु तादं रथोना अरिपुनेमियत्ता
 जमासुसुसुयेता इयं मिहा इवेम इंदं स्पेवगति माजो देवाज
 सुसयेनार्धमि वारुं हेम उव नयश्ची वदं लेग नरिमा वामे
 मायरेतोरिषामासयश्चिधः शवसायं चक्रुः सूर्यः इवमोति

२५

प्रायस्तानेसहस्रसाश्वत्साऽऽस्युरहिर्नैर्मावरतेयुवतिन
 शयी ३ अयंश्वत्सामनसाचेकितावृतपसाऽऽतंतपसाविभवे
 सहस्रजाभिहृदयिराणःपजायसपुजयापुत्रकाम। अयंश्वत्स
 मनसाहीधोनांसायातनऽस्त्रेनाधमानोऽयमासुचायु
 वृतिर्वनयाःपजायसपुजमापुत्रकामे। अहंगममदध्यानिष
 धीषुहंविम्वेषुभुवनेवतः। अहंगममदध्यामोमवीपुजाऽऽ
 जनयेदधिआमहंजनिभ्योऽयुरीषुपुत्रान ३ विसुर्योनि

कल्पयतुत्वष्टास्त्राणिपिशतुः। आसिंचतुपुजायतिर्द्वातागमैद
 धावते। गमैधेमुहिसिनीवालिगमैधेहिसरस्वति। गमैतेऽधि
 नौदवावाधनांयुक्तेरसजाहिरण्ययीः। अरणींजलिर्मथतोऽ
 धिनांतेगमैदवामहेदशमेमासिस्तवे ३ नेत्रेमेपुयसंयत
 सुपुत्रपुत्रगयेत। अस्त्रेमेपुत्रकामायैगमैमाधेहि यःपुमान
 यथेयं दधिदधिबीमसुजानागमैमादधे। एवंतंगमैमाधेहि
 हिदशमेमासिस्तवे। विस्रोत्रेनरूपेण्यस्यानार्यांगवीमा

२२६

पुमांसं पुञ्जानां वै हि दशमे मासि सत्तवे ३ महित्रीणामवोक्तपुत्र
 मित्रस्यायं म्याः दुराधये वरुणस्य । नृहि ते वा प्रमाचननाथसु
 वारणेयुः ईशेनपुर चरसः । यस्मै पुत्रासौ अरिः पञ्जी वसे
 मेत्यायामोत्ति यं ह्यं त्यजसं ३ वातः आवातु मे व्यजंशं मुमयो
 पुनो हृदे । पणः आयेषि तारिवत्तुतवातपितासिनः ३ तभा
 नोतनः सखाः सनो जीवातवे ह्यधि । यद्दृष्टवातते गृहे ३ सतस्य
 निबिर्हि तः तनो नो देहि जी वसे ३ प्राग्नये वाचमीरयदपुभा

यसितीनां सनः पर्वदति द्वि वः । यः परस्याः परावतस्तिरोधनातिरोध
 तो सनः ० योरसांसि लिज्जतीति वयां मुक्ते ण्योचि योः सनः ० यो वि
 श्राभिविपश्यति भुवनासंचयश्रुति सनः ० यो अस्य प्रारे रत्न
 सः मुक्तोऽग्नि रजोयत सनः ० अनीकवंतस्तुतये गिगीर्हि
 वामहे सनः ० ५ पनुजं ज्ञातवे दसमं पर्वहि नोतवाजिनः इदं नो
 वृहिं गतदे । अस्य पञ्जातवे दसो विपरीतस्य मी दु वः । मही मि
 यमिसुदुर्ति । या रुचो ज्ञातवे दसो देवुत्राहं व्यवाहं नीः । तानि

२७

नोयुजमिन्वतु ३ आयेगोः पश्चिमि कमी दसदन्तात् पुरः पितरच
 प्रयेः ३ अंतश्चरतिरोचनास्पृणाणां दयानुती। व्यस्यन्महिषो
 दिवं त्रिंशद्दामिरोजति वाक्पुत्रं गायत्रीयते। पतिवसोरहृषु
 मिः ३ अंतश्चसत्यं चामीहानयसाध्यं जायतति तोरावजाय
 तततः समुद्रोऽग्रोवः। समुद्रादृणवा दधिं संवसुरोऽग्रजा
 यतः। अतोरात्राणि विदधुर्द्विष्यस्मिन् प्रियतो वृषीः। सूर्याचंद्रम
 सौ ध्याता यथा पूवे मंकल्ययत दिवं च पृथिवी चोतरि स्म

श्रोतः ३ संसमिपुवसेदृषनमेविश्वानुर्यः आः। इत्यस्य देस
 मिष्यसे सनोवसस्योभरसंगच्छं संवदध्वंसं चोमनोसिजा
 नता देवाभ्रागं यथा पर्वै संजानानाः। उपासंते। सुमो नो मंत्रः
 समितिः। समानो संमानं मनः। सहस्रि न मे वाः। समानं मंत्रमभि म
 त्रये वः। समाने न बोहविषो जुहो मि। समानी च आकृतिः समा
 नाह दयानिवः। समानं मत्तवो मनो यथा वः। सुसहासंतिः ४
 अथ महानाम्यः संज्ञानं मुग्धना वदत्संज्ञानं वरुणो वदत्।

२७८

सुखानुमिदं श्रुत्वा निश्चयं सुखानं सविता बंदरा सुखानं नुत्तमं सुखा
 नुत्तरं लोभ्यः सुखानं सविता युवं मिहास्मा सुनियं तां यन्त्र
 स्त्री वां सुवनं नं पुत्रोऽथ गिरस्ताम वां तेन नो यद्विष्येद्वा स
 प्रियां समर्प्य जीजननः संवोम नो सिजान तां सुमा वृती मे नाम
 सि। अतो योषिर्मन्त्रा मन्त्रं सुमा वने यामसि। तद्धो यो रदृणी
 महे गातुं यज्ञा यगातुं यज्ञ पतये देवी स्वास्ति रक्त नः स्वस्ति
 मीनु यमः कृष्णं जिगातु मे यज्ञं शनोः अस्तु द्विपदेशं चतु

पदे ५ नैह संसेना हरणं यार च तौ सुमद्विः। तेना मित्राणां
 बाहू नु विद्यो गो य यामसि। पविर्त्ता न्ये यामिदं यथा च सुख
 तः। तेषां वाः अग्निदेव्या नामाग्निर्महान्नामिदं हंतु वरं
 गोयुनं दृष्टवा जिनं हरिणस्य धियं यथा यरौः। अमित्रौः रूपं
 त्वदी चो गोरुपेजंतु ३ या चरणां यते वडो होतु वरे रणकतो
 तुभ्यं गायत्रमर्च्यते। गोकामोऽन्नं कामः पुजा कामः पुत्र
 कृष्ययः। नूनं मविष्यत्यसौ मिमह ब्रह्मेकमृशरं वृहदसौ क

370

महर्षेः यदुत्तरं यत्तु कृतो विष्णुर्देवाः सुपासते ॥ ५ ॥ तथैव सत्य
गोप्तारं जमदग्निमुकुवंतं जमदग्निराय्यायसे कुरुं भिक्षु
तुरुनरैः ॥ ६ ॥ सोमस्य प्रहोऽष्टा बलं यान्ती यावताः शिवानः
पुदिशेदिशः सत्यानः पुदिशेदिशः ॥ ७ ॥ अजो यनेजो ददशे
मुक्त्रं ज्योतिः पुष्टेयुः ॥ तद्विषः कश्यपस्तौ तिसृषु बलं चरा
चरं ॥ ८ ॥ बलं चराचराः ॥ आयुषं जमदग्निः कश्यपस्याऽऽयु
षमुगत्स्यस्य ॥ आयुषं यद्वेवानां ॥ आयुषंतमेऽं ॥ अस्तु ॥ आयु

योः तच्छ्रयोऽरणीमहे गतुं मुज्ञाय गतुं यज्ञयंत ये वै वीरस्मि
 रस्तनः सुस्मिमां तु येभ्यः ॥ कृध्वं जिगता तु मे षष्ठं शनोऽस्तु हि
 यद्रेचं चतुष्पदः ॥ विरामघवन्निरागतुमनुशंसि वोदिशः ॥
 तिस्रांश्चीनां यतः पचः पायुस्त्वसोः ॥ आभिद्युमभियुधिः
 पचेतनुषचेतयाः ॥ इह सुमार्गं नः ॥ इवः एवाहिश्रुः ॥ रा
 येवाजायवज्जिह्वः शर्विष्ठवज्जिह्वः ॥ महिषवज्जिह्वः ॥ ज
 सुः ॥ आयाहिषवमस्वः ॥ विरागये सुवीर्यं ॥ बुद्धो वाजां नोपति

वंशं अहो महिषावजिह्वसंयः शविष्युः प्रहृष्टाः। यो न हि
 सोमो नो न चिकित्वाः अमिनो नयः इदं विदितं मुक्तं यव
 शहि शक्रः ५ तमुत ये ह वामहे जेतारमपरजितं सनः पय
 दिति द्विषः क्रतुः षष्ठं दत्तं दत्तं दत्तं। इदं धनं स्पृता तये ह वाम
 हे जेतारमपरजितं सनः पय दिति द्विषः सनः पय दिति द्विषः।
 पर्वस्य यजः अदीषः सुमः आयेहि नो वसा। इदं शविष्युः
 पर्वतः इदं शहि शक्रः ३ मूनं न नयं संन्यसे प्रभोजनं स्पृता ह

न स मनेषु ववावहे पृथगे योगे युगं छतिसखा सुशेवोः अह
 याः एवाशिः एवाहर्गने। एवाहीदः एवाहि पूसनः एवाहि देवाः।
 एवाहि शक्रो वृषा हि शक्रो वृषाः अर्चुः आयो मने यमन्य वृषो
 म न्याय म न्य वे उ ये हि वि न्यथा अग्नि ई देवः विदामं च वान्ति हो
 म न मो ब्रह्मणे न मो स्तु न ये मर्मः दृष्टि ये न मुओ ष धी म्या न
 मो वा चे न मो वा द स्य त ये न मो चि त्त वे म ह ते क रो मि॥ इति अ
 वमाष्टके अष्टमो अध्यायः ८ संवत् १०५० वैशाख शु० ८ शु०

५
२२९

• 12 •

सं.प्र.पा.सं. ३५६३

237